

Externé hodnotenie Operačného programu Ľudské zdroje pre programové obdobie 2014 – 2020

realizované v rámci projektu

Technická pomoc OP ĽZ pre MPVSR SR 2019 – 2023

Hodnotenie nástrojov na podporu komplexného komunitného rozvoja v obciach s marginalizovanými rómskymi komunitami (ad hoc hodnotenie)

ZÁVEREČNÁ HODNOTIACA SPRÁVA

Objednávateľ:

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Poskytovateľ:

Skupina dodávateľov v zložení: Octigon, a.s., Projektové služby, s.r.o., RADELA s.r.o.

Autori správy:

Ján Helbich
Lucia Ulbriková

Za obsah, zistenia a odporúčania tejto hodnotiacej správy je zodpovedný Poskytovateľ. Vyjadrenia a názory uvedené v tejto správe sa nemusia nutne zhodovať s názormi Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Obsah

Zoznam použitých skratiek	4
Zhrnutie	7
Executive Summary	10
1. Kontext hodnotenia	13
2. Metodika hodnotenia	15
3. Zistenia	17
3.1 EO1: Aké sú kľúčové rozvojové potreby obcí s prítomnosťou MRK, ktoré využívajú podporné nástroje?	17
3.2 EO2: Existujú na úrovni obcí dlhodobé plány pre rozvoj MRK? Na ktoré aspekty kladú dôraz?	27
3.3 EO3: Do akej miery dokážu poskytované služby efektívne a dostatočne riešiť kľúčové potreby cieľových skupín?	31
3.4 EO4: Aké sú skúsenosti s realizáciou podporných nástrojov v obciach s MRK, ich dostupnosťou, vzájomnou spoluprácou a praktickým využívaním zo strany cieľových skupín v programovom období 2014 – 2020?	43
3.5 EO5: Ako vnímajú komplexný prístup k riešeniu potrieb MRK a jeho prínosy v programovom období 2014 – 2020 zástupcovia miestnych samospráv?	60
3.6 EO6: Aké úpravy je potrebné vykonať s cieľom adresnejšej podpory poskytovania služieb cieľovým skupinám a komunitného rozvoja v programovom období 2021 – 2027?	67
3.7 EO7: Ktoré aktivity/nástroje by pomohli miestnej samospráve pri zlepšovaní situácie MRK?	69
4. Odporúčania	71
4.1 Operatívne (pre programové obdobie 2014 – 2020)	71
4.2 Strategické (pre programové obdobie 2021 – 2027)	72
5. Prílohy	74
5.1 Príloha 1 – Evaluačná matica	74
5.2 Príloha 2 – Prehľad skupinových diskusií	79
5.3 Príloha 3 – Otázky na skupinové diskusie	80
5.4 Príloha 4 – Použité zdroje informácií	82
5.5 Príloha 5 - Prehľad vybranej vzorky obcí	84

Zoznam použitých skratiek

AOTP	aktívne opatrenia trhu práce
APZ	asistent/ka podpory zdravia
APZN	asistent/ka podpory zdravia v prostredí nemocníc
BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
COVID-19	infekčné ochorenie (z angl. „Coronavirus disease 2019“)
CVČ	Centrum voľného času
ČR	Česká republika
DOP	dopytovo-orientovaný projekt
DVO	dočasné vyrovnávajúce opatrenia
EK	Európska komisia
EO	evaluačná otázka
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska únia
EUR	euro (mena)
IA MPSVR SR	Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
IP	investičná priorita
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
KAPZ	koordinátor/ka asistentov podpory zdravia
KC	komunitné centrum
KIV	koordinátor inkluzívneho vzdelávania
KPSS	Komunitný plán sociálnych služieb
KS	komunitné služby
LSKxP	lokálne stratégie komplexného prístupu
MNO	mimovládne neziskové organizácie
MOPS	miestne občianske poriadkové služby
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MRK	marginalizované rómske komunity
MŠ	materská škola
MU	merateľný ukazovateľ
MÚ	Mestský úrad
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

NDC	nízkoprahové denné centrum
NFP	nenávratný finančný príspevok
NP KC	národný projekt Komunitné centrá v mestách a obciach s prítomnosťou MRK I. fáza
NP KS	národný projekt Komunitné služby v mestách a obciach s prítomnosťou MRK II. fáza
NP MaH	národný projekt Monitorovanie a hodnotenie
NP Pozemky	národný projekt Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou MRK
NP PRIM	národný projekt Podpora predprimárneho vzdelávania detí z marginalizovaných komunit I. a II. fáza
NPR SR	Národný program reforiem Slovenskej republiky
NP ŠOV	národný projekt Škola otvorená všetkým
NP TSP	národný projekt Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou MRK I. a II. fáza
NP ZK	národný projekt Zdravé komunity
NP	národný projekt
NSSDR	nízkoprahové sociálne služby pre deti a rodinu
OP LZ	Operačný program Ľudské zdroje
OP	operačný program
OZ	odborný zamestnanec
PA	pedagogický asistent
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce
PO	prioritná os
PŠD	povinná školská dochádzka
RA	rodičovský asistent
RO	riadiaci orgán
s.r.o.	spoločnosť s ručením obmedzeným
SO	sprostredkovateľský orgán
SOŠ	stredná odborná škola
SPODaSK	sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela
SR	Slovenská republika
SŠ	stredná škola
ŠC	špecifický cieľ
ŠVVP	špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby
TP	terénny pracovník/čka
TSP	terénny sociálny pracovník/čka

UoZ	uchádzač o zamestnanie
ÚPSVR	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
ÚSVRK	Úrad splnomocnenkyne vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
VO	verejné obstarávanie
VŠ	vysoká škola
Z.z.	Zbierka zákonov
ZŠ	základná škola
ZUŠ	Základná umelecká škola
ŽoNFP	žiadost' o poskytnutie nenávratného finančného príspevku
ZR	Zdravé regióny, príspevková organizácia Ministerstva zdravotníctva

Zhrnutie

Kontext

Komplexný prístup k podpore aktivít pre MRK je v rámci intervencií pre programové obdobie 2014-2020 OP LZ zabezpečovaný prostredníctvom PO5 Integrácia marginalizovaných rómskych komunit, ktorá sa zameriava na tzv. mäkké opatrenia, a PO6 Technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunit, ktorá sa sústreďuje na implementáciu investičných projektov. Intervencie OP LZ vychádzajú z údajov Atlasu RK 2013, ktorý bol dominantným referenčným zdrojom pri cielení verejných politík v programovom období 2014 – 2020. Pretrvávajúcu potrebu podpory pre MRK neskôr potvrdila aj Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030 a aktualizovaný Atlas RK 2019.

Metodika hodnotenia

Hodnotenie nástrojov na podporu komplexného komunitného rozvoja v obciach s MRK prebiehalo od júna do septembra 2021. Jeho hlavným zámerom bolo poskytnúť ÚSVRK informácie o fungovaní a prínosoch nástrojov a opatrení na podporu MRK a posúdiť ich potenciál reagovať na kľúčové potreby cieľových skupín. Kľúčovou fázou hodnotenia bol zber primárnych údajov na vzorke 18 obcí formou osobných návštev, v rámci ktorých boli zrealizované skupinové diskusie s predstaviteľmi pomáhajúcich profesií, so zástupcami samosprávy a s obyvateľmi žijúcimi v prostredí MRK. Všetky zistenia boli podrobené triangulácii a syntéze a hodnotitelia na ich základe formulovali závery a odporúčania, ktoré môžu byť použité v súčasnom programovom období, ale aj pri nastavovaní ďalších intervencií v programovom období 2021 – 2027.

Hlavné zistenia

Skupinové diskusie vo vybranej vzorke 18 obcí potvrdili, že rozvojové potreby obcí s prítomnosťou MRK do veľkej miery reflektujú prioritné oblasti zadané v Stratégii rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.

V oblasti **vzdelávania** pokrývajú intervencie PO5 a PO6 predovšetkým predprimárne vzdelávanie. V tejto oblasti sa zmeny na zvyšovaní kvality života príslušníkov MRK prejavili najvýraznejšie – inkluzívne tímy NP PRIM viditeľne napomáhajú lepšej pripravenosti detí z MRK na vstup do povinnej školskej dochádzky. Uľahčujú tiež proces adaptácie a socializácie v kolektíve MŠ, pracujú s rodinami priamo v teréne, pomáhajú s osvetou. Predovšetkým aktivity zamerané na deti z MŠ a žiakov 1. stupňa ZŠ vytvárajú synergie medzi jednotlivými novovytvorenými pozíciami (RA, TSP, KC, MOPS). Vďaka prítomnosti a zvýšenej kvalite pedagogických a odborných pracovníkov sa vytvárajú podmienky na individuálny prístup k deťom a žiakom, a tým k zvýšeniu inkluzívnosti vzdelávacieho procesu. Priestorové kapacity MŠ, ich rekonštrukcie a modernizácie zabezpečujú investičné opatrenia v rámci PO6. Oblasť vzdelávania dostatočne pokrýva aj PO1 prostredníctvom NP Škola otvorená všetkým, NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov I, II a dopytovo-orientované výzvy V ZŠ úspešnejší I, II. Tie posilňujú pedagogické a odborné kapacity v MŠ, ZŠ a SŠ na podporu zavádzania inkluzívneho vzdelávania do praxe. V prostredí ZŠ je pretrvávajúcim problémom veľká miera segregácie medzi žiakmi z MRK a majoritou a naďalej je potrebné venovať pozornosť povinnej školskej dochádzke a znížiť podiel žiakov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou.

Zlepšeniu podmienok **bývania** príslušníkov MRK sa venuje PO6 spolu s podpornými aktivitami PO5 a pozíciami pomáhajúcich profesií, ktoré asistujú MRK pri zabezpečovaní minimálnych hygienických štandardov, dodržiavaní čistoty na verejných priestranstvách či vyvázaní komunálneho odpadu. Hoci je možné pozorovať kvalitatívne zmeny v uplynulých rokoch, táto oblasť zostáva aj do budúcnosti prioritou (segregované lokality MRK s nízkou občianskou vybavenosťou, čierne stavby, neuspokojivá úroveň komunálnej hygieny).

K napĺňaniu cieľov v oblasti **zamestnanosti** MRK pomáhajú všetky intervencie realizované v rámci PO5, keďže pomáhajúce profesie jednak znamenajú možnosť pre príslušníkov MRK sa zamestnať priamo v komunite, na druhej strane tieto pozície poskytujú kariérne poradenstvo a individuálnu praktickú pomoc pre uchádzačov o zamestnanie. Hoci inštitút DVO je uplatňovaný iba v NP PRIM, pozície pomáhajúcich profesií sú do veľkej miery obsadzované Rómami, čo má pozitívny vplyv na ich zamestnanosť. K napĺňaniu cieľov v tejto oblasti napomáhajú aj sociálne podniky zriadené vo viacerých navštívených obciach a zlepšená situácia na trhu práce.

Na základe navštívených obcí a realizovaných skupinových diskusií je možné konštatovať pokrok aj v oblasti **zdravia**, najmä vďaka asistentom podpory zdravia a ich koordinátorom v rámci NP Zdravé komunity v PO5. Najčastejšie ide o individuálnu prácu v teréne, komunikáciu s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a preventívne programy. Opodstatnenie ich činnosti sa prejavilo aj počas pandémie COVID-19 – nielen vďaka organizácii testovania a očkovania, ale hlavne prostredníctvom osvetu a odbúravaním rôznych dezinformácií.

Vzťahy medzi MRK a ostatnými obyvateľmi sú v navštívených lokalitách prevažne korektné, najmä v menších obciach. Podľa pozorovania hodnotiteľov sú MRK viac vylúčené v mestách (Nitra, Levice, Lipany, Brezno), kde predstavujú malú časť obyvateľov a žijú prevažne v geograficky vzdialených segregovaných lokalitách. Intervencie PO5 a PO6 prispievajú k **zlepšovaniu vzťahov** medzi MRK a ostatnými obyvateľmi najmä nepriamo, a to zvyšovaním kvality života MRK a ich približovaním k životným štandardom majority. K scitlivovaniu však bezpochyby prispieva systematické vzdelávanie na zvýšenie odbornosti a kvalifikácie pracovníkov pomáhajúcich profesií, ktoré sa vo významnej miere realizuje v rámci podporených NP.

Projekty PO5 významne prispievajú k posilneniu dôvery MRK k verejným inštitúciám. Pomáhajúce profesie sú vhodným sprostredkovateľom medzi rigidným administratívnym svetom verejných inštitúcií a osobitným kultúrnym a vedomostným svetom MRK. O to väčší efekt má, ak prácu pomáhajúcich profesií vykonávajú ľudia z MRK – dokážu rýchlejšie vybudovať dôveru a premostiť komunitu s verejnou správou. Príslušníci MRK v navštívených obciach oceňujú prácu, flexibilitu a častokrát veľkú osobnú angažovanosť pomáhajúcich profesií pri riešení najrôznejších problémov. Na druhej strane však predstavitelia pomáhajúcich profesií priznávajú, že obyvatelia MRK si zvykli spoliehať sa na nich. K **zmocňovaniu MRK** teda zatiaľ dochádza len v malej miere.

Väčšina zo vzorky 18 navštívených obcí má vypracované plánovacie dokumenty, ktoré definujú priority v oblasti riešenia tematiky MRK na ďalšie obdobie. 15 obcí má vypracovaný a zverejnený aktuálny PHSR, 11 KPSS a 17 obcí má verejne prístupný územný plán. Tematicky najčastejšie pokrývajú oblasť vzdelávania, bývania a podpory participácie. Na základe skupinových diskusií s predstaviteľmi samosprávy je však možné konštatovať, že dané dokumenty často neodzrkadľujú skutočný stav aktuálnych potrieb príslušníkov MRK v daných obciach a ich vypracovanie je skôr formálnou záležitosťou (vo veľkej miere ide o splnenie podmienky za účelom získania dotácií z EŠIF).

Využitie skúsenosti z programového obdobia 2007 – 2013 a fungovanie prístupu take-away je možné považovať za úspešný vývojový stupeň smerom k vytvoreniu optimálneho komplexného prístupu k lokalitám s prítomnosťou MRK. Priestor na zlepšenie existuje napríklad v nastavení súčasnej územnej oprávnenosti podpory či v zohľadnení rozdielov medzi malými a veľkými obcami. Celkovým zistením tohto hodnotenia však je, že obce s prítomnosťou MRK majú rôznorodé potreby v súvislosti s MRK (vstupujú do toho lokálne špecifická, subkultúrne špecifická, veľkosť obce, pomer majoritného a MRK obyvateľstva a ďalšie faktory) a nie je možné paušálne nastaviť systém tak, aby vyhovoval všetkým obciam uvedeným v Atlase RK. Podľa názoru hodnotiteľov preto neexistuje univerzálny model na stanovenie počtu pomáhajúcich profesií a ich jednotlivých typov. Z diskusií v navštívených obciach však jednoznačne vyplýva, že veľa obcí by potrebovalo väčší počet pomáhajúcich profesií, ako má v súčasnosti k dispozícii.

Operatívne odporúčania pre programové obdobie 2014 – 2020

Medzi odporúčania pre prebiehajúce programové obdobie patrí zavedenie pravidelných spoločných koordinačných stretnutí všetkých pomáhajúcich profesií pôsobiacich na území jednotlivých obcí aj za prítomnosti ich regionálnych koordinátorov a zástupcov samosprávy. Z hľadiska pôsobnosti KC by bolo vhodné rozšíriť ich činnosť aj o aktivity pre žiakov 2. stupňa a mládež, aj napr. prostredníctvom dlhšej, resp. poobedňajšej prevádzky KC. Vytvorenie spoločnej platformy spolupráce medzi zapojenými obcami/MNO a vysokými školami zameranými na sociálne služby a zdravotníctvo by vytvorilo podmienky na posilnenie kapacít pomáhajúcich profesií prostredníctvom zapojenia študentov VŠ v rámci dobrovoľníckej činnosti alebo praxe. Hodnotitelia tiež odporúčajú zefektívniť administratívne procesy súvisiace s realizáciou NP – napr. posilnením kapacít ÚSVRK, aby nedochádzalo k omeškaniu pri refundácii miezd obciam a MNO či zjednotením postupov použitia paušálneho mesačného príspevku.

Strategické odporúčania pre programové obdobie 2021 – 2027

Medzi odporúčania pre programové obdobie 2021 – 2027 patrí zachovanie financovania formou NP, pričom by bolo vhodné pokryť celé územie SR vrátane Bratislavského kraja, zahŕňať investičné aj neinvestičné intervencie, ktoré budú cielene a komplexne podporovať rozvoj komunity MRK a obce a umožniť podporu všetkým obciam, ktoré splnia podmienky oprávnenosti. Z hľadiska tematického zamerania budúcich intervencií hodnotitelia odporúčajú stanovenie prioritných intervencií pre obdobie 2021 – 2027, a to na základe odbornej diskusie a konsenzu na národnej úrovni. Na základe zrealizovaných diskusií s predstaviteľmi pomáhajúcich profesií, samosprávy a obyvateľov MRK je možné konštatovať, že potreby súvisiace s tematikou MRK sú rôzne, a táto rôznorodosť by mala byť odzrkadlená aj vo väčšej diverzifikácii podporovaných aktivít, napr. podľa typu lokality, veľkosti obce, podielu MRK na celkovej počte obyvateľov či typu subkultúry MRK. Z hľadiska pôsobenia pomáhajúcich profesií sa ich koordinácia na úrovni obce javí ako nevyhnutná. Bolo by preto vhodné uvažovať o vytvorení pozície lokálneho koordinátora všetkých profesií pracujúcich s MRK, prípadne s osobami zo znevýhodneného prostredia. Na udržanie kvalitných pracovníkov na pozíciách pomáhajúcich profesií hodnotitelia odporúčajú pokračovať v realizácii pravidelných supervízií a vzdelávaní, ale tiež vytvoriť podmienky pre valorizáciu ich miezd a v odôvodnených prípadoch umožniť oprávnenosť odmien a osobných príplatkov. V budúcnosti je tiež potrebné minimalizovať administratívne úkony pomáhajúcich profesií a vo väčšej miere využívať elektronické nástroje na spracovanie a úschovu dát. Ako možné oblasti pre budúce intervencie sa javia aj nasledovné: podpora starostlivosti detí vo veku 0 – 3 rokov, podpora žiakov na vyšších stupňoch vzdelávania, podpora organizácie športových, (multi)kultúrnych a iných podujatí, cielená podpora zamestnávania jednotlivcov z MRK na rôznych pomocných pozíciách vo verejných inštitúciách, cielená výchova a vzdelávanie komunitných lídrov a doplnenie nových investičných aktivít.

Executive Summary

Context

A complex approach to support the activities for marginalised Roma communities (MRCs) within the OP HR is ensured by the PA5 Integration of marginalised Roma communities which focuses on so-called soft measures, and the PA6 Technical facilities in municipalities with presence of marginalised Roma communities which focuses on the implementation of investment projects. OP HR interventions are based on the Atlas of Roma Communities 2013 which was the key source of information for the design of public policies in the programming period 2014 – 2020. The continued need for interventions for MRCs was later also acknowledged in the Roma Strategy for Equality, Inclusion and Participation until 2030 and the updated Atlas of Roma Communities 2019.

Evaluation methodology

The evaluation of the measures to support the complex community development in municipalities with MRC took place from June to September 2021. The main objective was to provide the Office of Government Plenipotentiary for Roma Communities with information about the operation and benefits of the MRC-supporting measures and assess their potential to address the key needs of the target groups. Primary data collection through personal visits in a sample of 18 municipalities was the essential phase of the assessment process. The process comprised focus group discussions with the representatives of helping professions, local government and MRC members. All findings were triangulated and synthesised and helped the evaluators form conclusions and recommendations that may be used in the current programming period as well as in defining future interventions in the programming period of 2021 – 2027.

Key findings

The focus group discussions in the selected sample of 18 municipalities confirmed that the development requirements of municipalities with MRC largely reflect the priority areas defined in the Roma Strategy for Equality, Inclusion and Participation until 2030.

Within **education**, the PA5 and PA6 interventions primarily address the pre-primary education. The changes leading to the improved quality of life of MRC members were most visible in this area – inclusive teams from the national project the Support of the Pre-Primary Education of Children from Marginalised Roma Communities (NP PRIM) clearly contribute to increased readiness of children from MRC for the compulsory school attendance. They also support the adaptation and socialisation process in kindergartens, work directly with families, and help with awareness-raising activities. Particularly the activities targeting kindergarten and lower primary school pupils create a synergy effect between the individual newly created positions (parental assistants, field social workers, community centre workers, local neighbourhood watch workers). The presence and higher quality of teaching and professional staff help create conditions for individual approach to children and pupils and, consequently, contribute to the increased inclusiveness of the educational process. The capacity of kindergartens, their reconstruction works and modernisation are addressed under the investment measures within the PA6. Furthermore, education is sufficiently addressed by the PA1 through the NP School open to everyone, the NP Helping professions in the education of children and pupils I, II, and the demand-oriented calls More Successful at Primary School I, II. They strengthen the teaching and professional capacities in kindergartens, primary and secondary schools in support of the implementation of inclusive education into practice. Segregation of MRC and majority pupils within primary schools remains a persistent issue. In the future, it is necessary to continue to address the compulsory school attendance and reduce the number of early school leavers.

Improvement of **housing** conditions of MRC members is addressed by the PA6 along with the supporting activities within the PA5 and the helping profession positions which assist MRCs in establishing the minimum hygienic standards, maintaining clean public spaces, or collecting municipal waste. Although qualitative changes have been observed in the past years, this remains a priority area for the future (segregated MRC sites with poor civic amenities, illegal structures, unsatisfactory community hygiene).

The attainment of the objectives in the area of MRC **employment rates** is supported by all interventions implemented within the PA5 as the helping professions create an opportunity for MRC members to find employment within their communities and, on the other hand, these positions provide career counselling and individual practical assistance to job-seekers. Although the temporary countervailing measure is only applied in the NP PRIM, the positions of helping professions are to a large extent filled by Roma people. As a result, this has a positive effect on their employment rates. Social enterprises established in several of the visited municipalities and improved situation in the labour market help achieve the objectives in this area, too.

Based on the visited municipalities and the focus group discussions conducted, progress can also be seen in the area of **health**, especially on account of the health assistants and their coordinators within the NP Healthy Communities within the PA5. These efforts usually include individual field work, communication with healthcare providers, and preventive programmes. Relevance of these activities was also demonstrated during the COVID-19 pandemic – not only in the organisation of testing and vaccination but especially in raising awareness and fighting disinformation.

The relationships between MRCs and other inhabitants in the municipalities visited are mainly correct, particularly in smaller municipalities. According to the evaluators' observations, MRCs tend to be more excluded in cities (Nitra, Levice, Lipany, Brezno) where they represent a small share of the total population and where they live in geographically segregated locations. The PA5 and PA6 interventions contribute to the **enhancement of the relationships** between MRCs and other inhabitants mainly indirectly, by improving MRCs' quality of life and approximating their living conditions to those of the majority population. Nevertheless, an important contribution to sensitisation is also provided by systematic education and training of the helping professions provided within the supported NPs.

PO5 projects significantly contribute to the increase of trust of MRCs in public institutions. The helping professions proved suitable intermediaries between the rigid administrative world of the public administration and the specific cultural and knowledge world of MRCs. In this respect, helping professions staff members who come from MRCs are even more efficient as they are able to build trust faster and bridge the community with public administration. The members of MRCs in the municipalities visited appreciate the work, flexibility, and often deep personal engagement of the helping professions in addressing all kinds of issues. On the other hand, the representatives of the helping professions admit that the members of MRCs tend to rely on them. Consequently, the **MRC empowerment** process is rather limited for now.

Majority of the 18 municipalities visited have planning documents in place, defining priorities for addressing the MRC themes for the coming periods. 15 municipalities have prepared and published the Economic and Social Development Programme, 11 have the Social Services Community Plan, and 17 municipalities have a publicly accessible municipal zoning plan. They mostly address education, housing and support for participation. However, based on the focus group discussions with the local government representatives, these documents rarely reflect the existing status of the actual needs of MRC members in the relevant municipalities and are more of a formality (largely to meet the requirements to receive the ESIF funding).

The experience gained in the programming period of 2007 – 2013 and operation of the take-away approach can be regarded as a successful step leading to the development of an optimal complex approach to sites with MRCs. There is room for improvement, e.g. in the setting of the existing territorial eligibility of support or consideration of the differences between small and large

municipalities. The key evaluation finding is the vast diversity of the needs that the municipalities with presence of MRCs have (resulting from the specific local conditions, subcultural specifics, population size, ratio between MRCs and other population and other aspects). Hence, it is not possible to design a uniform support system for all municipalities listed in the Atlas of Roma Communities nor create a universal model for setting optimum numbers and types of helping professions. The discussions in the visited municipalities revealed; however, that many municipalities need a higher number of helping professions personnel than they currently have.

Operational recommendations for the programming period 2014 – 2020

One of the recommendations for the ongoing programming period is the need to establish regular coordination meetings of all helping professions operating in individual municipalities, including their regional coordinators and representatives of local governments. Regarding the activities of community centres, these should be modified to include activities for upper primary school pupils and youth, e.g. by extending their opening hours. Development of a joint collaboration platform between the involved municipalities/non-governmental organisations and the universities focusing on social services and health care courses would create conditions to strengthen the capacities of helping professions by engaging university students in voluntary and work placement programmes. The evaluators also recommend to improve the administrative processes related to the implementation of NPs – e.g. by strengthening the capacities of the Office of Government Plenipotentiary for Roma Communities to prevent delays in refunding wages to municipalities and non-governmental organisations, or by harmonising the processes for using the lump-sum monthly contribution.

Strategic recommendations for the programming period 2021 – 2027

The recommendations for the programming period 2021 – 2027 include the continued use of funding through NPs while this should cover the entire territory of Slovakia including the Bratislava Region, comprise investment and non-investment interventions, and provide support to all municipalities that meet the eligibility criteria. From the thematic point of view, the evaluators recommend to define priority interventions for the programming period 2021 – 2027 based on a nationwide expert discussion and consensus. Based on the discussions with the representatives of the helping professions, local governments and the members of MRCs, it can be concluded that the needs related to MRC are diverse and this diversity should also translate to greater diversification of supported activities, e.g. by the site type, municipality size, size of MRC in the total majority population, or the type of the MRC sub-culture. Coordination of activities of the helping professions at the municipal level appears to be a necessity. It is, therefore, appropriate to consider establishing a position of a local coordinator of all professions working with MRC or individuals coming from disadvantaged environments. To retain high-quality helping professions personnel, the evaluators recommend to continue in supervisions and professional development, and also to create conditions for wage valorisation and, in justified cases, allow payment of incentives and individual bonuses. In the future, it will also be necessary to minimise the administrative burden of helping professions and to use electronic data processing and archiving tools to a greater extent. Possible areas of future interventions may include: support childcare for children aged 0 – 3, support pupils and students at higher education stages, support the organisation of sports, (multi-) cultural and other events, targeted support for hiring people from MRC for various helping positions in public institutions, targeted development and education of community leaders, and addition of new investment activities.

1. Kontext hodnotenia

OP ĽZ pre programové obdobie 2014 – 2020, ktorý bol prijatý a schválený rozhodnutím EK z 9. 12. 2014, sa strategicky zameriava na opatrenia prispievajúce k naplneniu národných cieľov definovaných na základe Stratégie Európa 2020 a NPR SR. Úlohu RO pre OP ĽZ v tomto programovom období plní MPSVR SR.

Potreba pokračovať v rámci OP ĽZ v riešení sociálnej inklúzie a v poskytovaní pomoci obyvateľom MRK ako skupine, ktorá je považovaná za najviac postihnutú chudobou, vyplynula zo skúseností z programového obdobia 2007 – 2013, ale aj z NPR SR a Stratégie SR pre integráciu Rómov do roku 2020. Potreba zamerať intervencie na príslušníkov MRK bola v čase prípravy OP ĽZ podporená aj výsledkami zisťovania realizovaného v rámci projektu Atlas rómskych komunít 2013.

Komplexný prístup k podpore aktivít pre MRK je v rámci intervencií OP ĽZ zabezpečovaný predovšetkým prostredníctvom PO5 Integrácia marginalizovaných rómskych komunít a PO6 Technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít. Zatiaľ čo aktivity PO5 sú zamerané na tzv. mäkké opatrenia, PO6 sa sústreďuje na implementáciu investičných projektov na podporu obcí s prítomnosťou MRK. Pretrvávajúcu potrebu intervencií OP ĽZ pre MRK neskôr potvrdila aj Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030 a aktualizovaný Atlas rómskych komunít 2019.

PO5 Integrácia marginalizovaných rómskych komunít pokračovala v komplexnom riešení tematiky MRK, avšak pri nastavení formy pomoci reflektovala skúsenosti z programového obdobia 2007 – 2013. Vzhľadom k identifikovaným nedostatkom predošlého prístupu bola pre programové obdobie 2014 – 2020 zvolená forma tzv. take-away balíka. Jeho podstatou je výber 150 obcí s prítomnosťou MRK podľa metodológie zjednodušeného indexu podrozvinutosti, ktorým mal byť uľahčený prístup k plánovaným intervenciám v rámci PO5 OP ĽZ tým, že pre ne budú dostupné na základe nárokovateľnosti, nie súťaže. Taktiež na základe poučenia z predošlého programového obdobia bolo určené, že vybrané programy financované prostredníctvom PO5 budú v záujme zabezpečenia jednotne koordinovaného postupu prednostne realizované cez NP, okrem financovania programu vysporiadania pozemkov pod osídleniami postupom jednoduchých pozemkových úprav, ktorý je implementovaný ako DOP. Ako realizátor NP bol určený ÚSVRK, ktorý mal okrem samotnej realizácie projektov garantovať aj prepojenosť jednotlivých intervencií a kvalitu ich výkonu v teréne. Realizáciou programu zameraného na zdravotnú výchovu a prevenciu bola poverená štátna príspevková organizácia rezortu zdravotníctva Zdravé regióny, a to prostredníctvom NP Zdravé komunity zameraného na zdravotnú mediáciu a podporu zdravia vrátane zdravotnej osvetu v obciach s prítomnosťou MRK. Intervencie implementované formou NP boli podporené aj cez DOP a prierezové opatrenia v oblasti monitorovania a hodnotenia, ktoré umožní pravidelné a dôsledné poskytovanie údajov o vplyve opatrení v oblasti integrácie Rómov, a to formou sedemročného NP.

PO5 OP ĽZ je zameraná na dosiahnutie troch špecifických cieľov:

- ŠC 5.1.1 Zvýšiť vzdelanostnú úroveň príslušníkov marginalizovaných komunít, predovšetkým Rómov, na všetkých stupňoch vzdelávania s dôrazom na predprimárne vzdelávanie;
- ŠC 5.1.2 Zvýšiť finančnú gramotnosť, zamestnateľnosť a zamestnanosť marginalizovaných komunít, predovšetkým Rómov;
- ŠC 5.1.3 Podporiť prístup k zdravotnej starostlivosti a verejnému zdraviu, vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti, zdravotníckej osvetu a k zlepšeniu štandardov hygieny bývania.

Realizáciou plánovaných intervencií má byť zároveň naplnený cieľ IP, ktorým je sociálno-ekonomická integrácia marginalizovaných komunít, ako sú Rómovia.

PO6 Technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunit sa zamerala na oblasti života MRK, v ktorých je možné pozorovať najvýraznejšie rozdiely oproti majoritnej populácii: oblasť bývania, vrátane dostupnosti inžinierskych sietí, prístupu k zdrojom pitnej vody, výstavby pozemných komunikácií, vybudovania systému nakladania s komunálnym odpadom; oblasť prístupu k vzdelávaniu formou podpory výstavby/rekonštrukcie MŠ a ZŠ; oblasť prístupu k sociálnej infraštruktúre, čo zahŕňa výstavbu/rekonštrukciu komunitných centier a oblasť zamestnanosti, ktorá sa v PO6 koncentruje na podporu subjektov sociálnej ekonomiky. Dôraz pri implementácii intervencií cez PO6 je kladený aj na dodržiavanie tzv. 3D princípu desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie, pričom ide o jednu zo zásadných podmienok poskytnutia podpory.

Za účelom presadzovania komplexného prístupu v oblasti podpory MRK je v OP LZ určené, že pomoc poskytovaná cez intervencie PO6 bude smerovať do obcí z Atlasu rómskych komunit, pričom dôraz je kladený na obce s najvyššou mierou zjednodušeného indexu podrozvinutosti, aby bol posilnený synergický efekt intervencií PO5 a PO6.

PO6 si vytýčila dve IP, ktoré sledujú dosiahnutie štyroch ŠC:

IP 6.1 Poskytovanie podpory fyzickej, economickej a sociálnej regenerácie zanedbaných komunit v mestských a vidieckych oblastiach:

- ŠC 6.1.1 Rast počtu rómskych domácností s prístupom k zlepšeným podmienkam bývania;
- ŠC 6.1.2 Zlepšiť prístup ku kvalitnému vzdelávaniu, vrátane vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve;
- ŠC 6.1.3 Zlepšiť prístup ľudí z MRK k sociálnej infraštruktúre.

IP 6.2 Poskytovanie podpory sociálnych podnikov:

- ŠC 6.2.1 Zvýšiť mieru zamestnanosti MRK v subjektoch sociálnej ekonomiky v územiach s prítomnosťou MRK.

2. Metodika hodnotenia

Ad hoc hodnotenie nástrojov na podporu komplexného komunitného rozvoja v obciach s MRK bolo uskutočnené v mesiacoch jún – september 2021 na základe iniciatívy ÚSVRK. Je súčasťou Rámcovej dohody o poskytovaní služieb číslo 2525/2019-M_OO uzatvorenej medzi MPSVR SR a skupinou dodávateľov Octigon, a. s., Projektové služby, s. r. o. a RADELA, s. r. o. Použitá metodika vychádza z metodiky hodnotení schválenej v rámci Úvodnej správy k realizácii Externého hodnotenia operačného programu Ľudské zdroje pre programové obdobie 2014 – 2020.

Hlavným zámerom hodnotenia bolo poskytnúť ÚSVRK informácie o fungovaní a prínosoch nástrojov na podporu MRK v kontexte podpory komplexného rozvoja obcí/komunit a objektívne posúdiť potenciál nástrojov na podporu MRK reagovať na kľúčové potreby cieľových skupín. Úlohou hodnotiteľov bolo tiež navrhnuť možnosti úpravy dostupných nástrojov za účelom zvýšenia aktivizácie obyvateľov obcí a podpory komunitného rozvoja a identifikovať potreby cieľových skupín, ktoré v programovom období 2014 – 2020 neboli pokryté intervenciami PO5.

Prvá fáza hodnotenia pozostávala z analýzy existujúcej dokumentácie poskytnutej ÚSVRK. Na základe týchto podkladov hodnotitelia zostavili evaluačnú maticu (príloha 1), ktorá predstavuje metodický základ nasledujúceho zberu a analýzy dát. V júli 2021 sa hodnotitelia v Bratislave stretli s manažermi všetkých NP PO5 implementovanými ÚSVRK a príspevkovou organizáciou Zdravé regióny. V spolupráci s ÚSVRK hodnotitelia vybrali vzorku 18 obcí, ktoré patria medzi 150 obcí s najvyššou mierou indexu podrozvinutosti podporovaných v rámci PO5 (teda ide o vzorku 12 % zapojených obcí, čo predstavuje dostatočnú vzorku na kvalitatívne hodnotenie a zodpovedanie EO). Výberové kritériá zahŕňali geografické pokrytie územia SR, veľkosť obce, podiel obyvateľov MRK v obci, implementáciu projektov PO5 aj PO6. Výsledná vzorka zahŕňala nasledovné obce:

- Nitriansky kraj: Nitra, Levice;
- Žilinský kraj: Sučany;
- Banskobystrický kraj: Brezno, Vaľkovňa, Širkovce;
- Prešovský kraj: Toporec, Veľká Lomnica, Hranovnica, Spišská Teplica, Doľany-Roškovce, Jarovnice, Lipany, Jastrabie nad Topľou;
- Košický kraj: Smižany, Krásnohorské Podhradie, Zemplínska Teplica, Parchovany.

Druhá fáza hodnotenia sa zamerala na zber primárnych údajov na vzorke 18 obcí. Terénne zisťovanie prebiehalo formou osobných návštev všetkých 18 obcí, pričom v každej obci boli uskutočnené tri skupinové diskusie: (i) s pracovníkmi pomáhajúcich profesií (TSP, TP, APZ, pracovníci KC, pracovníci MŠ v rámci NP PRIM, regionálni koordinátori všetkých NP, MOPS), (ii) so zástupcami samosprávy (primátori, starostovia, prednostovia, poslanci, pracovníci odboru sociálnych služieb) a (iii) s obyvateľmi MRK. Prehľad osôb, ktoré sa zúčastnili na skupinových diskusiách v jednotlivých lokalitách, je uvedený v prílohe 2. Spolu sa do hodnotenia zapojilo 143 zástupcov pomáhajúcich profesií, 48 predstaviteľov samosprávy a 90 osôb z MRK. Hodnotitelia tiež vykonali priame pozorovanie v jednotlivých lokalitách, a to návštevou objektov vybudovaných v rámci PO6 a návštevou koncentrácií MRK na okrajoch obce alebo mimo nej. Celkovo teda išlo o hodnotenie založené výhradne na kvalitatívnych metódach zberu dát.

Počas celej realizácie hodnotenia prebiehala komunikácia s pracovníkmi ÚSVRK, ktorí boli kontaktnými osobami pre účely tohto hodnotenia a organizačne zabezpečili osobné návštevy hodnotiteľov v jednotlivých lokalitách.

Zistenia z oboch fáz hodnotenia boli podrobené triangulácii a syntéze a hodnotitelia na ich základe formulovali závery a odporúčania, ktoré môžu byť použité v súčasnom programovom období, ale aj pri nastavovaní ďalších intervencií v programovom období 2021 – 2027.

Vzhľadom na veľký rozsah zozbieraných kvalitatívnych údajov, ktoré mohli byť analyzované až po poslednej vykonanej osobnej návšteve vzorky obcí dňa 7. 9. 2021, a významné rozdiely v kontexte a pokroku v jednotlivých obciach, bolo predloženie priebežnej hodnotiacej správy posunuté o 11 dní a predloženie záverečnej správy o 12 dní oproti časovému harmonogramu odsúhlasenému na úvodnom stretnutí.

3. Zistenia

Zistenia sú členené podľa EO, pričom každá otázka predstavuje samostatnú podkapitolu. Na konci každej podkapitoly je zhrnutie najdôležitejších poznatkov týkajúcich sa danej oblasti.

3.1 EO1: Aké sú kľúčové rozvojové potreby obcí s prítomnosťou MRK, ktoré využívajú podporné nástroje?

Rozvojové potreby vzorky 18 obcí, ktoré boli predmetom analýzy, sú v rámci tejto EO štruktúrované podľa piatich prioritných oblastí Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030. Hlavný dôraz je kladený na potreby, ktoré boli pokryté intervenciami PO5 a PO6 OP LZ.

3.1.1 Vzdelávanie

V oblasti **predprimárneho vzdelávania** existuje jednoznačný konsenzus všetkých aktérov o jeho mimoriadnej dôležitosti pre deti z MRK. Rok 2021 je zároveň historickým míľnikom, keďže je rokom zavedenia povinného predprimárneho vzdelávania do praxe MŠ. Všetky deti, ktoré dosiahli do 31. 8. 2021 vek päť rokov, začali od 1. 9. 2021 plniť povinné predškolské vzdelávanie. Mnohí zástupcovia pomáhajúcich profesií a samospráv dokonca v prípade detí z rodín žijúcich v extrémnej chudobe odporúčajú povinné predprimárne vzdelávanie už po dovŕšení veku troch rokov. Ako dôvod uvádzajú okrem iného aj bežný jav, že dieťa je počas prvého roku predprimárneho vzdelávania častejšie choré, takže sa za jeden rok nedokáže v dostatočnej miere aklimatizovať a socializovať. Za posledné roky mnohé navštívené obce využili finančné zdroje z PO6 na vybudovanie alebo rekonštrukciu MŠ (napr. Parchovany, Jastrabie nad Topľou, Hranovnica), prípadne by sa mali stavebné práce v krátkom čase začať (Vaľkovňa, Doľany-Roškovce). Po kapacitnej stránke sú preto podľa vyjadrení samospráv na začiatok povinného predškolského vzdelávania v prevažnej miere pripravení. Výnimkou je napríklad obec Smižany, kde je aj napriek vybudovaniu MŠ v rámci osídlenia nedostatočná kapacita na pokrytie dopytu spôsobeného povinným predprimárnym vzdelávaním.

V navštívených 18 obciach funguje **základné školstvo** pomerne dobre, a to z hľadiska infraštruktúry, aj z pohľadu vyučovacieho procesu. Avšak takmer vo všetkých navštívených obciach sa v základnom školstve výrazne prejavuje segregácia. V MŠ sú ešte pomerne bežné zmiešané triedy, ktoré navštevujú rómske aj nerómske deti (napr. Jastrabie nad Topľou, Zemplínska Teplica, Levice), ale na ZŠ sa takéto prípady postupne vytrácajú, takže pribúdajú ZŠ navštevované výhradne rómskymi žiakmi. Zástupcovia škôl aj samospráv sú si tohto negatívneho trendu vedomí, ale zatiaľ nenašli spôsob, ako ho zvrátiť. Účastníci skupinových diskusií zodpovednosť za tento jav pripisujú najmä nerómskym rodičom. Zatiaľ čo vo všeobecnosti rodičia z MRK posielajú svoje deti do najbližšej ZŠ, rodičia z majority sa snažia dostať svoje deti do najlepšej dostupnej ZŠ, čo spravidla znamená väčšiu ZŠ v spádovej obci alebo meste, a to bez rómskych žiakov, ktorí sú majoritou vnímaní ako problémoví z hľadiska prospechu aj správania. Keďže mnohí rodičia z obcí cestujú do neďalekých miest za prácou, nepredstavuje dochádzanie detí do ZŠ mimo svojej rodnej obce problém. V mestách sa zvyčajne časom vyprofilovala jedna ZŠ, ktorá je viac navštevovaná rómskymi žiakmi. Často ide o ZŠ, ktorá je najbližšie k lokalitám, kde žijú ľudia z prostredia MRK (napr. V. ZŠ v Leviciach). Jedným z dôsledkov tohto javu je, že sa rómske a nerómske deti v obci navzájom nepoznajú, pretože na rozdiel od generácie svojich rodičov nechodia spolu do školy a na krúžky. Táto vzájomná neznámosť môže byť neskôr jednou z príčin nedôvery či napätia medzi mladšími generáciami MRK a majoritou. Zároveň si samosprávy uvedomujú, že MŠ sú prakticky jediným miestom, kde sa pravidelne stretávajú rómski a nerómski rodičia.

Zistenia ohľadom dodržiavania PŠD sú rôzne. V niektorých obciach je záškoláctvo pretrvávajúci problém (napr. Brezno, Krásnohorské Podhradie), v mnohých lokalitách sa však situácia zlepšila alebo prinajmenšom nezhoršila (Zemplínska Teplica, Parchovany, Toporec, Lipany). Niektoré samosprávy však upozorňujú na skryté záškoláctvo, keď rodičia opakovane ospravedlňujú deti na tri dni,¹ či dokonca žiadajú lekárov spätne vypisovať ospravedlnenky zo zdravotných dôvodov. Účastníci skupinových diskusií sa tiež stretli s javom, keď niektorí učitelia nehlásia všetky vymeškané hodiny, aby sa vyhlí problémom. Faktom však je, že všetky obce v prípade záškoláctva bežne uplatňujú inštitút osobitného príjemcu prídavku na dieťa a niektorí jednotlivci dokonca dostali trest odňatia slobody za zanedbanie PŠD svojich detí.

Hoci **stredoškolské vzdelávanie** nepatrí medzi kompetencie obcí, mnohé vnímajú problematiku predčasného ukončovania stredoškolského vzdelania u detí z MRK. Samospráva rieši najmä prítomnosť elokovaných pracovísk SŠ, ktoré sú dostupné v mnohých stredných a väčších obciach (napr. v Jarovniciach, kde žije 6 866 obyvateľov, sú až dve – SOŠ lesnícka Prešov a SOŠ podnikania a služieb Lipany; SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku Košice má elokované pracovisko v Zemplínskej Teplici – obci s 1 800 obyvateľmi). Hoci je geografická dostupnosť akéhokoľvek stredoškolského vzdelávania pre MRK pozitívna, niektorí účastníci skupinových diskusií poukazujú na nevhodné odbory ponúkané na elokovaných SOŠ.² Napríklad odbor Praktická žena nielenže posilňuje stereotyp rómskych žien v domácnosti, ale pre mnohé dievčatá ani nie je zaujímavý, keďže sa starostlivosťou o domácnosť a mladších súrodencov venujú od detstva. S tým súvisia aj obmedzenia pre absolventov špeciálnych ZŠ, ktorí môžu byť prijatí iba na štúdium do špeciálnych SŠ³ s limitovaným výberom študijných a učebných odborov.⁴ Ten podľa názoru pomáhajúcich profesií obmedzuje najmä dievčatá, ktoré by mali záujem o komerčnejšie odbory ako kaderníčka alebo nechťový dizajn, avšak vyhláška to neumožňuje. Zároveň sú si mnohí zástupcovia samosprávy vedomí aj segregačného efektu elokovaných SŠ, keďže sú navštevované takmer výhradne Rómami. Za segregáciu na SŠ však podľa prevládajúceho názoru samospráv a pomáhajúcich profesií môžu skôr rodičia detí z MRK, ktorí po ukončení ZŠ, a najmä po ukončení PŠD, často nepodporujú svoje deti v štúdiu na SŠ, či už z obáv o ich bezpečnosť mimo rodnej obce, kvôli nákladom na cestovné, alebo potrebujú ich pomoc v domácnosti. V skupinových diskusiách s MRK sa ojedinele objavil aj názor, že sa neoplatí študovať, keďže Róm si prácu aj tak nenájde. Na druhej strane pozitívnu výnimku predstavuje obec Toporec, kde už mnohé deti uprednostňujú SŠ v Kežmarku pred elokovaným pracoviskom SOŠ agropotravinárskej a technickej priamo v obci.

Mnohé navštívené obce považujú za problém **voľnočasové aktivity** pre deti a mládež z MRK, najmä možnosti pohybových aktivít pod holým nebom. Problémom je často chýbajúce multifunkčné ihrisko (napr. vo Vaľkovni, kde nie je vhodný pozemok vo vlastníctve obce, takže mládež trávi popoludnie a večer na zastávke autobusu; chýba aj v Parchovanoch a Zemplínskej Teplici), prípadne nevhodne umiestnené ihrisko (napr. Doľany-Roškovce ho majú v lese, kde ho ničí divá zver). V koncentráciách, ktoré sú vzdialené od obce, musia deti dochádzať na ihrisko v obci v sprievode dospelého, zvyčajne pracovníka KC (napr. Toporec). V niektorých prípadoch sa však prítomnosť detí z osídlení na ihrisku v obci, často v areáli školy, stretáva s nevôľou majority.

¹ Ak ide o ospravedlnenie neprítomnosti dieťaťa alebo žiaka počas trvania mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s ochorením COVID-19, lehota podľa § 144 ods. 10 zákona č. 245/2008 Z. z. sa predlžuje z 3 po sebe nasledujúcich vyučovacích dní na 5 po sebe nasledujúcich vyučovacích dní.

² Rovnako ako Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.

³ Vyhláška 212/1991 Zb. Ministerstva školstva, mládeže a športu Slovenskej republiky z 10. apríla 1991 o špeciálnych školách

⁴ CVTI. 2021. *Číselníky študijných a učebných odborov*.

3.1.2 Bývanie

V oblasti bývania dlhodobo pretrvávajú viditeľné a opakovane negatívne medializované rozdiely medzi podmienkami bývania MRK žijúcimi v segregovaných osídleniach v porovnaní s podmienkami bývania majoritného obyvateľstva v obci, týkajúce sa nielen hygienicko-technických štandardov jednotlivých obydlí, ale aj celkovej vybavenosti obce v porovnaní s osídlením, napríklad čo do rozsahu a kvality existujúcej infraštruktúry. Problematické z pohľadu naplnenia zákonných predpokladov a hygienických štandardov na bývanie nie sú teda len stavebno-technické požiadavky na samotné obydlia, ale celkovo požiadavky týkajúce sa urbanistického vybavenia osídlení, ako napríklad existencia funkčnej infraštruktúry v osídleniach – t. j. sieť prístupových ciest a chodníkov, ale aj zabezpečenie prístupu k pitnej vode, vybudovanie siete vodovodov a kanalizácie, zabezpečenie pravidelného zberu a odvoz odpadu, či dokonca existencia adekvátnych opatrení na ochranu proti povodňam a iným živelným hrozbám v osídleniach. Na druhej strane sú aj obce, v ktorých žijú Rómovia aj integrovaným spôsobom spoločne s majoritou, pričom rozdiely v kvalite ich bývania nie sú zjavné (napr. Toporec, Zemplínska Teplica, Širkovce, Spišská Teplica).

Samosprávy sa v oblasti bývania, najmä pre MRK žijúce v segregovaných lokalitách, s väčším či menším úspechom pokúšajú o rôzne riešenia a prístupy. Často pritom musia čeliť predsudkom či dokonca odporu zo strany ostatných obyvateľov, ktorí sú proti cieľným investíciám pre MRK, hoci dané investície často prinášajú prospech pre celú obec (napr. aj pre majoritné obyvateľstvo je možnosť výstavby kanalizácie v pomere 2:1 a možnosť výstavby rozvodov pitnej vody v pomere 1:1). V oblasti bývania je tiež sčasti rozšírená obava, že výstavba nových bytov pritiahne ďalších obyvateľov MRK z okolitých obcí (napr. Lipany). Podľa vyjadrení respondentov skupinových diskusií v niektorých lokalitách súkromní vlastníci odmietajú predaj nehnuteľností Rómom, nakoľko sa obávajú masívneho prisťahovalectva nových obyvateľov MRK (napr. Vaľkovňa).

V minulosti niektoré obce využili štátne dotácie zo Štátneho fondu rozvoja bývania na **výstavbu nájomných bytov nižšieho štandardu**, pričom časť nákladov si budúci nájomníci spravidla sami odpracovali pri výstavbe. Takýmto spôsobom bolo vybudovaných napr. 12 bytových jednotiek v Širkovciach (2010)⁵, 17 bytových jednotiek vo Vaľkovni (2002)⁶, podobne aj bytové domy v Jarovniciach a Jastrabí nad Topľou. Všetky tieto bytové domy sa nachádzajú v intraviláne, pomerne kompaktné geograficky prepojené so zvyšnou časťou obce. Problematická sa však ukázala byť nielen údržba týchto domov, ale aj neplatenie nájomného a poplatkov za energie. Obec Širkovce preto deklaruje záujem odpredať tieto byty do vlastníctva nájomníkom, avšak podmienky dotačnej zmluvy to po dobu 20 rokov neumožňujú. Celkovo však súčasná kondícia bytových domov odráža množstvo faktorov, ktoré vstupujú do tematiky bývania, najmä viacgeneračné bývanie, nedostatočný bytový fond, nedostatok pozemkov v správe obcí, ktoré by bolo možné použiť na podporu individuálnej integrácie, ale aj dopytu ako takého.

V navštívených mestách žijú MRK prevažne v nájomných bytoch v geograficky segregovaných lokalitách. V Lipanoch je to územne ohraničené (oplotené) osídlenie v priemyselnej časti na okraji mesta, kde úplne absentuje individuálna výstavba. K bytovým domom postaveným pred rokom 1989 pribudli v roku 2006 nájomné bytové domy s 24 bytmi nízkeho štandardu, ktoré sú však v súčasnosti v kritickom technickom a hygienickom stave. Podobne je to aj vo vylúčených mestských lokalitách, kam boli samosprávou cielene presťahovaní neplatiči žijúci v meste (v roku 2002 na Ladislavov Dvor v Leviciach vzdialený asi 5 km od centra mesta, v roku 2004 na Orechov Dvor v Nitre, ktorý sa nachádza

⁵ 2010. V Širkovciach postavili nájomné byty a vyasfaltujú cesty.

⁶ Agentúra Európskej únie pre základné práva. 2010. *Projekty bývania pre Rómov v malých komunitách, Slovensko: Prípadová štúdia.*

približne 6 km od centra)⁷. Mestá a obce ako vlastníci nájomných bytov hľadajú a testujú rôzne riešenia, ako zabezpečiť výber nájomného a platby za energie. Napríklad mesto Levice využíva dobrovoľný inštitút osobitného príjemcu na platby nájomného a predplatené vodomery na karty s dobíjateľným kreditom. Týmto spôsobom sa darí zabezpečovať výber súčasných poplatkov, avšak nedoplatky z minulosti sú prakticky nevyhnutné. V týchto umelo vytvorených vzdialených segregovaných lokalitách je problematické aj pokrytie verejnou dopravou – do Ladislavovho Dvora v Leviciach premáva MHD iba dvakrát denne a počas školského roka samospráva zabezpečuje jeden žiacky spoj.⁸ Na Orechov Dvor pri Nitre je síce pravidelná doprava zabezpečená, no najbližšia MHD zastávka je vzdialená 1 km, a to bez vhodnej cesty či chodníka. Z dôvodu geografickej segregácie a nedostatočnej infraštruktúry čelia preto miestni obyvatelia nerovnostiam v prístupe k vzdelávaniu, zamestnaniu, zdravotnej starostlivosti, ako aj ostatným službám.

Napriek týmto ťažkostiam pripravujú niektoré obce výstavbu nových bytových domov. Obec Jarovnice investovala stovky tisíc eur z vlastného rozpočtu na vysporiadanie pozemkov, kde pripravuje výstavbu 242 bytov prestupného bývania. Podobne aj Jastrabie nad Topľou pripravuje výstavbu ďalších nájomných bytov v blízkosti existujúcich bytoviek, pričom v roku 2016 tu Rómovia svojpomocne postavili gréckokatolícku kaplnku a vysadili stromy.⁹ Mnohé navštívené samosprávy však deklarujú nedostatok pozemkov na výstavbu bývania alebo akékoľvek iné rozvojové projekty (Doľany-Roškovce, Vaľkovňa, Hranovnica), takže rastúca demografická krivka v prostredí MRK má za následok najmä rast počtu osôb žijúcich v jednej domácnosti.¹⁰ **Individuálne bývanie** MRK je v súčasnosti v segregovaných lokalitách do veľkej miery v podobe čiernych stavieb. Navštívené obce sú si toho, samozrejme, vedomé, ale aktívne sa legalizácii pozemkov a stavieb venujú len v malej miere – napríklad vo Vaľkovni starostka svojou individuálnou iniciatívou prispela k vysporiadaniu troch pozemkov (aj v spolupráci s ÚSVRK v rámci vyššie uvedeného NP). V posledných rokoch sa samosprávy zaoberali pozemkami prakticky iba v prípadoch, keď to bolo nevyhnutné pre získanie stavebného povolenia na výstavbu novej infraštruktúry v rámci PO6 alebo iných intervencií. Zemplínska Teplica však uvažuje nad projektom svojpomocného bývania podľa vzoru Rankoviec.

Kvalitatívne zmeny spojené s individuálnym bývaním sa však v mnohých navštívených lokalitách udiali vďaka iniciatíve samotných Rómov. Vďaka razantnému nárastu zamestnanosti MRK (pozri nasledujúca podkapitola Zamestnanosť) je v niektorých segregovaných lokalitách viditeľná masívna stavebná činnosť. Hoci stále ide o prevažne nelegálne stavby, mnohé drevené chatrče boli prebudované na murované obydlia, prípadne boli k existujúcim domom pristavené ďalšie miestnosti. Viditeľné sú aj novostavby rodinných domov. Najvýraznejšie zmeny v oblasti bývania boli spomedzi navštívených obcí

⁷ V prípade sústreďovania tzv. „neplatičov“ na jedno miesto v mnohých lokalitách vrátane Orechovho dvora v minulosti išlo okrem iného aj o cielené vysídľovanie rómskeho obyvateľstva, ktoré žilo v centre mesta, alebo objektoch budov, ktoré sa v rámci reštitúcií vracali pôvodným vlastníkom.

⁸ Obyvatelia Ladislavovho Dvora preto majú obmedzenú možnosť cestovať do centra Levíc za účelom hľadania práce, návštevy lekára, vybavovania na úradoch, vedenia detí do MŠ, a často to používajú ako ospravedlnenie pre svoju nepriaznivú životnú situáciu. Na druhej strane mesto Levice poukazuje na nízku vyťaženosť spojov v minulosti a najmä na nehygienické správanie a vandalizmus obyvateľov Ladislavovho Dvora, kvôli ktorému zmluvný prepravca odmieta zabezpečovať MHD do tejto lokality.

⁹ 2017. *Dobrovoľníci vysadili pri kaplnke niekoľko okrasných stromov.*

¹⁰ Obce v rámci take-away balíka sa zapojili do implementácie NP „Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunit“, v rámci ktorého boli v tých obciach, v ktorých boli identifikované vhodné podmienky na prevod alebo nájom pozemkov, za asistencie ÚSVRK prevedené pozemky pod obydliami a príslušné pozemky do vlastníctva obyvateľov MRK. V prípade, že obyvatelia MRK neboli schopní kvôli exekúciám odkúpiť pozemok, obec uzatvorila na odčlenené pozemky nájomné zmluvy. Uvedené aktivity prebiehali za neustálej komunikácie obce, vlastníka pozemku a obyvateľa MRK.

viditeľné v Parchovanoch, Toporci a Krásnohorskom Podhradí. Pozoruhodná legálna individuálna výstavba začala v Toporci, kde si nové rodinné domy stavajú Rómovia žijúci v zahraničí. Keďže ich stavajú medzi obcou a segregovaným osídlením, dochádza tam k postupnému urbanistickému prepojeniu celého osídlenia.

3.1.3 Zamestnanosť

Vo väčšine navštívených lokalít boli v posledných rokoch zaznamenané pozitívne zmeny týkajúce sa zamestnanosti MRK. Na prvom mieste je potrebné spomenúť **projekty PO5**, ktoré v každej lokalite vytvorili 5 – 15 dlhodobých pracovných miest pre Rómov. Takmer všetky pozície MOPS a APZ sú obsadené Rómami, veľa Rómov pracuje aj ako TSP/TP a v KC. Zároveň aj všetky rodičovské asistentky v rámci NP PRIM, ktoré mali hodnotitelia možnosť stretnúť, sú z prostredia MRK.¹¹ Ďalšie pozície pre Rómov boli vytvorené aj v rámci projektov inkluzívneho vzdelávania na ZŠ a SŠ zo zdrojov PO1 OP LZ¹².

Ďalším nástrojom, ktoré obce s prítomnosťou MRK využívajú, sú **sociálne podniky**. Napríklad sociálny podnik v Toporci v súčasnosti zamestnáva 26 osôb, prevažne z MRK, kde muži vykonávajú stavebné práce v obci a ženy pracujú ako pomocnice v domácnostiach seniorov. Podnik obec založila v roku 2019 a po prvotných stavebných zákazkách zadaných priamo obcou sa v roku 2021 podarilo získať prvú zákazku od externého subjektu. V Spišskej Teplici vznikol sociálny podnik už v roku 2016 a k 31. 12. 2020 zamestnával 18 zamestnancov na trvalý pracovný pomer a 10 na dohody mimo pracovného pomeru. Pôvodne sa venoval iba stavebnej činnosti, neskôr ho rozšírili aj o prevádzku reštaurácie a záhradníctvo (v rámci samostatného DOP z OP LZ „Gazdovstvo Spišská Teplica“).¹³ Jeden z prvých sociálnych podnikov vznikol v roku 2005 v Spišskom Hrhove a podľa účastníkov skupinových diskusií v ňom pracovali aj obyvatelia neďalekých Dolian-Roškoviec, pričom mnohým Rómom pomohla táto pracovná skúsenosť pri neskoršom prechode na otvorený trh práce. Sociálny podnik zriadili v decembri 2020 aj samotné Doľany-Roškovce a v auguste 2021 starosta ako štatutárny zástupca obce aj obecného podniku podpísal za obe zmluvné strany zmluvu o dielo na výstavbu MŠ v rámci DOP PO6.¹⁴ Sociálny podnik funguje od roku 2019 aj v Jarovniciach. Viaceré obce ešte nad jeho zriadením uvažujú, ale zatiaľ vyčkávali (Zemplínska Teplica, Jastrabie nad Topľou, Širkovce, Lipany) – či už z dôvodu, že nenašli vhodný produkt, alebo nemajú vhodnú osobu, ktorá by podnik viedla, prípadne v okolitej obci sociálny podnik funguje a zamestnáva aj MRK z okolia.

Obce tiež poskytujú osobám z MRK prácu v podobe **systemu aktivácie pomocou miestnych služieb**. Pod hrozbou sankcie zníženia poskytovanej dávky má povinnosť zúčastniť sa na aktivačnej činnosti každý dlhodobo nezamestnaný plnoletý občan poberajúci dávku pomoc v hmotnej núdzi a príspevky k dávke v hmotnej núdzi. Napriek krátkemu trvaniu 20 hodín týždenne v dĺžke max. 6 mesiacov vnímajú Rómovia, ktorí sa zúčastnili skupinových diskusií, aktivačnú činnosť ako zle platené a vynútené zamestnanie. V niektorých lokalitách je táto práca zo strany samosprávy nedostatočne koordinovaná a kontrolovaná, takže jej efekt je málo viditeľný.

Najdôležitejšou zmenou je však rastúce **uplatnenie osôb z MRK na otvorenom trhu práce**, najmä v navštívených obciach v Košickom a Prešovskom kraji. V mnohých lokalitách majú desiatky či dokonca stovky mužov a žien z MRK legálne zamestnanie a denne cestujú do práce. Medzi najvýraznejšie príklady patria Jarovnice, kde stovky Rómov pracujú vo firmách v Prešove, Sabinove a okolí. Z Krásnohorského Podhradia autobusy každé ráno vozia Rómov do firiem v Košiciach. Do Košíc dochádzajú aj Rómovia zo Zemplínskej Teplice. MRK z Toporca denne dochádzajú za prácou asi do

¹¹ NP PRIM je jediný NP, ktorý uplatňuje DVO.

¹² Konkrétne ide o NP Škola otvorená všetkým a NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov I a II.

¹³ Obecné služby Spišská Teplica. 2021. *Výročná správa 2020*.

¹⁴ Obecný podnik Doľany. 2021. *Zmluva o dielo č. 02/2021*.

desiatich firiem v okolí. Rovnako aj z Hranovnice do podnikov v Poprade a okolí. Zároveň je podľa účastníkov skupinových diskusií bežné, že si Rómovia dokážu udržať prácu aj dlhodobo.

Nie je celkom jasné, aké faktory tento pozitívny vývoj na trhu práce spôsobili. Účastníci skupinových diskusií vidia tri možné príčiny. Prvou príčinou je celkový vývoj na trhu práce, keď aj napriek pandémie COVID-19 ekonomika, najmä výrobné odvetvia, absorbujú všetku dostupnú pracovnú silu a z dôvodu jej nedostatku musia zamestnávateľia znižovať svoje kvalifikačné požiadavky. Po druhé, diskriminácia Rómov na trhu práce je na ústupe, najmä vďaka zahraničným zamestnávateľom. Podľa vyjadrení respondentov skupinových diskusií mnohí zamestnávateľia pravdepodobne zistili, že ak dajú Rómom príležitosť a zaobchádzajú s nimi korektne, majú k dispozícii relatívne spoľahlivú pracovnú silu. Zároveň tu úlohu katalyzátora zohrávajú aj AOTP financované úradmi práce, vďaka ktorým zamestnávateľia využili dotácie na zamestnanie evidovaných UoZ. Po tretie, významnú podporu poskytujú pomáhajúce profesie, najmä TSP, ktorí pomáhajú MRK priamo pri hľadaní práce, ale aj nepriamo – napr. prostredníctvom osobného oddlžovania, ktoré je potom motivačným faktorom pre hľadanie legálneho zamestnania (viac v odpovedi na EO4).

V niektorých lokalitách tiež hrá dôležitú úlohu **práca mimo regiónu**, a to buď krátkodobo na západnom Slovensku, alebo v ČR, kam chodia na týždňovky spravidla muži, prípadne dlhodobo v krajinách ako Veľká Británia, Nemecko a Španielsko, kam väčšinou odchádza celá rodina. Napríklad z Toporca žije dlhodobo v zahraničí asi 600 Rómov, ktorí sa domov vracajú najmä na leto.

Úspešní **podnikatelia** sa začínajú objavovať aj medzi MRK. Napríklad v Jastrabí nad Topľou miestny podnikateľ, ktorý žije priamo v koncentrácii na okraji obce, zamestnáva okolo 20 susedov v lešenárskej firme. Počas návštevy hodnotiteľov práve realizovali zákazku pre klienta v Maďarsku.

Stále sa pomerne hojne vyskytujú aj krátkodobé **brigády**, spravidla pomocné manuálne práce na stavbe, v poľnohospodárstve alebo pri ťažbe dreva, ktoré vykonávajú muži z MRK. Ide o nelegálne zamestnanie v trvaní niekoľkých hodín alebo dní, za ktoré objednávateľ vyplatí dohodnutú odmenu v hotovosti, často pod úrovňou minimálnej mzdy. V lokalitách, kde je nedostatok pracovných miest alebo sú príliš vzdialené od hospodárskych centier, údajne takéto nelegálne zamestnávanie zneužívajú miestni podnikatelia. Verejná správa tento jav zatiaľ prevažne toleruje; možno aj kvôli vžitým historickým stereotypom, keď už aj pred rokom 1989 bolo bežnou praxou prizývať na manuálne práce lacnú pracovnú silu z prostredia MRK.

Zo skupinových diskusií vyplynulo, že aktívne činnosti, ani krátkodobé brigády prakticky nemajú vplyv na šancu nájsť si dlhobehjšie zamestnanie. Keďže ide o krátkodobé a nekvalifikované činnosti, ich najväčším efektom pre MRK je finančný príjem a do určitej miery aj udržanie pracovných návykov.

Na záujem MRK legálne pracovať má však významný vplyv aj **systém pomoci v hmotnej núdzi**. Medzi účastníkmi skupinových diskusií panuje pomerne vysoká miera zhody na tom, že v súčasnosti nie je nastavenie dostatočne motivačné a poberatelia dávky v hmotnej núdzi nie sú motivovaní hľadať si legálne zamestnanie. Problematické sa zdá byť najmä spoločné posudzovanie členov domácnosti, keď zamestnanie jedného môže znamenať stratu dávky pre celú mnohopočetnú rodinu. Rovnako aj vysoká miera zadlženosti a hrozba exekúcií predstavuje bariéru legálneho zamestnania, keďže časť príjmu by bola automaticky stiahnutá na úhradu dlhu. Časť MRK preto stále uprednostňuje kombináciu dávky v hmotnej núdzi a (občasného) nelegálneho príjmu. Na druhej strane, Rómovia sú si vedomí aj výhod spojených s legálnym zamestnaním, ako napr. možnosť získať daňový bonus.

Treba však uviesť, že spomedzi 18 navštívených lokalít stále existujú obce a mestá, kde sa s výnimkou pracovných miest vytvorených v rámci NP PO5 **nepodarilo zlepšiť situáciu v oblasti zamestnanosti**. Vo Valčkovni je situácia zložitá najmä kvôli jej odľahlej polohe, keď okresné mesto Brezno je vzdialené 35 km a ekonomicky rozvinutejší Poprad až 45 km, pričom oba smery sú pomerne zle dopravne dostupné. V Lipanoch sa napriek snahe mesta aj pomáhajúcich profesií nepodarilo zamestnať mimo projektov PO5 prakticky nikoho z miestnych MRK, pričom v podnikoch na území mesta pracujú Rómovia z okolitých obcí. Ani medzi MRK v Parchovanoch nedošlo k zlepšeniu; podľa pomáhajúcich

profesií najmä kvôli samotným Rómom, ktorí často do novej práce vôbec nenastúpia. Obmedzený pokrok v oblasti zamestnanosti bol dosiahnutý v Brezne. Funguje tu pracovisko Rozvojové služby BBSK, s.r.o., registrovaný sociálny podnik BBSK, ktorý sa venuje najmä stavebnej činnosti. Z Brezna zamestnal niekoľko osôb z MRK, ale po čase väčšina z nich prácu zanechala. O systematické zamestnanie Rómov sa pokúsili v roku 2018 aj Železiarne Podbrezová, ktoré v rámci projektu ÚPSVR Šanca pre všetkých vytvorili okolo 50 pracovných miest.¹⁵ Podľa účastníkov skupinových diskusií si však prácu dlhodobo udržalo len niekoľko jednotlivcov. Zložitá situácia je aj v Leviciach a v Nitre, kde sa z MRK podarilo nájsť a udržať legálne zamestnanie iba niekoľkým osobám. Podľa účastníkov skupinových diskusií za to sčasti môžu aj kultúrne zvyklosti olašských Rómov, ktorí žijú prevažne na západnom Slovensku, vrátane Nitry a Levíc. Táto osobitná subetnická skupina je vo všeobecnosti viac izolovaná a ťažšie integrovateľná než MRK na východnom Slovensku.

Celkovo však na diskusiách v mnohých lokalitách zaznelo, že MRK chcú pracovať a v porovnaní s minulosťou sú odvážnejší a aktívnejší pri hľadaní práce. Stále však výrazne prevláda zamestnanosť mužov, čo účastníci skupinových diskusií pripisujú najmä pretrvávajúcim rodovým stereotypom v kultúre MRK, kde sa muž o deti a domácnosť stará len zriedkavo. Podľa pozorovania hodnotiteľov sa však už v mnohých obciach začína prejavovať efekt snehovej gule, keď príklady úspešných rodín, ktoré si môžu dovoliť vylepšiť obydlie, kúpiť auto či dokonca ísť na dovolenku, ťahá a motivuje ďalšiu časť komunity. Zamestnanosť teda okrem znižovania chudoby prispieva k zlepšeniu podmienok bývania, následne aj zdravotného stavu, a prejavuje sa aj v iných aspektoch života, napríklad lepšou dochádzkou detí do školy. Účastníci skupinových diskusií považujú nájdenie a udržanie zamestnania za zlomový moment pri prelomení kruhu chudoby a deprivácie, a to nielen pre jednotlivca, ale pre celú rodinu. Prítomní zamestnanci MŠ tiež vo viacerých lokalitách potvrdili, že rastúca zamestnanosť sa prejavuje aj klesajúcim počtom poberateľov dávok v hmotnej núdzi, ktorých deti navštevujú škôlku.

3.1.4 Zdravie¹⁶

Zdravie obyvateľov bolo pred začiatkom pandémie COVID-19 zástupcami navštívených obcí v porovnaní s inými originálnymi a prenesenými kompetenciami vnímané ako menej prioritná oblasť. Do marca 2020 sa obce zdraviu venovali najmä prostredníctvom vytvárania rámcových podmienok pre zdravý spôsob života obyvateľov obce, vrátane ochrany životného prostredia. Ako ukázali skupinové diskusie so zástupcami obcí a pomáhajúcich profesií, dôležitou témou najmä pre obyvateľov menších obcí je prítomnosť obvodného lekára a pediatra. V tejto téme sa samosprávy podľa vlastných vyjadrení spravidla angažujú napríklad poskytovaním vhodných ambulantných priestorov, pričom spomedzi navštívených obcí sa darí udržať lekára napr. v Hranovnici, Krásnohorskom Podhradí, Parchovanoch, Jarovniciach a Toporci. V Zemplínskej Teplici dokonca ordinuje aj stomatológ.

Vo väčšine navštívených lokalít vnímajú účastníci skupinových diskusií určitý pokrok v oblasti zdravia ľudí žijúcich v prostredí MRK, najmä z hľadiska zaočkovanosti detí, návštevy lekára pri bežných ochoreniach a preventívnych prehliadkach, ako aj výskytu závažných infekčných ochorení.

Podľa vyjadrení pomáhajúcich profesií vo väčšine prípadov si obyvatelia MRK ochotne nechajú zmerať tlak a poradiť ohľadom liečby, užívajú predpísané lieky a dokážu lepšie a samostatnejšie komunikovať s lekármi a nemocnicami než v minulosti. V navštívených lokalitách nie je medzi ľuďmi žijúcimi v prostredí MRK rozšírené užívanie drog alebo iných návykových látok (s výnimkou Levíc). V porovnaní s minulosťou sú podľa vyjadrení pomáhajúcich profesií ochotnejší priamo do osád prísť vykonávať osvetovú činnosť lekári, psychológovia či laktačné sestry.

¹⁵ ISTEP. 2018. *Železiarne Podbrezová sa zapojili do projektu na zamestnávanie Rómov.*

¹⁶ Podrobnejšie informácie o zdravotných potrebách, praktikách a intervenciách v MRK (vrátane komplexných aktivít podpory zdravia prostredníctvom NP ZK) sú uvedené vo výskume LF UPJŠ *Úrovne podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku.*

Pomerne rozšíreným ochorením zostáva u detí pedikulóza, s ktorou sa stretávajú mnohé MŠ a ZŠ. Z pohľadu zdravia, ale aj celkovej sociálnej situácie, zostáva problematické tehotenstvo mladých rómskych dievčat, niekedy aj pred dovŕšením veku 15 rokov, a následne rodinou vynútený sobáš s nepľnoletým otcom dieťaťa. V tejto oblasti sa podľa názorov v diskusiách zatiaľ neosvedčili preventívne programy a z ľudsko-právneho pohľadu nie sú okrem lepšej informovanosti iné riešenia k dispozícii.¹⁷ V niektorých rodinách je problematické zabezpečenie primeranej starostlivosti o novorodencov a malých detí zo strany rodičov, takže tam v rámci svojich možností pomáhajú TSP/TP a APZ. Na druhej strane však podľa vyjadrení pomáhajúcich profesií pribúdajú rodiny MRK, ktoré sa vedome rozhodnú obmedziť počet detí, čím zároveň znižujú riziko extrémnej chudoby.

Podľa konzultovaných pracovníkov mala pandémia COVID-19 vo väčšine navštívených lokalít ľahší priebeh v tom zmysle, že nedošlo k jej komunitnému šíreniu, hoci hospitalizácie a úmrtia boli evidované takmer všade. Samosprávy vďaka mimoriadnemu nasadeniu a za spolupráce všetkých pomáhajúcich profesií dokázali byť úspešné pri zabezpečovaní testovania, dištančného vyučovania aj zásobovania potravinami. Podľa respondentov sa samosprávy v súčasnosti aktívne podieľajú na očkovaní proti COVID-19, pričom v niektorých lokalitách je podľa nich zaočkovanosť vyššia než celoslovenský priemer (stav z augusta 2021).

3.1.5 Boj s protirómskym rasizmom a podpora participácie

Podľa vyjadrení účastníkov skupinových diskusií sú vzťahy medzi MRK a ostatnými obyvateľmi obce prevažne korektné. Z pozorovania hodnotiteľov vyplýva, že medziľudské vzťahy sú lepšie skôr v menších obciach, kde sa obyvatelia lepšie poznajú a častejšie prichádzajú do osobného kontaktu. Rôzne podujatia a oslavy sú bežne navštevované Rómami aj Nerómami, najmä v prípadoch, keď sú organizované obecným úradom. KC majú v očiach majority spravidla rómsku nálepku, takže na nimi organizované akcie zavítajú Nerómovia len výnimočne. Zdá sa, že vhodným prepojením medzi obyvateľmi môže byť šport – napr. futbal, kde sú Rómovia bežne súčasťou obecného družstva. Dobré susedské vzťahy sa prejavujú napríklad rôznymi formami pomoci pre chudobných obyvateľov obce (napr. zbierkami hračiek alebo šatstva pre MRK) alebo pozývaním MRK na brigádu (napr. pri stavbe domu). Krehké vzťahy v obci však môžu byť ľahko naštrbené aj externými vplyvmi, ako to bolo po medializácii požiaru hradu Krásna Hôrka. Etnicky podmienené násilie sa v posledných rokoch pravdepodobne nevyskytlo v žiadnej navštívenej lokalite; takmer všade je podľa názoru účastníkov skupinových diskusií priaznivá situácia v oblasti kriminality, vrátane drobných krádeží.

Horšia je situácia v mestách (Nitra, Levice, Lipany, Brezno), kde sú ľudia žijúci v prostredí MRK viac vylúčení a viac vystavení prejavom protirómskeho rasizmu. Zároveň ich špecifickým potrebám venuje samospráva relatívne menej pozornosti, nakoľko predstavujú len malú časť obyvateľov (a teda aj voličov). V segregovaných mestských osídleniach sa preto pravdepodobne vyskytuje viac sociálno-patologických javov, ako drogová závislosť, domáce násilie a podobne. Nenávistné prejavy majú podľa vyjadrení účastníkov skupinových diskusií v reálnom živote klesajúcu tendenciu, objavujú sa však viac na sociálnych sieťach.

Stále pretrvávajú rôzne formy predsudkov a diskriminácie, napr. v oblasti vzdelávania, bývania a zamestnania, ako bolo spomínané v predchádzajúcom texte. Určitá diskriminácia podľa vyjadrení pomáhajúcich profesií pretrváva aj zo strany pracovníkov záchranej zdravotnej služby, ktorí v niektorých prípadoch odmietajú vstúpiť do obydľia MRK či dokonca vojsť sanitkou do osídlenia.

¹⁷ Prax NP ZK však ukazuje, že mladé rómske ženy by mohli v danom smere zmocniť aj iné intervencie, napríklad bezplatná možnosť zavedenia vnútromaternicového telieska pre dospelé ženy, ktoré chcú predísť vyššiemu počtu detí. Podľa súvisiacich zistení LF UPJŠ sa dobrovoľné zavedenie vnútromaternicového telieska nepáči zástupcom len 16,2 % MRK domácností.

Pomáhajúce profesie tiež upozorňujú na určitú formu diskriminácie zo strany SPODaSK, ktorá podľa ich skúsenosti niektoré nahlásené prípady nerieši rovnako razantne ako u majoritného obyvateľstva.

Participácia Rómov na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú, závisí v navštívených lokalitách v zásade od dvoch faktorov: (i) podielu Rómov na celkovom počte obyvateľov obce a (ii) existencie komunitných lídrov, ktorí majú podporu ostatných obyvateľov MRK. Hoci sa situácia komplikuje aj vzťahmi medzi rôznymi rodinami či skupinami medzi MRK, v niektorých obciach sa Rómom darí aktívne sa podieľať na správe vecí verejných – či už z pozície starostu (Jarovnice, Toporec, Hranovnica), poslancov (Smižany, Jastrabie nad Topľou, Jarovnice, Doľany-Roškovce, Hranovnica), alebo iných vedúcich pracovníkov samosprávy (napr. prednosta). Zároveň sú však v navštívanej vzorke tri obce s podielom rómskych obyvateľov okolo 50 %, ktoré v súčasnosti nemajú ani jedného rómskeho poslanca (Širkovce, Krásnohorské Podhradie, Veľká Lomnica). Príkladom komunity, v ktorej chýba líder, sú Lipany. Samospráva a sociálni pracovníci v takýchto prípadoch nemajú vhodného partnera, ktorý by primerane zastupoval záujmy ľudí žijúcich v prostredí MRK a pôsobil ako mediátor medzi samosprávou a komunitou. Paradoxom je, že hoci pri Mestskom zastupiteľstve funguje Komisia pre rómsku komunitu, medzi jej členmi nie sú žiadni Rómovia.¹⁸ Vo viacerých lokalitách fungujú organizácie občianskej spoločnosti, ktoré boli založené Rómami, najmä v oblasti kultúry.

Zhrnutie evaluačnej otázky 1

Skupinové diskusie vo vybranej vzorke 18 obcí potvrdili, že rozvojové potreby obcí s prítomnosťou MRK do veľkej miery reflektujú prioritné oblasti zadané v Stratégii rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.

V oblasti predprimárneho vzdelávania je nevyhnutné zvýšiť účasť detí z MRK, čomu má napomôcť aj novela školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania, platná od januára 2021. Na to sú potrebné nielen priestorové kapacity, ale i prítomnosť pedagogických a odborných zamestnancov a pomáhajúcich profesií, ktorí prispejú k zavádzaniu inkluzívneho vzdelávania do praxe. V prostredí ZŠ je najkritickejším problémom prevládajúca veľká miera segregácie medzi žiakmi z MRK a majoritou. Naďalej je potrebné venovať pozornosť PŠD a znížiť podiel žiakov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou. Rovnako aj v oblasti SŠ sa aktuálne potreby sústreďujú na preventívne nástroje proti predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky.

Naďalej pretrvávajú výrazné rozdiely v kvalite a podmienkach bývania medzi MRK a majoritným obyvateľstvom. Veľký počet príslušníkov MRK stále žije v segregovaných lokalitách s nízkou občianskou vybavenosťou, veľkým počtom čiernych stavieb a neuspokojivou úrovňou komunálnej hygieny. Hoci je možné pozorovať kvalitatívne zmeny v posledných rokoch, táto oblasť zostáva aj do budúcnosti prioritou.

Populácia ľudí žijúcich v prostredí MRK trpí vysokým rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia spôsobeného veľkou mierou nezamestnanosti. Doteraz boli vynaložené nemalé finančné prostriedky na podporu nástrojov na zvýšenie kvalifikovanosti, zamestnateľnosti a aj zamestnanosti príslušníkov MRK, napr. prostredníctvom sociálnych podnikov či systému aktivácie osôb pomocou miestnych služieb. Intervencie PO5 a PO6 vytvorili vhodné podmienky na zamestnávanie Rómov vďaka pozíciám pomáhajúcich profesií a skupinové diskusie realizované v rámci tohto hodnotenia potvrdili, že

¹⁸ Zástupcovia samosprávy v Lipanoch tento fakt vysvetľujú tým, že Rómovia nemajú záujem byť členmi komisie, nakoľko je to platená pozícia a stratili by tým dávky v hmotnej núdzi. Pracovníci MOPS, ktorí aj vďaka tejto práci postupne získavajú autoritu v komunite, sú zamestnancami MÚ, čo by údajne bolo v rozpore s princípmi komisií pri mestskom zastupiteľstve – tie by mali byť obsadené občanmi mesta bez priameho zamestnaneckého vzťahu s MÚ.

v miestnych komunitách je o ne záujem. Pokrok bol v niektorých lokalitách zaznamenaný aj pri uplatnení Rómov na trhu práce mimo projektov EŠIF, najmä vďaka príchodu zahraničných investorov.

Pandémia COVID-19 zdôraznila význam informovanosti a dostatočnej osvetu v oblasti zdravia. Napriek subjektívne vnímanému pokroku, napríklad v miere zaočkovanosti, alebo vo výskyte závažných infekčných ochorení, podľa účastníkov skupinových diskusií výzvou naďalej zostáva tehotenstvo mladistvých, starostlivosť o novorodencov a preventívne programy v starostlivosti o zdravie.

V súčasnosti stále pretrvávajú rôzne formy predsudkov a diskriminácie takmer vo všetkých oblastiach života – vzdelávaní, bývaní, zamestnávani, aj pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Participácia príslušníkov MRK na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú, zostáva nízka.

3.2 EO2: Existujú na úrovni obcí dlhodobé plány pre rozvoj MRK? Na ktoré aspekty kladú dôraz?

Na úrovni obcí existuje niekoľko typov strednodobých plánovacích dokumentov, ktoré sa vo väčšej alebo menšej miere zaoberajú aj rozvojom MRK.

Najvýznamnejším a najviac využívaným plánovacím dokumentom je **program rozvoja obce**, ktorý je definovaný zákonom č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja. Tento zákon stanovuje pre program rozvoja obce povinnú nadväznosť na ciele a priority nadradeného dokumentu, ktorým je PHSR vyššieho územného celku.

Zákon o podpore regionálneho rozvoja neukladá povinnosť obciam mať spracovaný program rozvoja obce, avšak jeho vypracovanie a schválenie je základnou podmienkou na predloženie žiadosti o poskytnutie dotácií zo štátneho rozpočtu a z doplnkových zdrojov, vrátane EŠIF. Program rozvoja obce, často označovaný aj ako PHSR obce, je strednodobý rozvojový dokument, ktorý má byť nositeľom rozvojovej politiky obce, predstáva jej vedenia a obyvateľov o smerovaní rozvoja obce. Má mať charakter otvorenej, flexibilnej koncepcie, schopnej reagovať na aktuálne zmeny východiskových podmienok. Pokrýva celú škálu rozvojových priorít, vrátane bývania, vzdelávania a sociálnych vecí, medzi ktorými sú najčastejšie ciele opatrenia pre ľudí žijúcich v prostredí MRK uvádzané.

Na úrovni obcí existuje tiež **komunitný plán sociálnych služieb** (KPSS). Tento dokument obec vypracúva a schvaľuje podľa zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách. V ňom zohľadňuje miestne špecifiká a potreby fyzických osôb v oblasti sociálnych služieb poskytovaných v jej územnom obvode, určuje potreby rozvoja sociálnych služieb a taktiež personálne, finančné, prevádzkové a organizačné podmienky na ich zabezpečenie. KPSS musí byť vypracovaný v súlade s nadradeným dokumentom – Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021 – 2030, ktorý vypracúva MPSVR SR. Na vypracovaní KPSS sa väčšinou podieľa aj široká verejnosť, najčastejšie prostredníctvom dotazníkov alebo pološtruktúrovaných rozhovorov.

Ďalšou podmienkou pre zisk finančnej podpory na rozvojové projekty je **územný plán**. Vypracovanie územného plánu určuje zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon). Podľa tohto zákona územnoplánovacia dokumentácia komplexne rieši priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia, zosúladzuje záujmy a činnosti ovplyvňujúce územný rozvoj, životné prostredie a ekologickú stabilitu a ustanovuje regulatívy priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Územný plán má rozhodujúci vplyv na umiestnenie a funkčné využitie stavieb, a teda zohráva dôležitú úlohu pri tvorbe a realizácii projektov PO6.

Okrem vyššie uvedených rozvojových dokumentov existujú aj ďalšie typy analytických a plánovacích materiálov, ktoré si obec môže vypracovať nad rámec povinností stanovených legislatívou. Príkladom je Brezno, ktoré má vypracovaný jedinečný dokument s názvom **Komplexná stratégia riešenia rómskej problematiky 2016 – 2022**. Komplexná stratégia obsahuje výhradne opatrenia na riešenie problémov ľudí žijúcich v prostredí MRK, najmä ich čiastočného alebo úplného sociálneho vylúčenia v dôsledku pôsobenia viacerých faktorov – nízky stupeň vzdelania, dlhodobá nezamestnanosť, nízky štandard bývania, nízka úroveň zdravotného uvedomenia a osobnej zodpovednosti, celkový životný štýl ovplyvňovaný rôznymi formami závislostí.¹⁹

Popri samotnom spracovaní a schválení týchto dokumentov obecným, resp. mestským zastupiteľstvom je dôležité, či sú zverejnené a dostupné pre širokú verejnosť. Zo vzorky vybraných 18 obcí má PHSR aktuálny a verejne dostupný 15 obcí, KPSS 11 obcí a 17 obcí má verejne prístupný územný plán:

¹⁹ Mesto Brezno. 2016. *Komplexná stratégia riešenia rómskej problematiky 2016 – 2022*.

Navštívené obce	PHSR	KPSS	Územný plán
Dofany			•
Smižany	•	•	•
Vaľkovňa	•	•	•
Brezno	•	•	•
Širkovce	•		•
Krásnohorské Podhradie		•	•
Zemplínska Teplica	•	•	•
Nitra	•	•	•
Parchovany	•		•
Jastrabie nad Topľou			
Toporec	•		•
Veľká Lomnica	•	•	•
Hranovnica	•	•	•
Spišská Teplica	•		•
Jarovnice	•		•
Lipany	•	•	•
Levice	•	•	•
Sučany	•	•	•

Zdroj: vlastné spracovanie

Mnohí zástupcovia samospráv, ktorí sa zúčastnili skupinových diskusií, priznávajú, že uvedené dokumenty spracovali najmä za účelom získania dotácií z EŠIF, najmä investičných projektov PO6. Pri spracovaní KPSS bolo častou motiváciou zápis obce do registra poskytovateľov sociálnych služieb pre poskytovanie služieb komunitného centra. Vo všeobecnosti získali hodnotitelia dojem, že takto uvažujú najmä menšie samosprávy, ktoré skôr podliehajú klamlivému dojmu, že svoju obec poznajú a vedia, čo je potrebné urobiť. Väčšie obce a mestá používajú PHSR a KPSS viac na systémové plánovanie a rozvoj v súlade s pôvodným účelom týchto dokumentov. Napríklad Brezno, Lipany a Levice svoje rozvojové dokumenty vypracovali so zapojením verejnosti a pravidelne ich plnenie vyhodnocujú.

S primárnou motiváciou pre spracovanie dokumentu často súvisí aj spôsob jeho spracovania. Zatiaľ čo niektoré obce zadali vypracovanie týchto dokumentov externým firmám bez znalosti miestnych špecifik, iné samosprávy venovali vypracovaniu rozvojových dokumentov vlastné úsilie. Napríklad do vypracovania KPSS boli v niektorých lokalitách priamo zapojené aj pomáhajúce profesie. V konečnom dôsledku sú takto spracované dokumenty konkrétnejšie a autentickejšie.

Po obsahovej stránke sa analyzované dokumenty zásadne odlišujú v tom, či venujú osobitnú pozornosť MRK. V obciach s vyšším podielom obyvateľov MRK sa ciele intervencie pre MRK, samozrejme, vyskytujú častejšie, napríklad v PHSR obce Jarovnice sa uvádza: „Z dôvodu početného rómskeho etnika je potrebné zamerať sa na zlepšenie poskytovania tak sociálnej, ako aj zdravotnej starostlivosti marginalizovanej skupine.“²⁰ Naopak, v obciach s nižším podielom MRK sa MRK spomína málo, alebo vôbec.

Z hľadiska tematického pokrytia intervencií cielených na ľudí žijúcich v prostredí MRK sú v analyzovaných dokumentoch pomerne dobre pokryté oblasti vzdelávania, bývania a podpory participácie. V menšej miere sa dokumenty venujú zdraviu a zamestnávaniu MRK:

²⁰ Obec Jarovnice. 2014. *Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Jarovnice a stratégia hospodárskeho a ekonomického rozvoja obce, roky 2014 – 2030.*

Navštívené obce	Vzdelávanie	Bývanie	Zamestnanosť	Zdravie	Podpora participácie
Doľany					
Smižany	KPSS	PHSR	KPSS	KPSS	PHSR
Vaľkovňa		PHSR			
Brezno	KPSS, KSRRP	KSRRP	KSRRP	KSRRP	KPSS, KSRRP
Širkovce				PHSR	
Krásnohorské Podhradie		KPSS	KPSS		KPSS
Zemplínska Teplica		PHSR			
Nitra	PHSR, KPSS	PHSR, KPSS		KPSS	PHSR, KPSS
Parchovany	PHSR	PHSR			
Jastrabie nad Topľou					
Toporec	PHSR		PHSR	PHSR	PHSR
Veľká Lomnica	PHSR, KPSS				
Hranovnica		PHSR			PHSR, KPSS
Spišská Teplica					
Jarovnice		PHSR		PHSR	
Lipany	PHSR, KPSS		KPSS		PHSR, KPSS
Levice	PHSR			KPSS	PHSR, KPSS
Sučany	KPSS				KPSS

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe uvedeného prehľadu je možné konštatovať, že ciele PO5 a PO6 do veľkej miery korešpondujú s potrebami miest a obcí identifikovanými v ich rozvojových plánoch. Vyššie uvedený prehľad je však potrebné považovať skôr za orientačný, a to z viacerých dôvodov. V prvom rade, obecné dokumenty sa prirodzene sústreďujú na stanovenie priorít, ktoré patria medzi ich kompetencie, takže napríklad stredoškolské vzdelávanie v obecných PHSR často absentuje, hoci vedenie obce môže vnímať príliš veľkú vzdialenosť najbližšej SŠ ako zásadný problém. Ďalej je možné konštatovať, že väčšina priorít je formulovaná v podobe aktivít – napríklad prevádzkovanie KC, poskytovanie TSP – teda bez jednoznačného cieľa, ku ktorému má daná sociálna služba v danej lokalite prispieť. Zároveň sa mnohé dokumenty vyhýbajú používaniu terminológie MRK, ľudia žijúci v prostredí MRK alebo Rómovia a uprednostňujú všeobecnejšie pojmy (napr. osoby zo sociálne znevýhodneného prostredia, osoby ohrozené rizikom chudoby či spoločensky neprispôsobivé osoby), takže identifikácia konkrétnych zámerov vo vzťahu k MRK nemusí byť presná. Rovnako aj boj s protirómskym rasizmom a podpora participácie nie sú v žiadnom z analyzovaných dokumentov priamo uvedené – tieto opatrenia sú najčastejšie označované ako zlepšenie vzťahov medzi obyvateľmi obce. Aj mnohé ďalšie opatrenia bývajú formulované pomerne nejasne – napríklad podpora bytovej výstavby bez špecifikácie, o aké typy bytov a pre aké cieľové skupiny ide.

Celkovo teda väčšina obecných rozvojových dokumentov sleduje skôr formálne ciele – konkrétne v prípade vyhlásenej výzvy vedieť preukázať, že takýto zámer je schválený aj v rámci rozvoja obce. Z tohto prístupu potom vyplýva aj snaha zahrnúť do PHSR a KPSS čo najširšie spektrum vykonávaných aj želaných činností bez skutočnej prioritizácie aktuálnych potrieb. Výpovedná hodnota obecných rozvojových dokumentov pre analýzu ich absorpčnej kapacity pre intervencie EŠIF je preto relatívne nízka.

Zhrnutie evaluačnej otázky 2

Na úrovni obcí existuje viacero typov plánovacích dokumentov, ktoré stanovujú priority v oblasti riešenia tematiky ľudí žijúcich v prostredí MRK na ďalšie obdobie. Z prehľadu uvedeného v kapitole je zrejmé, že väčšina zo vzorky navštívených obcí má tieto dokumenty vypracované – 15 z nich má zverejnený aktuálny PHSR, 11 z nich KPSS a 17 obcí má verejne prístupný územný plán. Z hľadiska konkrétnych intervencií zameraných na MRK sa však tieto dokumenty zásadne odlišujú, pričom v obciach s väčším počtom príslušníkov MRK sú detailnejšie. Tematicky pokrývajú predovšetkým oblasť vzdelávania, bývania a podpory participácie, menej častými témami je zdravie a zamestnávanie MRK.

Keďže zákon o podpore regionálneho rozvoja neukladá obciam povinnosť mať dané dokumenty spracované, ich motivácia pramení z iných záujmov. Vo veľkej miere ide o splnenie podmienky za účelom získania dotácií z EŠIF. Na základe diskusií s predstaviteľmi samosprávy a analýzy daných dokumentov je možné konštatovať, že významná časť obecných rozvojových dokumentov neodzrkadľuje skutočný stav aktuálnych potrieb príslušníkov žijúcich v prostredí MRK v daných obciach a nedefinuje jasné priority a ciele. Ich vypracovanie je skôr formálnou záležitosťou.

3.3 EO3: Do akej miery dokážu poskytované služby efektívne a dostatočne riešiť kľúčové potreby cieľových skupín?

3.3.1 Vzdelávanie

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 definuje globálny cieľ v súvislosti so vzdelávaním nasledovne:

Do roku 2030 zabezpečiť rovný prístup Rómov, špecificky MRK, ku kvalitnému vzdelávaniu v hlavnom vzdelávacom prúde od narodenia po uplatnenie na trhu práce, s dôrazom na uplatňovanie desegregačných a inkluzívnych opatrení v edukačnom procese vo všetkých stupňoch vzdelávania.²¹

Na jeho dosiahnutie sú zadané nasledujúce čiastkové ciele:

Čiastkový cieľ 1: Zlepšiť školské výsledky detí a žiakov z MRK od obdobia ranej starostlivosti až po uplatnenie na trhu práce

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť počty a kvalitu pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov pri edukácii detí a žiakov z MRK

Kľúčovým nástrojom na dosiahnutie očakávaných výsledkov vedúcich k pozitívnej zmene v tejto oblasti (čiastkový cieľ 1 a 2) je **NP PRIM I a II** implementovaný v rámci **PO5** vytvorením nových pracovných pozícií inkluzívnych tímov v zapojených MŠ. Každá z pozícií má jasne zadané činnosti, na ktorých sa podieľa a ktoré spolu smerujú k podpore účasti detí z MRK na predprimárnom vzdelávaní. Vzájomná koordinácia a plánovanie činností všetkých zainteresovaných aktérov v rámci inkluzívnych tímov prispieva aj k lepšiemu nastaveniu spolupráce medzi MŠ a rodičmi z MRK. Špecifickou pozíciou z tohto hľadiska je pozícia koordinátora práce s rodinou, neskôr RA, ktorého hlavnou náplňou je aktívna práca s rodinou a spolupráca s MŠ formou pravidelných stretnutí. Na podporu účasti detí z MRK na predprimárnom vzdelávaní podporuje aj zabezpečenie podporných didakticko-materiálnych balíčkov pre zapojené MŠ, ktoré pomáhajú prekonávať časť existujúcich bariér (finančné a materiálne podmienky príslušníkov MRK). Významným krokom je, samozrejme, novela školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania, ktorá je z hľadiska zvyšovania predprimárnej zaškolenosti detí z MRK kľúčová.

K dosiahnutiu zmeny v oblasti vzdelávania však nepriamo prispievajú aj ďalšie **tri NP implementované ÚSVRK** a tiež **dopytovo-orientovaná výzva MOPS**, ktorých aktivity majú širší zámer s cieľom podporiť, motivovať a zmocniť príslušníkov MRK na aktívnejšie prevzatie zodpovednosti za vlastnú sebarealizáciu. Inkluzívne tímy na MŠ bežne spolupracujú s TSP, KC či MOPS, napríklad pri sprevádzaní do a z MŠ, v spoločnej práci s rodinou či v osvetových aktivitách. Pandémia COVID-19 ukázala v praxi význam spolupráce a synergií medzi jednotlivými intervenciami PO5.

V rámci PO5 je dôraz kladený na predprimárne vzdelávanie, ktoré je vnímané ako predpoklad úspešného prechodu na vyššie stupne vzdelania. Priama pomoc žiakom ZŠ a SŠ z MRK bola poskytnutá napríklad formou mentorskej a tútorskej podpory v **dopytovo-orientovanej výzve Mentoring a tutoring** vytvorením pozícií mentora a tútora. Mentor má za úlohu podporovať svojich chránencov, aby dokončili úplné základné vzdelanie a prihlásili sa na SŠ; v prípade žiakov SŠ, aby úspešne ukončili SŠ (ideálne s maturitou). Tieto činnosti na podporu úspešného štúdia, a tým aj osobnostného rastu chránenca, smerujú k zlepšeniu prístupu k vzdelávaniu a jeho integrácii do spoločnosti. Mentor tak motivuje k lepším školským výsledkom, zdôrazňuje význam vzdelania pre uplatnenie v živote, a tým aj

²¹ MV SR. 2021. *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*.

lepšiu životnú úroveň. Tútorská podpora sa sústreďuje na zvládnutie školského učiva, zlepšenie školských výsledkov žiakov v ZŠ a SŠ a ich prípravu na prijímacie skúšky.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Zlepšiť výsledky a kompetencie detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia prostredníctvom skvalitnenia profesijných kompetencií pedagogických a odborných zamestnancov si stanovil za cieľ **NP Škola otvorená všetkým (PO1)**. Vytvoril sa prvý program kontinuálneho vzdelávania v oblasti inkluzívneho vzdelávania s dôrazom na prácu s deťmi a žiakmi z MRK. Inkluzívne tímy na MŠ, ZŠ a SŠ umožnili individuálnu prácu so žiakmi so ŠVVP, vrátane detí a žiakov z MRK, a výsledky evaluácie tohto NP potvrdzujú, že predstavuje funkčný model vytvárajúci vhodné podmienky na zvýšenie školskej úspešnosti.

Na NP Škola otvorená všetkým nadväzujú **NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov I, II (PO1)** a zabezpečuje implementáciu princípov inkluzívneho vzdelávania v MŠ, ZŠ a SŠ prostredníctvom podpory PA, asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a členov inkluzívneho tímu na školách (školský psychológ, špeciálny pedagóg a sociálny pedagóg). Z dôvodu synergií a zabezpečenia kontinuity NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov podporil asistentov a členov inkluzívnych tímov na školách, ktoré boli zapojené do NP Škola otvorená všetkým. Projekt umožnil zapojenie širšieho spektra MŠ, ZŠ a SŠ, nevynímajúc cirkevné a súkromné školy z celého Slovenska, vrátane Bratislavského kraja.

Na zvýšenie inkluzívnosti vzdelávania boli zamerané aj dopytovo-orientované výzvy pre prostredie **ZŠ V ZŠ úspešnejší I, II (PO1)**, ktoré zahŕňajú aktivity prispievajúce k vyrovnávaniu znevýhodnenia žiakov a zabezpečeniu rovnosti príležitostí vo výchovno-vzdelávacom procese, a taktiež k zlepšeniu školskej úspešnosti žiakov ZŠ, vrátane žiakov so ŠVVP a z MRK.

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečiť dostatok kapacít materských a základných škôl s prítomnosťou detí a žiakov z MRK

Na dosiahnutie tohto čiastkového cieľa sú priamo určené aktivity podporené v rámci **PO6**, ktoré sa pôvodne zameriavali na výstavbu a rekonštrukciu MŠ, no neskôr v roku 2019 boli doplnené aktivity na výstavbu a rekonštrukciu ZŠ, kde žiaci absolvovali vzdelávací proces v dvojzmennej prevádzke, alebo ZŠ, kde bola dvojmenná prevádzka neodvratiteľná. Tieto intervencie majú vytvoriť podmienky pre plnohodnotnú účasť detí a žiakov z MRK v predprimárnom a základnom stupni vzdelávania prostredníctvom rozšírenia kapacitnej siete MŠ a ZŠ, a to výstavbou nových, nadstavbou, prístavbou, prestavbou, rekonštrukciou a modernizáciou existujúcich MŠ/ZŠ v obciach s prítomnosťou MRK a zabezpečením ich vybavenia.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Na investície do vzdelávacej infraštruktúry sa zameriava **Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020 (IROP)**, konkrétne **IP č. 2.2**. Okrem MŠ a ZŠ (rozširovanie kapacít existujúcich MŠ, výstavba nových objektov MŠ, vrátane prvkov inkluzívneho vzdelávania, obstaranie materiálo-technického vybavenia MŠ, stavebno-technické úpravy detských ihrísk a športových zariadení pre deti, obstaranie špecializovaných učební na ZŠ, vrátane stavebno-technických úprav) pokrýva aj rekonštrukcie, modernizáciu a stavebné úpravy SOŠ.

Čiastkový cieľ 4: Systematicky predchádzať, zmierňovať a eliminovať prejavy segregácie v edukačnom procese na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému

Čiastkový cieľ 5: Zvýšiť inkluzívnosť škôl prostredníctvom systémovej a metodickéj podpory individualizácie edukačného procesu

V rámci **PO5** sa tieto čiastkové ciele dosahujú predovšetkým prostredníctvom **NP PRIM**, ktorý vytvoril v prostredí MŠ inkluzívne tímy, ktoré svojou činnosťou pomáhajú prekonávať jazykové, sociálne a kultúrne bariéry medzi deťmi z MRK a prostredím MŠ (viac v EO4). Špecifickou aktivitou podporujúcou naplnenie tohto cieľa sú aj osvetové a desegregačné aktivity, ktoré MŠ pripravujú so zameraním na posilnenie spolupráce medzi minoritou a majoritou a na predchádzanie a elimináciu segregácie vo vzdelávaní (napr. spoločné aktivity pre rodičov a detí z majority a minority). Systémová podpora intervencie sa prejavuje aj vytvorením odborných a metodických materiálov, ktoré sú verejne dostupné, napríklad Metodická príručka inkluzívneho predprimárneho vzdelávania, Manuál k depistáži pre deti predškolského veku pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia, Ročný plán práce s rodinou a mnohé iné.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Na zvýšenie inkluzívnosti vzdelávania boli zamerané všetky vyššie spomínané intervencie realizované v rámci **PO1**, konkrétne špecifického cieľa 1.1.1 – **NP Škola otvorená všetkým, NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov I, II a dopytovo-orientované výzvy v ZŠ úspešnejší I, II**. Zdôrazňovali komplexný prístup k inklúzii a všetky aktivity považovali za úzko prepojené – v rámci školy je nevyhnutné zabezpečiť odborný personál, ktorý bude disponovať adekvátnym priestorom a časom na to, aby sa mohol individuálne podľa potreby venovať žiakom so ŠVVP, vrátane detí a žiakov z MRK tak, aby sa kompenzovali ich znevýhodnenia. V tomto procese je dôležitá diagnostika, ktorá dané znevýhodnenia správne identifikuje a adekvátne nastaví špecifickú podporu (napríklad prostredníctvom individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu), čo je jedným z cieľov **NP Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie k inklúzii a úspešnosti na trhu práce (PO1)**. Daný NP sa zameriava na vytvorenie štandardov minimálnej kvality, ktoré budú založené na multidisciplinárnom prístupe pre inklúziu, ich implementáciu v školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie a špeciálnych výchovných zariadeniach. Kvalitná a správna diagnostika vytvára potenciál pre školskú úspešnosť daného žiaka a jeho ďalší rozvoj. Keďže v mnohých prípadoch rozhodujúcu úlohu zohráva sociálne a kultúrne zázemie žiaka, je nevyhnutná spolupráca s rodičmi a aktivity, ktoré podporujú interkultúrne prostredie a diverzitu.

Z pohľadu potrieb ľudí žijúcich v prostredí MRK a ich pokrytia cieľovými intervenciami je preto potrebné zahrnúť všetky tieto faktory – podporiť prítomnosť odborných kapacít na školách, zabezpečiť ich odbornosť a ďalšie vzdelávanie, podmieniť spoluprácu s miestnymi centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a realizovať aktivity, ktoré napomáhajú zlepšiť vzťah s rodičmi a komunitou.

Na potreby MRK ako skupiny, ktorá je v spoločnosti znevýhodnená, sú adresované aj intervencie implementované prostredníctvom špecifického cieľa **4.1.1 Zvýšenie účasti najviac znevýhodnených a ohrozených osôb v spoločnosti, vrátane na trhu práce (PO4)**. Prispievajú k budovaniu kapacít a zvyšovaniu profesionalizácie sociálnej práce a zároveň je významná časť intervencií zameraná priamo na podporu cieľových skupín a ich záujmov. Napríklad **NP Terénna sociálna práca v obciach I** nadviazal na takmer dve dekády pôsobenia TSP v obciach s prítomnosťou najviac vylúčených komunit, najmä MRK, financovaných prostredníctvom rôznych projektov a programov. Výkon terénnej sociálnej práce sa v rámci tohto NP realizoval prostredníctvom 230 subjektov a 743 TSP a TP v 226 lokalitách. Z celkového počtu 1 632 898 intervencií poskytnutých osobám zo segregovaných a sociálne vylúčených komunit, 105 867 intervencií bolo poskytnutých práve v oblasti vzdelávania.

Na predchádzanie, zmierňovanie a elimináciu prejavov segregácie a všetkých foriem diskriminácie, vrátane takýchto prejavov v edukačnom procese je zameraný aj špecifický cieľ **4.1.2 Prevencia a eliminácia všetkých foriem diskriminácie (PO4)**. Okrem podpory politiky rovnosti sú podporované aj rôzne typy aktivít súvisiace práve s elimináciou negatívnych stereotypov majority, ktorých výsledkom majú byť lepšie mechanizmy na predchádzanie viacnásobnej diskriminácie Rómov. Jedným z dlhodobých cieľov intervencií realizovaných v PO4 má byť aj vyššia miera sociálnej inklúzie osôb ohrozených rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia, medzi ktorých obyvatelia MRK často patria.

Čiastkový cieľ 6: Rozvíjať rómsku národnostnú identitu a podporovať realizáciu práv Rómov ako národnostnej menšiny, s osobitným zreteľom na jazykové práva

V rámci PO5 a PO6 sa nerealizujú intervencie špecificky zamerané na dosiahnutie tohto čiastkového cieľa.

3.3.2 Bývanie

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 definuje globálny cieľ v súvislosti s bývaním nasledovne:

Odstránenie nerovností medzi príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít a väčšinovým obyvateľstvom Slovenska v bývaní a boj proti diskriminácii Rómov v prístupe k bývaniu, vrátane odstraňovania rezidenčnej segregácie.²²

Na jeho dosiahnutie sú zadefinované nasledujúce čiastkové ciele:

Čiastkový cieľ 1: Znížiť počet nelegálnych obydľí v osídleniach MRK

Čiastkový cieľ 4: Zvýšiť istotu bývania Rómov

Legalizácia existujúcich obydľí je zložitý a komplexný súbor právnych požiadaviek, ktoré je potrebné preukázať v procese legalizácie stavieb na príslušnom stavebnom úrade. Základnou podmienkou legalizácie stavby, t. j. kolaudácie stavby, je preukázanie právneho titulu k pozemku pod obydľím. Práve implementáciou NP **Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou MRK (NP Pozemky) do ktorého sa zapojilo 147 obcí**, sa prvýkrát v histórii Slovenska poskytla zapojeným obciam podpora v procese vysporiadania pozemkov a identifikovali sa pozemky, ktoré sú vhodné na vysporiadanie v prospech obyvateľov MRK. Následne sa po uskutočnení skupinových stretnutí s celou komunitou a individuálnymi stretnutiami s obyvateľmi MRK realizovali prevody v prospech obyvateľov MRK, ktorí majú záujem o odkúpenie pozemkov (a nemajú žiadne exekúcie, prípadne podlžnosti voči obci) a zabezpečili sa úkony smerujúce k prevodu alebo nájmu identifikovaného pozemku – t. j. vyhotovenie zodpovedajúcich geodetických plánov, znaleckých posudkov na ocenenie hodnoty nehnuteľností, príprava návrhov zmlúv o prevode, prípadne návrhy nájomných zmlúv a úhradu súvisiacich správnych poplatkov. Kúpnu cenu pozemku (alebo nájomné) si hradil sám nadobúdateľ – obyvateľ MRK.

Implementáciou NP Pozemky došlo k zisteniu, že väčšina osídlení má zložitú vlastnícku štruktúru a nie je účelné a možné pokračovať vo vysporiadaní pozemkov v rámci NP, ale je potrebné postupovať usporiadaním pozemkov pod osídleniami postupom jednoduchých pozemkových úprav (§ 8g zákona č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva,

²² MV SR. 2021. *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*.

pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách) na základe dopytovo-orientovanej výzvy, a to z dôvodu, že terajšie usporiadanie pozemkov pod osídlením neumožňuje obyvateľom MRK prístup k pitnej vode, kanalizácii, komunikáciám v osídlení, ale aj napr. k občianskej vybavenosti. Otázka usporiadania vlastníctva k pozemkom ovplyvňuje aj možnosť riešenia otázky bývania v súlade s hygienickými štandardmi bývania a rovnako nie je možné ani čerpanie finančných prostriedkov z vyhlásených výziev, ktoré môžu tieto kľúčové otázky riešiť.

Čiastkový cieľ 2: Zlepšiť prístup a využívanie základnej technickej infraštruktúry a občianskej vybavenosti v osídleniach MRK

Na zlepšenie prístupu a využívanie základnej technickej infraštruktúry v osídleniach MRK sú priamo adresované aktivity investičného charakteru v **ŠC 6.1.1 a ŠC 6.1.3 v PO6**. V rámci nich bolo vyhlásené pomerne veľké množstvo dopytovo-orientovaných výziev na zlepšenie občianskej vybavenosti, napríklad:

- Výzva zameraná na výstavbu a rekonštrukciu komunitných centier (OPLZ-PO6-SC613-2016-2);
- Výzva zameraná na podporu prístupu k pitnej vode v prostredí separovaných a segregovaných MRK (OPLZ-PO6-SC611-2016-3);
- Výzva zameraná na vybudovanie, resp. dobudovanie systému triedeného zberu a odvozu komunálneho odpadu a realizáciu sanačných prác nelegálnych skládok, vrátane eliminácie nepriaznivých vplyvov nelegálnej skládky (OPLZ-PO6-SC611-2017-1);
- Výzva zameraná na zlepšené formy bývania pre obce s prítomnosťou MRK s prvkami prestupného bývania (OPLZ-PO6-SC611-2018-2);
- Výzva zameraná na podporu dobudovania základnej technickej infraštruktúry (OPLZ-PO6-SC611-2019-1);
- Výzva na podporu dobudovania inžinierskych sietí v prostredí marginalizovaných rómskych komunít (OPLZ-PO6-SC611-2020-2).

Je tiež potrebné uviesť, že viacero výziev PO6 bolo uzavretých z dôvodu nedostatočného záujmu žiadateľov a/alebo pre potreby zmien podmienok a vhodnejšieho nastavenia výziev.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Renovácie bytových domov s ohľadom na úsporu energie a energetickú hospodárnosť budov sú za splnenia špecifických podmienok podporované aj programom **IROP**, konkrétne prostredníctvom **IP č. 4.1**. Tento program tiež podporuje investície do objektov určených na poskytovanie podporovaného bývania, domovov sociálnych služieb s týždenným pobytom, zariadení a ďalších aj inovatívnych typov pobytových služieb na komunitnej úrovni a budovanie a rozvoj zázemia terénnych a ambulantných sociálnych služieb (**IP č. 2.1**).

Čiastkový cieľ 3: Zvýšiť kvalitu bývania v osídleniach MRK

Vzhľadom na to, že vysporiadanie pozemkov tvorí nevyhnutný predpoklad pre nadväzujúce intervencie, aktivity cielené na dosiahnutie vyššieho hygienického štandardu osídlení MRK sú primárne obsiahnuté v **NP Pozemky (PO5)** a v dopytovo-orientovanej výzve na JPÚ, ktorej cieľom je usporiadať osídlenia so zložitou štruktúrou vlastníctva. Dosiahnutie tohto cieľa podporujú **aj iné intervencie PO5 prostredníctvom pomáhajúcich profesií**, napr. príslušníci MOPS asistovali geodetom pri katastrálnom vymeriavaní pozemkov. Ku kvalite bývania prispievajú MOPS aj tým, že upozorňujú obyvateľov na udržiavanie čistoty na verejných priestranstvách, asistujú pri vyvážaní kontajnerov s komunálnym odpadom, upozorňujú obyvateľov na dodržiavanie nariadení, ako sú nelegálne skládky, znečisťovanie vodných tokov, pomáhajú pri deratizácii a odchyte túlavých psov, a tým sa podieľajú na zabezpečovaní

minimálnych hygienických štandardov rómskych osídlení. Podobne APZ **NP Zdravé komunity (PO5)** prispievajú prostredníctvom osvetových aktivít v oblasti hygieny bývania a eliminácie čiernych skládok, spoluprácou na príprave, organizácii a realizácii dezinfekcie, deratizácie a dezinfekcie priestorov, mapovania prístupu k vode a zisťovania kvality vody, upratovacích brigád, charitatívnych a humanitárnych aktivít zameraných na opravu obydľí a pod.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Podobne TSP v rámci **NP Terénna sociálna práca v obciach I (PO4)** pravidelne asistovali klientom v tejto oblasti, konkrétne počas realizácie projektu poskytli až 226 990 intervencií v súvislosti s bývaním. V predmetnej oblasti je aj v rámci projektov NP ZK 2A a3A (PO4) evidovaný vysoký počet intervencií, ktoré majú priamy alebo nepriamy pozitívny dopad na zvýšenie kvality bývania na území Bratislavského kraja.

Vo všeobecnosti aj ostatné intervencie realizované prostredníctvom **ŠC 4.1.1 v PO4** zamerané na podporu profesionalizácie sociálnej práce, podporu výkonu streetwork majú za cieľ zlepšenie prístupu ku kvalitným službám na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb, vrátane lepšej dostupnosti bývania pre osoby ohrozené rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia.

Čiastkový cieľ 5: Znižovanie rezidenčnej segregácie Rómov

Čiastkový cieľ 6: Znížiť diskrimináciu Rómov v bývaní

Základnou podmienkou **vo všetkých výzvach PO5 a PO6** je dodržanie tzv. 3D princípu – desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie, ktorý má v dlhodobom horizonte viesť k zníženiu rezidenčnej segregácie príslušníkov MRK. Skúsenosti z realizovaných intervencií však potvrdzujú, že dodržanie tohto princípu sa z pohľadu obcí javí ako náročné. Napriek jasnému zámeru desegregovať, degetoizovať a destigmatizovať MRK sa tak v niektorých obciach ťažko prekonávajú hlboko zakorenené bariéry medzi majoritou a rómskym obyvateľstvom.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Podobne ako už bolo uvedené vyššie, **ŠC 4.1.2 Prevencia a eliminácia všetkých foriem diskriminácie (PO4)** podporuje rôzne typy aktivít zacielených na predchádzanie viacnásobnej diskriminácie Rómov. Jedným z dlhodobých cieľov intervencií realizovaných v PO4 má byť vyššia miera sociálnej inklúzie osôb ohrozených rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia, medzi ktorých obyvatelia MRK často patria.

3.3.3 Zamestnanosť

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 definuje globálny cieľ v súvislosti so zamestnanosťou nasledovne:

Zlepšiť zamestnanosť a zvýšiť zamestnanosť Rómov, špecificky MRK, vytváraním možností vedúcich k ich uplatneniu sa na trhu práce.²³

Na jeho dosiahnutie sú zadané nasledujúce čiastkové ciele:

²³ MV SR. 2021. *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*.

Čiastkový cieľ 1: Zabezpečiť pre MRK rovnaké príležitosti, zvýšiť potrebné zručnosti a získať praktické skúsenosti na prechod zo vzdelávania na trh práce

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť účinnosť, kvalitu poskytovania a rozšíriť dostupnosť verejných a neverejných služieb zamestnanosti a aktívnych opatrení trhu práce (AOTP) pre MRK

K napĺňaniu tohto čiastkového cieľa prispievajú predovšetkým aktivity v rámci **ŠC 5.1.2 v PO5**, ktoré sú priamo zamerané na zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti MRK, konkrétne **NP TSP, NP KC** a tiež **dopytovo-orientovaná výzva MOPS**, napríklad prostredníctvom programov zameraných na finančnú gramotnosť, riadenie dlhu a sporenia ako nástroja pre uľahčenie vstupu MRK na trh práce. Pomáhajúce profesie tiež poskytujú kariérne poradenstvo – individuálnou formou prostredníctvom vypracovaného plánu pomoci alebo prostredníctvom osvetových aktivít, vrátane aktivít určených pre mládež, voľbu povolania a zvyšovania kvalifikácie. Praktickú pomoc poskytujú aj pri príprave životopisu, žiadosti o prijatie do zamestnania či pri nácviku pracovného pohovoru.

Hoci pri **NP PRIM** I.a II. je navyše uplatňovaný princíp DVO v zmysle zavedenia povinnosti preferenčného zamestnávania rómskych uchádzačov o zamestnanie, aj pri iných pomáhajúcich profesiách sú často zamestnávaní Rómovia. Poznajú miestnu komunitu a prostredie, jazyk, lokálne špecifiká, čo pre nich môže byť pri výberovom konaní konkurenčnou výhodou oproti nerómskym uchádzačom.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Na integráciu mladých ľudí do veku 29 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, na trh práce sa špecificky zameriava **PO2 Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí**, keďže zahŕňa aj mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením, aj mladých ľudí z MRK. Ide napríklad o dopytovo-orientované výzvy **Aktivizácia a podpora mladých NEET, Podpora vstupu vybraných skupín mladých ľudí na trh práce** alebo **Nové alebo inovatívne programy na zlepšenie samozamestnania mladých ľudí**.

Špecificky sa na zníženie dlhodobej nezamestnanosti a nezamestnanosti nízko kvalifikovaných osôb, vrátane Rómov, zameriava **ŠC 3.1.1 v PO3 Zamestnanosť**, ktorý podporuje aktivity na získanie pracovných návykov, vedomostí, pracovných a sociálnych zručností, pomoc pri hľadaní pracovného uplatnenia, napríklad **NP Podpora zamestnávania UoZ prostredníctvom vybraných AOTP, NP Cesta na trh práce, NP Podpora zamestnanosti, NP Šanca na zamestnanie, NP Cesta z kruhu nezamestnanosti** či dopytovo-orientované výzvy **Podpora pracovných miest a Rozvoj sektorových zručností**. Medzi intervencie zamerané na podporu subjektov v oblasti sociálnej ekonomiky patrí **NP Podpora integračných podnikov a NP Investičná pomoc pre sociálne podniky**.

Čiastkový cieľ 3: Vytvárať podmienky pre podporu zamestnávania MRK u zamestnávateľov, s dôrazom na zamestnávateľov v oblasti sociálnej ekonomiky

Na nárast miery zamestnanosti osôb žijúcich v prostredí MRK a zároveň zvýšenie miery inovácií v podnikateľskom prostredí v obciach s prítomnosťou MRK je zameraný **ŠC 6.2.1 v PO6**. Subjekty sociálnej ekonomiky, ktorých prvoradým cieľom nie je tvorba zisku, sa javia ako vhodný nástroj podpory zamestnanosti nízko kvalifikovanej pracovnej sily, vrátane príslušníkov MRK. Ich hlavným účelom je prinášať netrhové spoločenské prínosy, najmä rast zamestnanosti uchádzačov zo znevýhodnených skupín, integrácia marginalizovaných jedincov a komunit do širšej spoločnosti a podobne. Výzva s týmto zameraním však zatiaľ nebola vyhlásená. V súčasnosti však prebieha implementácia projektu cez návratnú formu pomoci, konkrétne projekt Finančný nástroj implementovaný v rámci PO6 OP LZ v programovom období 2014 - 2020.

Podobne je pri implementácii projektov v rámci **IP 6.1 (ŠC 6.1.1, 6.1.2 a 6.1.3)** pre dosiahnutie vyššej miery zamestnanosti MRK uplatňovaný sociálny aspekt vo VO. Ide o zapájanie nezamestnaných a/alebo neaktívnych osôb z MRK do stavebných a pomocných prác (s dôrazom na dlhodobu nezamestnané osoby). Cieľom sociálneho aspektu vo VOF je okrem zvýšenia zamestnanosti príslušníkov MRK aj budovanie efektívnych partnerstiev medzi stavebnými firmami, obcami a potenciálne aj MNO.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Ako bolo uvedené vyššie, **ŠC 3.1.1 (PO3)** sa zameriava na podporu subjektov, ktoré zamestnávajú dlhodobu nezamestnaných či nízko kvalifikovaných aj prostredníctvom využitia sociálneho aspektu, napríklad **NP Podpora integračných podnikov** a **NP Investičná pomoc pre sociálne podniky**.

Čiastkový cieľ 4: Znížiť diskrimináciu na trhu práce a iné prejavy protirómskeho rasizmu

Všetky vyššie uvedené intervencie **PO5** a **PO6** si kladú za dlhodobý cieľ zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti príslušníkov MRK, a tým aj posilnenie ich konkurencieschopnosti na trhu práce. Zníženie chudoby a sociálneho vylúčenia príslušníkov MRK následne vytvára podmienky na zníženie segregácie, posilnenie rovnosti medzi majoritou a príslušníkmi MRK a na zníženie miery všetkých foriem diskriminácie.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Na zvýšenie účasti znevýhodnených a ohrozených osôb v spoločnosti, vrátane MRK – vo všeobecnosti a aj na trhu práce – je zameraný **ŠC 4.1.1 v PO4**. Podporované aktivity sú proporcionálne smerované na všetky úrovne podpory znevýhodnených a ohrozených osôb. Na systémovej úrovni prispievajú k tvorbe legislatívy, najmä k jej zavádzaniu do praxe; na úrovni poskytovateľov prispievajú k budovaniu ich kapacít a zvyšovaniu profesionalizácie sociálnej práce.

Podobne **ŠC 4.1.2 (PO4)** podporuje aktivity zacielené na podporu spolupráce aktérov pri tvorbe a implementácii antidiskriminačných politík a podporu politiky diverzity a inkluzívnych politík. Výsledkom by mala byť zvýšená informovanosť o predchádzaní všetkých foriem diskriminácie a vyšší počet inštitúcií uplatňujúcich manažment rozmanitosti.

3.3.4 Zdravie

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 definuje globálny cieľ v súvislosti so zdravím nasledovne:

Zníženie nerovností v zdraví (vo všetkých dimenziách) medzi Rómami, špecificky MRK, a všeobecnou populáciou SR.²⁴

Na jeho dosiahnutie sú zadefinované nasledujúce čiastkové ciele:

Čiastkový cieľ 1: Merať rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou, ktoré sa budú dať využívať pri nastavovaní zdravotných politík

Jedným z očakávaných dlhodobých dopadov PO5 je zlepšenie zdravotného stavu príslušníkov MRK, ktorého predpokladom je udržateľnosť výsledkov intervencií, a teda aj zachovanie dobre fungujúcej

²⁴ MV SR. 2021. *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*.

spolupracujúcej siete v teréne. NP Zdravé komunity pre svoje potreby (adresnejšie nastavenie intervencií a objektívnu evaluáciu dopadov) inicioval rozsiahly participatívny výskum mapujúci sociálne determinanty zdravia na komunitnej úrovni, reprezentatívny pre MRK na Slovensku. Výskum v rokoch 2018 – 2019 realizovala Lekárska fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach a výsledky zhrnula v publikácii Úrovne podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku.²⁵

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Dosiahnutie tohto čiastkového cieľa môžu nepriamo podporiť intervencie realizované v rámci **PO4 – NP Tvorba nových a inovovaných štandardných klinických postupov a ich zavedenie do medicínskej praxe** a **NP Tvorba nových a inovovaných postupov pre výkon prevencie a ich zavedenie do medicínskej praxe**. Tvorbe štandardných a terapeutických postupov predchádza rozsiahla príprava východiskových materiálov, dát a štatistík, ktoré môžu zahŕňať aj špecifické dáta o príslušníkoch MRK.

Čiastkový cieľ 2: Zabezpečenie podpory zdravého životného štýlu a prevencie ochorení v osídleniach MRK

Podpora zdravia prostredníctvom poskytovania osvetu, preventívnych, asistenčných a mediačných služieb v oblasti zdravia je zabezpečovaná v **ŠC 5.1.3 v PO5** predovšetkým prostredníctvom **NP Zdravé komunity**, ale nepriamo aj **NP TSP** a **NP KC**. Práca NP ZK sa sústreďuje na podporu zdravia najmä na komunitnej úrovni, a to prostredníctvom APZ a ich regionálnych koordinátorov (KAPZ). Práca APZ spočíva predovšetkým v individuálnej a skupinovej osvetovej činnosti (podpora zdravotnej gramotnosti a psychosociálna podpora) a asistencii a mediácii vo vzťahu k službám zdravotnej starostlivosti (vo vzťahu k lekárom v ambulanciách, nemocniciach, poisťovniach, a pod.) a prevencii (v spolupráci a pre potreby RÚVZ). Spolupracujú s vyše 1 300 poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti. Od novembra 2017 uskutočnili APZ 1 092 522 intervencií v oblasti podpory zdravia a s klientmi mali 1 633 405 osvetových aktivít na špecifickú tému.

KAPZ sa popri supervízii a podpore APZ zameriavajú na mapovanie, výskum a systémové riešenie potrieb v ostatných doménach sociálnych determinantov zdravia (vytváranie sietí a postupov spolupráce so zdravotníckymi špecialistami, RÚVZ, kurátormi, externými odborníkmi v oblasti zdravia, produkcia súvisiacich dát, iniciácia a spolupráca s miestnymi úradmi pri prevencii a kontrole epidémií a odstraňovaní zdravotne závažných komunitných prekážok ako sú nefunkčné schémy odvozu smetí, verejné zdroje pitnej vody, a pod.). Pri organizovaní osvetových činností zo strany NP ZK dochádza popri lekároch a verejných zdravotníkoch k synergiám aj s ostatnými pomáhajúcimi profesiami z PO5. Tieto aktivity sú najčastejšie zamerané na témy osobnej hygieny, starostlivosti o vlastné zdravie, výchovy k rodičovstvu, starostlivosti o dieťa, ochrany sexuálneho a reprodukčného zdravia, prevencie infekčných ochorení, ale i manipulácie s potravinami, ochrany životného prostredia či prevencie úrazov.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Metodiku a skúsenosti NP Zdravé komunity realizovaného v rámci PO5 OP ĽZ využil a pilotne overil **NP Zdravé komunity 3A (PO4)** v siedmich lokalitách aj na území Bratislavského kraja. Implementácia projektu ukázala, že práca s marginalizovanými skupinami v Bratislavskom kraji má v porovnaní s ostatnými regiónmi svoje špecifiká odvíjajúce nielen od vyšších príjmov a dostatku pracovných

²⁵ Belák, A. 2020. *Úrovne podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku*.

miest, ale aj iných sociálnych noriem a nižšieho zastúpenia ostatných pomáhajúcich profesií. Projekt mal za cieľ prispieť k zlepšeniu prístupu k zdravotnej starostlivosti, zvýšeniu informovanosti o zdraví a zdravotnej starostlivosti, zlepšeniu komunikácie a vzťahov s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, či zvýšeniu dôvery v zdravotný systém. Od júla 2020 sa v Bratislavskom kraji implementuje nadväzujúci projekt **Zdravé komunity 3B (PO4)**.

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečenie rovného prístupu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti pre MRK

Implementácia **NP Zdravé komunity (PO5)** plní dôležitú úlohu v zlepšovaní prístupu príslušníkov MRK k dostupnosti a kvalitnej zdravotnej starostlivosti. NP ZK predstavuje asistenciu a mediátora v komunikácii medzi MRK a poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a výraznou mierou prispieva k prevencii a zvyšovaniu zdravotnej gramotnosti v MRK. Významnou aktivitou prebiehajúcou v rámci NP ZK je rozšírenie pôsobenia do spádových nemocníc prostredníctvom pilotnej asistencie podpory zdravia v prostredí nemocníc (APZN). K 19. 10. 2021 pôsobilo celkom 13 APZ v nemocniciach. Implementácia Asistentov podpory zdravia v prostredí nemocníc prebieha už od roku 2017 a je jedným z preklenovacích opatrení zameraných na zlepšenie dostupnosti bežných zdravotníckych služieb obyvateľom MRK. Na Slovensku doteraz realizovaná nebola. Uvedená aktivita je realizovaná prostredníctvom doplnkovej (asistenčnej) služby. Úlohou APZN je pracovať s pacientmi pochádzajúcimi z MRK počas ich pobytu v nemocničných zariadeniach, prioritne na gynekologicko-pôrodných a pediatrických oddeleniach, či neonatologických oddeleniach (všade s výnimkou Vyšných Hágov a nemocnice Malacky), ale aj mimo nich.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Podobne ako pri predchádzajúcom čiastkovom ciele, aj v tejto oblasti prispieva k napĺňaniu cieľa **NP Zdravé komunity 3A (PO4)** a nadväzujúci projekt **Zdravé komunity 3B (PO4)**.

K napĺňaniu tohto čiastkového cieľa prispievajú aj ďalšie vyššie spomenuté intervencie z **PO4 - NP Tvorba nových a inovovaných štandardných klinických postupov a ich zavedenie do medicínskej praxe** a **NP Tvorba nových a inovovaných postupov pre výkon prevencie a ich zavedenie do medicínskej praxe**. Tvorba štandardných a terapeutických postupov a ich zavedenie do medicínskej praxe majú priamy vplyv na zabezpečenie dostupnosti k rovnako kvalitnej zdravotnej starostlivosti na celom území Slovenska. Dávajú poskytovateľom zdravotnej starostlivosti odporúčania pre správny a štandardný postup pri diagnostike, liečbe a starostlivosti o pacientov, a zároveň slúžia ako podklad pre vytvorenie objektívnych kritérií na hodnotenie úrovne, kvality a bezpečnosti zdravotnej starostlivosti. Znižujú tak napríklad aj regionálne rozdiely v diagnostických a liečebných postupoch a z pohľadu pacienta slúžia ako uistenie, že zdravotná starostlivosť im bola poskytnutá „správne“ – pomáhajú zdefinovať nárok pacienta, aby nedochádzalo k diskriminácii či k jeho nedostatočnému plneniu zo strany poskytovateľa zdravotnej starostlivosti.

3.3.5 Diskriminácia

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 definuje globálny cieľ v súvislosti s diskrimináciou nasledovne:

Eliminácia protirómskeho rasizmu, podpora antidiskriminácie a participácie a zvýšenie ochrany najviac zraniteľných skupín a jednotlivcov.²⁶

Na jeho dosiahnutie sú zadefinované nasledujúce čiastkové ciele:

Čiastkový cieľ 1: Bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu

Čiastkový cieľ 2: Zníženie predsudkov a stereotypov o Rómoch, posilnenie ľudsko-právnej výchovy a výchovy k tolerancii

Všetky NP a DOP realizované prostredníctvom **PO5** a **PO6** predstavujú snahu komplexným spôsobom a adresnými intervenciami bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu a znížiť predsudky a negatívne stereotypy o príslušníkoch žijúcich v prostredí MRK. Zlepšovaním pripravenosti detí z MRK na vstup do ZŠ, znížením ich segregácie vo vzdelávacom systéme a uplatňovaním inkluzívneho prístupu vytvárajú podmienky na väčšiu mieru zamestnateľnosti a zamestnanosti príslušníkov MRK, ktorá sa následne prejavuje v znižovaní ich chudoby a sociálneho vylúčenia a vo vyššom zmocnení a samostatnosti pri riešení rôznych životných situácií. Posilnenie miestneho aktivizmu a komunitného rozvoja je predpokladom znižovania napätia medzi MRK a majoritnou časťou populácie a v dlhodobom časovom horizonte aj spôsobom znižovania všetkých foriem diskriminácie.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Podobne ako pomáhajúce profesie z PO5, aj všetky pozície inkluzívnych tímov a pomáhajúcich profesií/pomocných pracovníkov v rámci **PO1** a **PO4** majú výrazný vplyv na zvyšovanie miery sociálneho začleňovania príslušníkov MRK. Pozitívne dopady pritom nie sú pozorovateľné len z pohľadu ľudí žijúcich v prostredí MRK. Viaceré hodnotenia (napríklad v rámci PO1) potvrdili pozitívne účinky inklúzie a diverzity nielen pre MRK, ale i majoritné obyvateľstvo. Napríklad už deti v MŠ majú možnosť vnímať odlišnosti ako niečo prirodzené a pracovať v rôznorodom kolektíve, čo môže mať pozitívny vplyv pre ich budúce uplatnenie. Ak vnímame vzdelanie ako prostriedok boja proti sociálnej exklúzii, marginalizácii a následne chudobe, je zrejмый význam empatie a rešpektu, ktorý sa v takomto prostredí v deťoch buduje. Nevyhnutným predpokladom sú však adekvátne personálne a materiálne podmienky, ktoré umožňujú individuálny prístup, toleranciu a elimináciu negatívnych stereotypov.

Čiastkový cieľ 3: Posilnenie participácie Rómov na všetkých úrovniach

Intervencie realizované cez PO5 a PO6 len nepriamo posilňujú zvyšovanie participácie Rómov, keďže nevytvárajú podmienky aktívne sa podieľať na správe vecí verejných. Vytvorené pomáhajúce pozície, ktoré sú často obsadzované Rómami, však pri svojej činnosti spolupracujú s predstaviteľmi samosprávy, čím sa zvyšuje ich povedomie o fungovaní občianskej spoločnosti a o úlohe komunitných lídrov.

Intervencie pokrývajúce potreby MRK mimo PO5 a PO6

Intervencia priamo zameraná na posilnenie postavenia mladých rómskych lídrov a aktivistov a ich schopnosť účinne presadzovať potreby rómskych komunit na všetkých úrovniach je projekt **Rómske platformy 2021 – 2022** financovaný programom EÚ Rights, Equality and Citizenship Programme. Jeho cieľom je budovanie kompetencií pre mladých rómskych aktivistov a lídrov v oblasti advokácie, porozumenia národnej, regionálnej a miestnej politike, a tiež budovania mostov medzi potrebami

²⁶ MV SR. 2021. *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*.

komunít a osobami s rozhodovacími právomocami. Ide však o pomerne malú intervenciu (celkové náklady projektu sú 174 410 EUR), ktorá nepredpokladá dosiahnutie systémových zmien na národnej úrovni.

Zhrnutie evaluačnej otázky 3

V oblasti vzdelávania pokrývajú intervencie PO5 a PO6 predovšetkým predprimárne vzdelávanie prostredníctvom inkluzívnych tímov vytvorených v rámci NP PRIM. Ďalšie tri NP implementované ÚSVRK a dopytovo-orientovaná výzva MOPS prispievajú k zvýšeniu školskej dochádzky a zlepšeniu školských výsledkov detí a žiakov z MRK. Vďaka prítomnosti a zvýšenej kvalite pedagogických a odborných pracovníkov sa vytvárajú podmienky na individuálny prístup k deťom a žiakom, a tým k zvýšeniu inkluzívnosti vzdelávacieho procesu. Priestorové kapacity MŠ ich rekonštrukcie a modernizáciu zabezpečujú investičné opatrenia v rámci PO6.

Mimo opatrení PO5 a PO6 je táto oblasť dostatočne pokrývaná intervenciami PO1 – NP Škola otvorená všetkým, NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov I, II a dopytovo-orientované výzvy V ZŠ úspešnejší I, II, ktoré podobne ako NP PRIM vytvárajú pedagogické a odborné kapacity v MŠ, ZŠ a SŠ na podporu zavádzania inkluzívneho vzdelávania do praxe.

Zlepšeniu podmienok bývania príslušníkov žijúcich v prostredí MRK sa venuje investičné zameranie PO6 spolu s podpornými aktivitami PO5 a pozíciami pomáhajúcich profesií, ktoré asistujú MRK pri zabezpečovaní minimálnych hygienických štandardov, dodržiavaní čistoty na verejných priestranstvách či vyvážení kontajnerov s komunálnym odpadom.

Investície do zlepšenia podmienok bývania zabezpečuje aj IROP, konkrétne IP č. 4.1 a mäkké aktivity realizované v rámci ŠC 4.1.1 v PO4.

K napĺňaniu cieľov v oblasti zamestnanosti MRK pomáhajú všetky intervencie realizované v rámci PO5 – pomáhajúce profesie jednak znamenajú možnosť pre príslušníkov MRK sa zamestnať priamo v komunite, na druhej strane tieto pozície poskytujú kariérne poradenstvo a individuálnu praktickú pomoc pre uchádzačov o zamestnanie. V ŠC 6.1.1, 6.1.2 a 6.1.3 je navyše uplatňovaný sociálny aspekt vo VO, ktorý umožňuje nezamestnaným osobám z MRK zapájať sa do stavebných a pomocných prác.

K zvyšovaniu zamestnateľnosti a zamestnanosti tiež prispievajú aktivity realizované v PO4, najvýraznejšie v PO2 a PO3.

Znižovanie nerovností v zdraví medzi ľuďmi žijúcich v prostredí MRK a majoritou pomáhajú napĺňať predovšetkým pozície APZ na komunitnej úrovni aj v nemocniciach a ich koordinátorov v rámci NP Zdravé komunity v PO5 a zrkadlové projekty pre Bratislavský kraj realizované prostredníctvom PO4. Podporne pôsobia aj dva NP zamerané na tvorbu štandardných klinických a preventívnych postupov a ich zavedenie do medicínskej praxe v PO4.

Všetky NP a DOP realizované prostredníctvom PO5 a PO6 predstavujú snahu komplexným spôsobom a adresnými intervenciami bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu a znížiť predsudky a negatívne stereotypy o príslušníkoch MRK. Nie sú však priamo zamerané na zvyšovanie participácie Rómov, keďže nevytvárajú podmienky pre príslušníkov MRK aktívne sa podieľať na správe vecí verejných.

3.4 EO4: Aké sú skúsenosti s realizáciou podporných nástrojov v obciach s MRK, ich dostupnosťou, vzájomnou spoluprácou a praktickým využívaním zo strany cieľových skupín v programovom období 2014 – 2020?

3.4.1 Identifikované prínosy intervencií PO5 a PO6

Lokálni aktéri vnímajú celú škálu vzájomne prepojených efektov intervencií PO5 a PO6. Je však veľmi ťažké ich zovšeobecniť, keďže v každej lokalite boli projekty zasadené do iného kontextu a implementované v rôznej kombinácii NP a DOP. Veľa záviselo aj od profesionality a osobnej motivácie pracovníkov pomáhajúcich profesií a rozsahu podpory, ktorú im poskytuje samospráva. Konanie a postoje samosprávy zas prirodzene odzrkadľujú názory a očakávania voličov, teda obyvateľov obce. No a práve miera záujmu a spolupráce samosprávy bola na samom začiatku reťazca intervenčnej logiky, keďže od jej aktivity záviselo, do ktorých projektov sa obec zapojí.

Po zohľadnení všetkých týchto faktorov je možné konštatovať, že vo väčšine navštívených lokalít vnímajú lokálni aktéri, vrátane cieľových skupín, určitý pokrok pri integrácii a zvyšovaní kvality života ľudí žijúcich v prostredí MRK; jeho miera a tematické zameranie sú, samozrejme, rôzne. Na otázku, či je tento pokrok primeraný enormnému úsiliu, ktoré tisíce zapojených zamestnancov projektov a samospráv už roky vynakladajú, nemajú účastníci skupinových diskusií jednoznačný názor. Aj najskeptickejšie hlasy však priznávajú, že úspechom je prinajmenšom nezhoršovanie situácie MRK; teda minimálnym dopadom intervencií PO5 a PO6 je sociálny zmier a normálne spolunažívanie ľudí žijúcich v prostredí MRK a ostatných obyvateľov.

Z pohľadu hodnotiteľov bol výraznejší pokrok dosiahnutý v navštívených menších a stredných obciach než v mestách. Možným vysvetlením je, že v týchto lokalitách predstavujú MRK vyšší podiel obyvateľov, takže pokrok na úrovni komunity je viac viditeľný. Zároveň tvoria väčšie percento voličov, takže sú viac v centre pozornosti samosprávy, prípadne sú jej súčasťou. Takisto aj vzťahy medzi Rómami a Nerómami sú v menších obciach užšie a osobnejšie, keďže žijú väčšinou aj geograficky bližšie k sebe než v mestách, čo môže prispievať k vzájomnému pochopeniu a rešpektu. V neposlednom rade stojí za zmienku, že olašské komunity Rómov v mestách na západnom Slovensku sú podľa názoru účastníkov skupinových diskusií v duchu svojich kultúrnych tradícií uzavretejšie, a teda ťažšie prístupné pre výkon činností terénnej sociálnej práce. Na strednom a východnom Slovensku má zároveň sociálna práca v obciach s prítomnosťou MRK dlhšiu tradíciu, takže sú na ňu obyvatelia MRK zvyknutí a jej výsledky sú pravdepodobne aj vďaka dlhšiemu pôsobeniu pomáhajúcich profesií markantnejšie.

Vzdelávanie

Na oblasť **predprimárneho vzdelávania** je priamo zameraný NP PRIM, s významnou podporou dopytovo-orientovaných výziev na výstavbu a rekonštrukciu MŠ. Prínosy práce KIV, PA, školských špeciálnych pedagógov a iných odborných zamestnancov spočívajú predovšetkým v lepšej príprave detí na začatie školskej dochádzky, a to nielen osvojením si hygienických návykov a zlepšením ovládania slovenského jazyka, ale najmä cielenou stimuláciou zameranou na celostný rozvoj dieťaťa. Želaným a v niektorých obciach aj reálne dosahovaným výsledkom predprimárneho vzdelávania detí z MRK je skutočnosť, že lepšie absolujú depistáž a nastúpia do bežných tried ZŠ, takže menej z nich je smerovaných do špeciálnych tried alebo špeciálnych ZŠ (napr. Doľany-Roškovce, Širkovce, Toporec, Sučany). Potrebu a efektívnosť zamestnávania odborných zamestnancov v MŠ potvrdil už NP ŠOV, na výsledky ktorého NP PRIM ďalej nadväzuje. Zlepšenie školskej pripravenosti detí z MRK vplyvom stimulačných programov a spolupráce členov inkluzívneho tímu v MŠ potvrdzuje nielen evaluácia NP ŠOV, ale i reálne skúsenosti navštívených obcí. Podporou pozícií PA a odborných zamestnancov v MŠ

sa vytvárajú podmienky na individuálny prístup k deťom, ktorý má preukázateľný vplyv na ich školskú pripravenosť.

Ďalším nevyhnutným predpokladom je potreba práce s rodinami, na ktorú poukazujú viaceré analýzy;²⁷ je však dôležité vnímať tento aspekt nielen z hľadiska bezprostrednej podpory a pomoci (napr. pri prekonávaní jazykovej bariéry), ale i z hľadiska dlhodobej žiaducej zmeny. Často citovaným problémom pri práci s MRK je odlišné chápanie hodnôt, v ktorom vzdelaníu nie je častokrát prikladaný rovnaký význam ako u majority. Keďže v MRK vzdelaníu predstavuje skôr súbor poznatkov, schopností a zručností ako sa v živote orientovať než formálnu kvalifikáciu, má to veľmi silný vplyv na ich motiváciu k inštitucionalizovanému vzdelávaciemu procesu. Viacerí účastníci skupinových diskusií považujú práve túto perspektívu za rozhodujúcu a na základe svojich skúseností zdôrazňujú potrebu práce s deťmi a žiakmi, ktorou sa môže čiastočne vyvážiť nedostatočný vzťah rodičov k vzdelaníu a ich nižšia miera angažovanosti pri učení sa dieťaťa, aj do ich nárokov na vzdelaníu.²⁸

Na zvyšovanie spolupráce medzi MŠ a rodinou bola v NP PRIM II zavedená nová pozícia RA. Jej cieľom je nielen pripravovať deti z MRK na vstup a úspešné zvládnutie MŠ, ale aj pomôcť pedagogickým a odborným zamestnancom MŠ v prekonávaní bariér, ktoré súvisia práve s nedostatočnou pripravenosťou MŠ na prácu s deťmi z MRK (jazyk, kultúrne a sociálne odlišnosti). RA sa tak podieľajú na výchovných činnostiach v MŠ, pomáhajú so sebaobslužnými činnosťami detí a zároveň pracujú priamo v teréne s rodinami, pomáhajú s osvetou a odstraňovaním obáv rodičov. V niektorých lokalitách dokonca vodia deti do MŠ a z MŠ domov, čím pomáhajú zlepšovať vzťahy s rodičmi a udržať (ne)povinnú dochádzku do MŠ. Síce ide o pilotné zavedenie pozície pomocného vychovávateľa v MŠ, z obcí už sú veľmi dobré ohlasy na ich prácu (napr. Doľany-Roškovec, Zemplínska Teplica, Jastrabie nad Topľou, Veľká Lomnica, Nitra) a uvítali by jej zavedenie aj do prostredia ZŠ. Zároveň ide o opatrenie zamerané na zvyšovanie zamestnanosti MRK, keďže je v rámci projektu uplatňované preferenčné zamestnávanie Rómov/Rómiok. Okrem ukončeného základného vzdelaníu sa neustanovujú žiadne ďalšie kvalifikačné požiadavky pre výkon tejto pozície.

Práve fakt, že pozície RA budú v najväčšej možnej miere obsadzované obyvateľmi MRK, môže mať vplyv na (úspešnú) adaptáciu detí do prostredia MŠ. Nové sociálne prostredie v podobe MŠ prináša pre všetky deti neistotu, strach a neraz i problémy. Tie sú v prípade detí z MRK umocnené silnou viazanosťou na vlastnú rodinu a širšiu komunitu, cudzím jazykom a pomerne veľkým rozporom medzi výchovným štýlom v rodine a požiadavkami školy.²⁹ Ak je v takom prípade v prostredí MŠ zamestnaný niekto, kto tieto ťažkosti vníma z pohľadu dieťaťa práve vďaka príslušnosti k MRK, môže predstavovať významné prepojenie medzi týmito skupinami a napomôcť tak adaptačnému procesu. To, že sa vďaka povinnému predprimárnemu vzdelávaniu presunula táto nevyhnutná adaptácia a socializácia zo ZŠ, kde zároveň ovplyvňovala školskú úspešnosť či neúspešnosť, je aj predstaviteľmi skupinových diskusií vnímané jednoznačne pozitívne.

K predprimárnemu vzdelávaniu prispievajú aj ďalšie pomáhajúce profesie, najmä z pohľadu zvyšovania zaškolenosti detí z MRK. Tá podľa vyjadrenia účastníkov skupinových diskusií postupne stúpa aj u mladších detí, a to najmä v lokalitách, kde je MŠ v pešej vzdialenosti od obydľí MRK. V mnohých obciach TSP a TP informovali rodičov o (teraz už povinnej) predškolskej dochádzke a pomáhali im s vyplňaním prihlášky dieťaťa do MŠ; bežne na základe požiadavky z MŠ navštevujú rodičov a riešia, čo je potrebné, napríklad aj psychologické vyšetrenia detí. TSP sa tiež podieľa na realizácii aktivít pre deti priamo v MŠ (napr. Mikuláš, Deň matiek). KC, najmä počas letných prázdnin, čiastočne nahrádzali MŠ ponukou aktivít pre najmenšie deti (spravidla v prítomnosti matky). Pracovníčky MŠ potvrdili, že pri nástupe do MŠ boli viditeľné rozdiely v pripravenosti detí, ktoré predtým chodili do KC, a ostatnými

²⁷ MV SR. 2019. *Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v marginalizovaných rómskych komunitách v Slovenskej republike*.

²⁸ Lukáč, M. [bez dátumu]. *Rómska rodina ako kľúčový aktér formovania vzťahu k vzdelávaniu*.

²⁹ Lukáč, M. [bez dátumu]. *Rómska rodina ako kľúčový aktér formovania vzťahu k vzdelávaniu*.

deťmi z MRK. Významnou pozitívnou zmenou je aj zlepšenie vzťahov v rámci detských kolektívov v MŠ, a to nielen zo strany majority k MRK, ale i naopak (Sučany). Hoci sa daný jav zatiaľ nevyskytuje často, predstavuje jeden z kritických momentov odbúravania predsudkov – deti nevnímajú negatívne stereotypy a rôznorodosť kolektívu považujú za prirodzenú.

ZŠ neboli priamo zapojené do PO5 a PO6, ale prínos k PŠD na ZŠ majú. Jedným z najdôležitejších je vyššie spomenutá väčšia miera zaškolenosti a pripravenosti na školskú dochádzku vďaka cielej podpore a stimulačným programom v MŠ. Viacerí riaditelia ZŠ potvrdili, že pozitívny efekt práce inkluzívneho tímu v MŠ je obrovský a má rozhodujúci vplyv na adaptáciu v prostredí ZŠ i školské výsledky. Vo všeobecnosti v navštívených obciach stále existuje problém s nízkou dochádzkou, no vďaka pomáhajúcim profesiám nie je tento stav taký kritický ako v minulosti. Napríklad MOPS pôsobí na záškoláctvo preventívne tým, že počas vyučovania kontrolujú deti, ktoré stretávajú v meste. ZŠ tiež bežne kontaktujú TSP v prípadoch, keď je potrebné hovoriť s rodičmi z prostredia MRK, prípadne im TSP pomáhajú s administratívnymi úkonmi spojenými s dochádzkou do školy. V mnohých lokalitách MOPS v ranných a popoludňajších hodinách hliadkujú pred ZŠ, ktoré navštevujú MRK, a dohliadajú na ich bezpečný príchod do školy a odchod domov. V obciach a mestách, kde deti cestujú do ZŠ autobusom, asistujú pracovníci MOPS pri nastupovaní do autobusu, alebo dokonca MOPS a TSP sprevádzajú deti celú cestu v autobuse (napr. Brezno). V niektorých obciach MOPS dohliadajú na bezpečnosť detí pri prechádzaní cez frekventované cesty.

KC v popoludňajších hodinách fungujú podobne ako školské kluby a poskytujú deťom z MRK priestor na učenie, ktorý doma vo väčšine prípadov nemajú. Pracovníci KC sa deťom venujú aj vo forme doučovania.³⁰ V navštívených lokalitách však doučovanie malo skôr všeobecný charakter, teda nebolo zamerané na vedomosti žiaka aktuálne potrebné na ďalší deň. Podľa účastníkov skupinových diskusií je to tak, pretože (i) nie je priama komunikácia medzi učiteľom a pracovníkom KC ohľadom výsledkov konkrétneho žiaka a (ii) žiaci z MRK si učebnice nenosia domov, takže ich v KC nemajú podľa čoho učiť či preskúšať.

V oblasti **stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania** neboli prostredníctvom NP a DOP PO5 podporené takmer žiadne aktivity³¹, hoci pôvodne OP LZ (PO5) plánoval aktivity na finančnú pomoc pre študentov SŠ a VŠ formou štipendií. Dôvodom mala byť komplikovanosť nastavenia pomoci vo vzťahu RO/SO a žiak/študent.

Bývanie

Na priamu podporu zlepšených foriem bývania sú alokované zdroje na DOP v rámci PO6. Spomedzi navštívených obcí zatiaľ získali NFP na výstavbu prestupného bývania Jarovnice a Brezno. V oboch prípadoch sa zatiaľ iba pripravuje výstavba, takže reálny prínos pre obyvateľov bude viditeľný až neskôr. S bývaním súvisia aj ďalšie investičné projekty PO6 v oblasti dobudovania základnej technickej infraštruktúry, najmä ciest a chodníkov (napr. v Hranovnici, Toporci, Lipanoch, Zemplínskej Teplici), ktoré sú tiež ešte len v štádiu prípravy na zahájenie stavebných prác. Sanácia skládky odpadu bola podporená z PO6 v Jarovniciach, Parchovanoch a Leviciach; výdajné stojany na pitnú vodu boli postavené v Lipanoch.

Cieľom NP Pozemky, do ktorého boli zapojené všetky navštívené lokality, bolo poskytnúť obciam analýzu dotknutého územia a následnú asistenciu pri vysporiadaní pozemkov, ktoré boli vhodné na prevod alebo prenájom cieľovej skupine, a to obyvateľom žijúcich v prostredí MRK. Samosprávy tým získali prehľad o skutkovom a majetkovo-právnom stave pozemkov v rómskych osídleniach. Jednoduché pozemkové úpravy, ktoré majú riešiť zložité vlastnícke vzťahy k pozemkoch v osídleniach,

³⁰ Na doučovanie a motiváciu žiakov ZŠ a SŠ z MRK sú cielene zamerané DOP PO5 v oblasti mentoringu a tútoringu, ktoré implementujú MNO. V navštívených lokalitách sa však tieto projekty nerealizujú.

³¹ Pomoc žiakom SŠ z MRK bola poskytnutá iba formou mentorskej a tútorskej podpory v rámci DOP.

sú následne podporované formou DOP v rámci PO6, ale do výzvy sa v roku 2020 zapojili iba dve z 18 navštívených lokalít – Toporec a Hranovnica.

Bývanie sa týkajú aj mnohé intervencie TSP: pomoc pri riešení poplatkov za dodávky vody, elektrickej energie a plynu, zabezpečovanie palivového dreva, starostlivosť o domácnosť a jej zveľaďovanie, pomoc pri separácii a uskladňovaní odpadu (napr. v Parchovanech TSP distribuuje vrecia na odpad), pomoc pri riešení rodinných či susedských sporov a rôzne iné administratívne úkony spojené s bývaním (napr. vyhotovenie žiadosti o trvalý alebo prechodný pobyt, pomoc pri získaní stavebného povolenia, pomoc pri príprave alebo zmene podmienok nájomných zmlúv). Niektoré z týchto podporných činností v rámci sociálneho poradenstva poskytujú aj pracovníci KC. V Parchovanech TSP robí aj preventívne aktivity súvisiace s bývaním – pred zimnou sezónou upozorňujú na potrebu kontroly vykurovacích telies, pred letnými prázdninami zas prednášajú o bezpečnom prechode cestného ťahu cez obec.

Ako je uvedené v odpovedi na EO1, viditeľné kvalitatívne zmeny individuálneho bývania boli pozorované vo viacerých navštívených obciach (napr. Parchovany, Toporec a Krásnohorské Podhradie). Príčinou tohto posunu je predovšetkým legálne zamestnanie, ktoré sa mnohým MRK v posledných rokoch podarilo získať a udržať.

Zamestnanosť

EO1 pomerne podrobne opisuje pozitívne zmeny v oblasti zamestnanosti MRK v mnohých navštívených lokalitách. Hoci inštitút DVO bol využívaný iba v NP PRIM, pozície pomáhajúcich profesií v navštívených lokalitách sú podľa odhadu hodnotiteľov obsadené približne na 50 % Rómami, prevažne miestnymi obyvateľmi z MRK – najmä MOPS, APZ a RA. Rómovia, aj vysokoškolsky vzdelaní, pracujú na pozíciách TSP a TP a v KC, vrátane regionálnych koordinátorov. V rámci PO6 sa uplatňuje sociálny aspekt vo VO, takže je pravdepodobné, že miestni obyvatelia MRK našli, alebo si v blízkej budúcnosti nájdu prácu aj na stavbách MŠ, KC či prestupného bývania (napr. KC v Spišskej Teplici).

Projekty PO5 teda priamo zamestnávajú stovky Rómov po celom Slovensku a prispievajú tým k zvýšeniu kvality života stoviek rodín. Asi najviditeľnejší pozitívny prínos tejto práce je u zamestnancov MOPS, ktorí si posilnili rešpekt v komunite, a tiež aj osobný pocit zodpovednosti za život komunity. Z mnohých sa stali v komunite motivujúce vzory pre iných: zvykli si na prácu na zmeny, urobili si vodičské preukazy, naučili sa komunikovať a spolupracovať s verejnými inštitúciami, vrátane polície, a u niektorých je vidieť ambíciu stať sa miestnymi lídrami a riešiť témy týkajúce sa celej komunity. Hoci v čase návštevy hodnotiteľov boli vo väčšine lokalít projekty MOPS ukončené, na mnohých bývalých pracovníkov sa obyvatelia naďalej obracajú ohľadom udržiavania verejného poriadku či riešenia sporov.

Ešte významnejší, aj keď ťažko kvantifikovateľný, je prínos projektov k uplatneniu MRK na otvorenom trhu práce. Ide predovšetkým o obe fázy NP TSP a NP KC, kde medzi každodenné úlohy zamestnancov patrí pomoc klientom pri písaní životopisov, žiadostí do zamestnania a motivačných listov, vyhľadávanie voľných pracovných miest a príprava na pracovný pohovor. Napríklad v Zemplínskej Teplici, odkiaľ MRK dochádzajú za prácou do fabrik na výrobu káblových zväzkov v Košiciach, organizovali v KC pre mužov tréningy na jemnú motoriku (skrutkovanie, kreslenie, skladanie lega), ktoré sú súčasťou testov na prijímacom pohovore. V Širkovciach TSP zorganizovali náborovú akciu pre zamestnávateľa z Maďarska. TSP v Parchovanech aktívne kontaktuje zamestnávateľov v okolí a zisťuje, akých zamestnancov momentálne potrebujú. Robili tiež prednášky o výhodách legálneho zamestnania a pokúšali sa aj o hranie rolí pri prijímacom pohovore. V niektorých lokalitách sú pracovníci TSP a KC spokojní, že sa im darí prispieť k zamestnaniu klientov (napr. Toporec, Krásnohorské Podhradie, Zemplínska Teplica, Smižany, Veľká Lomnica), v iných lokalitách rozposielajú životopisy a žiadosti prakticky bezúspešne (Levice, Nitra).

Pracovníci TSP a KC tiež bežne pomáhajú svojim klientom pri komunikácii s miestne príslušnými ÚPSVR, a to v oblasti (ne)zamestnanosti, aj sociálnej kurately. Pomoc pri uplatnení si dávok a príspevkov zo sociálneho poistenia predstavuje významnú časť intervencií pracovníkov TSP aj KC.

S témou zamestnanosti súvisí aj riešenie osobných bankrotov v spolupráci s Centrom právnej pomoci. Zatiaľ čo v niektorých lokalitách sa podarilo zrealizovať niekoľko málo osobných bankrotov (Toporec 8, Parchovany 3), v Hranovnici ich TSP pomohlo zrealizovať až 105. Podľa vyjadrenia pomáhajúcich profesií je väčšina klientov, ktorí prešli osobným bankrotom, opatrnejšia pri hospodárení s osobnými financiami, najmä pri ďalšom zadlžovaní. Pracovníci TSP tiež často poskytujú pomoc a sprostredkovanie komunikácie so spoločnosťami, ktoré poskytli úvery, napríklad v otázkach vyčíslenia výšky dlhu, možnosti znížovania alebo zvyšovania pravidelných splátok, prípadne dohody o splátkovom kalendári. Práve vysoká zadlženosť môže byť jednou z prekážok pri hľadaní si zamestnania pre MRK, keďže zamestnávateľ je povinný v dôsledku splatných peňažných záväzkov zamestnanca vykonávať zo mzdy zrážky a takto zrazenú časť mzdy odvieť zamestnancovmu veriteľovi. Nie všetci zamestnávatelia vedia, ako v takejto situácii postupovať, prípadne na to nemajú dostatočné administratívne kapacity, čo ich prirodzene odrádza od prijatia zadlženého zamestnanca. Navyše platí, že pri viacerých peňažných záväzkoch je potrebné dbať aj na poradie oprávnených veriteľov, kde sa zamestnávateľ vystavuje riziku, že oprávnený veriteľ bude od neho požadovať náhradu škody, ktorá mu vznikla, napríklad nedôsledným odvádzaním zrážok zo mzdy. Rovnaký postup sa uplatňuje pri príkazoch na začatie exekúcie zrážkami zo mzdy. Z pohľadu zamestnanca je podľa slov pomáhajúcich profesií legálna práca demotivujúca, keďže reálna odmena je po potrebných zrážkach zo mzdy príliš nízka, takmer na úrovni sociálnych dávok.

Celkovo je v oblasti finančnej gramotnosti podľa vyjadrení pomáhajúcich profesií pokrok minimálny; väčšina obyvateľov MRK stále nedokáže primerane hospodáriť s osobnými a rodinnými financiami.

Zdravie

Na oblasť podpory zdravia je primárne zameraný NP Zdravé komunity, prostredníctvom ktorého sú dlhodobo realizované osvetové, prevenčné, asistenčné a mediačné aktivity v približne dvoch tretinách MRK na Slovensku (vyše 400 osídlení v 262 obciach).³² Zo vzorky 18 navštívených obcí pôsobia v súčasnosti APZ v 14 obciach. Tému zdravia sa v prípade zvýšenej potreby alebo absencie NP ZK venujú aj TSP a TP, ktorí poskytujú služby podobného zamerania: pomoc pri lekárskejších prehliadkach a odborných vyšetreniach, podpora pri rozvíjaní zručností v rámci zdravotnej starostlivosti o deti, komunikácia s lekármi a zdravotníckymi zariadeniami, sprevádzanie klientov k lekárom, osvetová a preventívna činnosť v oblasti zdravia.

Ako je uvedené v odpovedi na EO1, účastníci skupinových diskusií vnímajú určitý pokrok v oblasti zdravia. Obyvatelia MRK viac navštevujú lekárov, viac dodržiavajú predpísanú liečbu, zvyšuje sa zaočkovanosť detí a menej sa vyskytujú epidémie infekčných ochorení. Podľa názoru účastníkov skupinových diskusií k tomuto pokroku významne prispievajú svojou každodennou činnosťou práve pomáhajúce profesie. Jedným z hmatateľných výsledkov práce APZ a TSP/TP je skutočnosť, že sa na ich podporu viac spoliehajú lekári, takže komunikácia medzi lekármi a MRK s pomáhajúcimi profesiami ako prostredníkom funguje obojsmerne. Vďaka prítomnosti APZ a TSP/TP v teréne údajne klesol aj počet výjazdov záchrannej zdravotnej služby do lokalít obývaných MRK, keďže títo dokážu predchádzať

³² V projektoch NP ZK aktuálne pôsobí 304 APZ, 26 KAPZ a 13 APZN v 10 spádových nemocniciach. Vyše 90 % zamestnancov v teréne pochádza z MRK a z nich 75% sú ženy.

niektorým nesprávne indikovaným výjazdom.³³ Záchranárom niekedy pomáhajú aj MOPS – nájst klienta v osídlení, dať prvú pomoc alebo pomôcť pri odnose do sanitky. V Parchovanoch sa TSP a APZ aktívne angažovali aj proti účelovým zmenám zdravotnej poisťovne pod tlakom poisťovacích agentov a priekupníkov. V tejto súvislosti napríklad robili v komunite aj prednášku o osobných údajoch. Pozoruhodný úspech dosiahli TSP v Zemplínskej Teplici, ktorí našli sponzora, ktorý obci daroval kozmetiku v hodnote 30 000 EUR (najmä Paranit – prostriedok proti pedikulóze).³⁴ Časť z darovanej dodávky distribuovali aj v susedných obciach, čo potvrdili pomáhajúce profesie v Parchovanoch.

Veľkú záťaž pre samosprávy aj pomáhajúce profesie predstavovala pandémia COVID-19 v rokoch 2020 a 2021. Tu zohrali APZ a TSP/TP zásadnú úlohu pri plošnom testovaní a neskôr aj pri očkovaní, a to nielen pri ich organizačnom zabezpečení, ale najmä osvetou a vyvracaním rôznych dezinformácií, ktoré sa v komunitách MRK ľahko šírili. Pri organizácii testovania a očkovania a pri nákupoch a roznáške potravín a drogérie významne pomohli aj pracovníci MOPS. Mnohé komunitné centrá boli počas pandémie otvorené a slúžili ako odberné a očkovacie miesta, ale aj ako miesta na distribúciu potravín a humanitárnej pomoci. Na začiatku pandémie dokonca v niektorých lokalitách pracovníci TSP/TP a KC šili rúška pre obyvateľov obce (napr. v Toporci). APZ a TSP/TP tiež pomáhali zabezpečiť vyučovací proces donáškou pracovných listov deťom žijúcim v komunite. V niektorých KC využili deti, ktoré doma nemajú možnosť pripojenia na internet, počítače na online vyučovanie. V krízových situáciách fungovala aj spolupráca medzi rôznymi lokalitami (napr. APZ z Dolian-Roškoviec boli dočasne presunuté do karanténneho mestečka v Žehre). TSP/TP a pracovníci KC tiež viac pomáhali MRK vybavovať elektronickú komunikáciu s rôznymi úradmi, najmä s ÚPSVR, keďže osobné návštevy neboli možné.

Na začiatku pandémie zároveň NP ZK 2B vytvoril jedinečný monitorovací systém COVID-19 v rámci MRK, ktorý umožňuje včasnú identifikáciu pandemických hot spotov v konkrétnych komunitách, súvisiacu adresnú prevenciu, kontrolu a klinické intervencie, identifikáciu nových variantov vírusu v komunitách, epidemiologicky účinné zacielenie a prispôbenie mobilného očkovania.

Od októbra 2020 je implementovaný aj NP „Podpora činností zameraných na riešenie nepriaznivých situácií súvisiacich s ochorením COVID-19 v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunit“, a to v 193 obciach nachádzajúcich sa v Atlase RK 2013 a 2019, v ktorých sa nerealizujú NP na podporu iných pomáhajúcich profesií OP LZ v rámci PO4 a PO5. Časť aktivít projektu sa zameriava aj na obce, v ktorých fungujú pomáhajúce profesie, ale čelia nedostatočným kapacitám na riešenie špecifických problémov súvisiacich s COVID-19³⁵.

³³ V rámci NP Zdravé komunity sa pravidelne uskutočňuje školenie všetkých zamestnancov projektu v teréne na témy prvej pomoci a asistencie pri nekomplikovanom pôrode v domácom prostredí. Školiteľmi sú profesionáli s Operačného strediska zdravotnej záchrannej služby SR, ktorí školia aj samotných záchranárov. Prínosom tejto spolupráce je aj vyššenie APZ na komunikáciu s operátormi tiesňových liniek a rovnako praktické prepojenie operátorov na sieť APZ v teréne v konkrétnej lokalite. Všetky operačné strediská majú pravidelne aktualizované kontakty na APZ a KAPZ a v prípade potreby overenia situácie alebo potreby navigácie RZP ku klientovi ich kontaktujú.

³⁴ Vďaka osobnej iniciatíve pracovníčok TSP v Zemplínskej Teplici sa podarilo získať aj ďalšie sponzorské dary, dokonca zo zahraničia. Z darovaných finančných prostriedkov platia tútora na doučovanie a lieky.

³⁵ NP „Podpora činností zameraných na riešenie nepriaznivých situácií súvisiacich s ochorením COVID-19 v obciach s prítomnosťou MRK“ je operatívnou reakciou a návrhom na riešenie mimoriadnych situácií, ktoré vznikajú ad-hoc v súvislosti so šírením ochorenia COVID-19. Aktivity projektu sú zamerané na preventívnu zdravotnú starostlivosť a osvetu v súvislosti s ochorením COVID-19 a následné riešenie dopadov pandémie. Súčasťou tohto rámca činností sú cielené kampane, školenia pomáhajúcich profesií ale aj zástupcov samospráv za účelom lepšej pripravenosti sprostredkovať informácie a zvyšovať povedomie zrozumiteľným spôsobom. Projekt umožňuje oprávneným obciam zamestnať terénneho asistenta COVID, ktorý denne monitoruje pandemickú situáciu v obci, šíri osvetu a zvyšuje informovanosť o ochorení a jeho prevencii, poskytuje priamu

Dôvera k verejným inštitúciám a zmocňovanie

Podľa názoru hodnotiteľov projekty PO5 významne prispievajú k posilneniu dôvery MRK k verejným inštitúciám. Pomáhajúce profesie sú vhodným sprostredkovateľom medzi rigidným administratívnym svetom verejných inštitúcií a osobitným kultúrnym a vedomostným svetom MRK. Účastníci skupinových diskusií z MRK síce vnímajú pomáhajúce profesie ako predĺženú ruku obce (teda verejnej inštitúcie), zároveň však vidia, že táto ruka im v prvom rade pomáha a chráni ich pred tvrdšími zásahmi „vzdialenejších“ inštitúcií. O to väčší efekt má, ak prácu pomáhajúcich profesií vykonávajú ľudia z MRK – dokážu rýchlejšie vybudovať dôveru a premostiť komunitu s verejnou správou.

Veľa závisí aj od osobnej skúsenosti konkrétneho človeka alebo niekoho z blízkeho okolia s danou inštitúciou. Účastníci skupinových diskusií napríklad upozorňujú na rozdielnu úroveň spolupráce s úradmi práce v rôznych lokalitách, čo pravdepodobne signalizuje rozdielnu mieru pochopenia a empatie jednotlivých pracovníkov ÚPSVR voči potrebám ľudí žijúcich v prostredí MRK. Zatiaľ čo v niektorých lokalitách je zo strany ÚPSVR citeľná snaha pomôcť, v iných lokalitách je prístup ÚPSVR skôr formálny a málo ústretový. Týka sa to aj pracovníkov sociálnej kurately, ktorí často využívajú TSP pri vyhľadávaní klientov a posudkovej činnosti. V mnohých lokalitách bola potvrdená veľmi dobrá spolupráca medzi MOPS a Políciou SR, pravdepodobne aj zásluhou policajných špecialistov na prácu s rómskymi komunitami, ktorí dokonca organizovali školenia pre MOPS.

Zároveň hodnotitelia počuli veľa osobných príbehov, keď pracovníci pomáhajúcich profesií pracovali v prospech klienta v núdzi aj nad rámec svojich bežných povinností. Keď sa niečo konkrétne podarí, dôvera jednotlivca alebo širšej komunity je, samozrejme, väčšia. Je pritom dôležité zdôrazniť, že práca nad rámec bežných povinností či formálneho pracovného času je zo strany pomáhajúcich profesií takmer štandardom. U väčšiny z nich bola viditeľná veľká osobná angažovanosť a odhodlanosť vyriešiť konkrétny problém/situáciu v prospech klienta, napr. zabezpečenie oblečenia, potrebných administratívnych úkonov, vrátane antigénových testov na COVID-19, výsledkom čoho bol pobyt v letnom tábore pre tri dievčatá (Sučany). Pracovníčky TSP v Zemplínskej Teplici zase zaktivizovali na pomoc klientke – matke ôsmich detí – sponzora, ktorý súhlasil s nákupom dreva, ak sa do prác zapoja miestni klienti. Tiež pre ňu zorganizovali zbierku šatstva, zubné ošetrovanie (opäť vďaka sponzorovi) a zamestnanie v miestnom komunitnom centre. S podobnými príkladmi sa hodnotitelia stretávali takmer v každej navštívenej obci a väčšina predstaviteľov pomáhajúcich profesií vyzdvihovala nevyhnutnosť nadviazania a udržiavania osobných vzťahov s jednotlivými klientmi. Tie sú podľa ich slov predpokladom k vytvoreniu dôvery zo strany MRK a zároveň pravdepodobne aj dôvodom vyššej angažovanosti zo strany pomáhajúcich profesií.

Podľa pomáhajúcich profesií je u časti obyvateľov MRK viditeľný pokrok v ich samostatnosti pri administratívnych záležitostiach – postupne získavajú prehľad o kompetenciách a postupoch rôznych verejných inštitúcií a dokážu niektoré záležitosti sami telefonicky alebo osobne vyriešiť. Zároveň však stále existuje veľká časť dospeléj populácie MRK, ktorá nedokáže porozumieť úradnému jazyku škôl, lekárov, súdov alebo iných inštitúcií, takže bez zásahu pomáhajúcich profesií častokrát konajú nevhodným spôsobom a ponárajú sa hlbšie do problému. Táto administratívna „negratnosť“ časti dospeléj populácie MRK predstavuje podľa účastníkov skupinových diskusií jednu z vážnych príčin sociálneho vylúčenia MRK a zároveň významné zlyhanie vzdelávacieho systému na Slovensku. V niektorých segregovaných lokalitách (napr. Doľany-Roškovce) vnímajú účastníci skupinových diskusií pokrok aj v tom, že ľudia z MRK už nemajú obavy vyjsť zo svojej komunity do obce, do okresného mesta, alebo aj do hlavného mesta či do zahraničia, najmä za prácou. V minulosti boli takéto komunity viac uzatvorené a postupnú zmenu je možné pripísať aj pôsobeniu pomáhajúcich profesií.

asistenciu a pomoc cieľovej skupine a samosprávam. Realizácia projektu prebieha od októbra 2020 s plánovaným termínom ukončenia v marci 2022.

Na druhej strane si niektorí obyvatelia MRK príliš zvykli spoliehať sa na pomáhajúce profesie a vyžadujú od nich (resp. od obce ako ich zamestnávateľa) aj riešenie problémov mimo ich kompetencií. Otázka nadmernej závislosti MRK od pomáhajúcich profesií a z toho vyplývajúca pasivita bola vznesená takmer na každej skupinovej diskusii. S tým súvisí aj nejasná filozofia štátnych sociálnych dávok, ktoré sú podľa pomáhajúcich profesií aj samosprávy pomerne štedré, najmä v nadväznosti na pandémiu COVID-19, avšak nedostatočne motivujú prijímateľov dávok k prevzatiu aktivity a zodpovednosti za svoju situáciu. Pomáhajúce profesie tiež vnímajú určitú ľahostajnosť až nevďačnosť niektorých obyvateľov MRK za ich snahu, čo po čase môže spôsobiť frustráciu či dokonca pocit vyhorenia. Pravidelné tréningy a supervízie sú preto mimoriadne dôležité. Na skupinových diskusiách to potvrdili predstavitelia pomáhajúcich profesií a zdôraznili dva aspekty prínosu spoločných školení – na jednej strane ide o prehĺbenie odborných znalostí a profesijný rozvoj (napr. problematika osobných bankrotov si vyžaduje pozorne sledovať a poznať najnovšiu legislatívu), na druhej strane ide o sieťovanie, stretávanie sa s kolegami z iných regiónov, výmenu skúseností a vzájomnú podporu.

Z hľadiska participácie na správe vecí verejných chýba podľa názoru hodnotiteľov v MRK elementárne povedomie o fungovaní samosprávy a občianskej spoločnosti. Mnohí obyvatelia MRK, ktorí sa zúčastnili skupinových diskusií, neveria, že môžu kandidovať do obecného zastupiteľstva a prípadne byť zvolení; nevedia, že sa môžu zúčastniť na zasadnutí obecného zastupiteľstva. Potenciálni komunitní lídri a dokonca ani niektorí súčasní rómski poslanci obecného zastupiteľstva nemajú primerané vedomosti o tvorbe rozpočtu obce, o povinnom zverejňovaní, o VO a podobne. V tejto sfére zatiaľ existuje veľký a nevyužitý potenciál pre vyššiu úroveň zmocňovania – od osobných záležitostí smerom k správe celej komunity.

Scitlivenie majority a zlepšenie vzťahov s MRK

Ako bolo uvedené v EO1, vzťahy medzi MRK a ostatnými obyvateľmi sú v navštívených lokalitách prevažne korektné, najmä v menších obciach. Podľa pozorovania hodnotiteľov sú MRK viac vylúčené v mestách (Nitra, Levice, Lipany, Brezno), kde predstavujú malú časť obyvateľov a žijú prevažne v geograficky vzdialených segregovaných lokalitách.

Prax ukazuje, že rómske a nerómske deti (a teda aj ich rodičia) sa stretávajú najmä v MŠ. Od úrovne ZŠ dochádza k pomerne výraznej separácii vzdelávacích prúdov, keď nerómski rodičia uprednostňujú školy, resp. triedy bez rómskych žiakov, ale aj rómski rodičia do istej miery preferujú kolektív rómskych detí, najmä z obavy možnej diskriminácie svojho dieťaťa spolužiakmi z majority. Podľa účastníkov skupinových diskusií k stretávaniu MRK a ostatných obyvateľov nedochádza ani v KC, ktoré sú navštevované prakticky iba obyvateľmi z MRK. Takmer v žiadnej z navštívených lokalít zatiaľ nenašli reálny spôsob, ako do KC prilákať aj nerómske deti a ich rodičov. Výnimkou je obec Spišská Teplica, kde KC funguje do istej miery aj ako materské centrum, kde sa v rámci aktivít pre matky s deťmi stretávajú rómske aj nerómske deti. Na skupinovú diskusiu prišli predstavitelia MRK aj majority a bolo evidentné, že daný priestor považujú za spoločný (nie špecificky vyhradený pre MRK, ako je tomu v prípade iných navštívených obcí). Z navrhovaných aktivít, ktoré by v KC uvítali v budúcnosti, bol tento postoj tiež zrejмый, napr. pravidelné posedenia pre seniorov (z MRK i majority) či spevácke vystúpenia detí z MRK (ktoré v tomto ohľade považujú za mimoriadne nadané) pre seniorov (tiež z MRK i majority).

Okrem škôlky sú druhou možnosťou stretávania Rómov a Nerómov všetkých vekových kategórií podujatia organizované obecným úradom – rôzne oslavy, súťaže či jarmoky. Bohužiaľ, na návštevnosť podujatia má stále významný vplyv skutočnosť, či je pozvánka podpísaná starostom, alebo vedúcim KC. Podľa zistení z terénu je možné konštatovať, že na rovnaké podujatie by do kultúrneho domu alebo spoločenskej miestnosti na obecnom úrade prišlo oveľa viac obyvateľov než do KC.

Treťou a pravdepodobne aj poslednou platformou, kde bežne dochádza k interakcii rómskych a nerómskych obyvateľov obce, je šport, najmä futbal. Príkladom je Krásnohorské Podhradie, kde sú Rómovia už oddávna aktívnymi reprezentantmi obce. V Jastrabí nad Topľou zorganizovali futbalový

turnaj pre otcov a synov, na ktorom sú zúčastnili Rómovia aj Nerómovia. V mnohých lokalitách však potenciál športu pre scitlivenie majority a zlepšenie vzťahov s MRK zostáva nevyužitý a nebol podporený ani v rámci OP ĽZ.

Na základe vykonaných návštev v teréne nie je celkom jasné, nakoľko významnú úlohu pri spájaní MRK a ostatných obyvateľov zohráva viera, resp. cirkev. Iba v jednej z navštívených lokalít je cirkevná organizácia priamo zapojená do implementácie PO5 – KC v Lipanoch prevádzkuje Arcidiecézna charita Košice. Príkladom komunitnej dobrovoľníckej činnosti založenej na viere je vybudovanie gréckokatolíckej kaplnky v Jastrabí nad Topľou, ktorá sa nachádza priamo pri lokalite obývanej Rómami. KC vo Veľkej Lomnici slúži síce aj na konanie pravidelných omší, no pôvodný zámer, ktorý týmto sledoval zvýšenie dostupnosti pre seniorov a odbúranie dochádzania do obce, sa stretol s nepochopením. Miestni obyvatelia MRK si ho totiž vysvetlili ako spôsob, akým ich chcú majoritní obyvatelia oddeliť od života a diania v obci.

Celkovo je možné konštatovať, že intervencie PO5 a PO6 prispievajú k zlepšovaniu vzťahov medzi MRK a ostatnými obyvateľmi iba nepriamo, a to zvyšovaním kvality života MRK a ich približovaním k životným štandardom majority³⁶. V niektorých lokalitách vnímajú aj pozitívnu zmenu správania MRK na verejnosti a lepšie ovládanie slovenského jazyka, prípadne miestneho nárečia. Je možné, že vďaka takejto postupnej integrácii dochádza k znižovaniu stereotypných predsudkov a zlepšovaniu vzťahov v komunite. Zároveň však stále existuje časť obyvateľstva, ktorej ciele intervencie PO5 a PO6 pre Rómov prekážajú. Jednou z vecí, ktorá u majority spôsobuje nevôľu, je nielen množstvo finančných prostriedkov, ktoré sa vynakladajú na riešenie situácie MRK, ale z pohľadu predstaviteľov obce aj výška miezd zamestnaných príslušníkov MRK cez intervencie PO5 a PO6. Tie sú častokrát vyššie ako mzdy zamestnancov obce mimo projekty, čo, samozrejme, nenapomáha zlepšovaniu vzájomných vzťahov.

Podľa názoru hodnotiteľov k zlepšeniu vzťahov medzi majoritou a MRK najviac prispievajú MOPS, ktorí svojou prácou v segregovaných lokalitách, ale aj na frekventovaných miestach obce, kde ich vidia všetci obyvatelia, prispievajú k zmierňovaniu bežných stereotypných postojov voči Rómom. Zároveň mnohí z nich zosobňujú príklady Rómov, ktorí riadne chodia do práce v denných a nočných zmenách, angažujú sa v prospech poriadku v celej obci, sú každý deň vidieť v uliciach a majú hmatateľné výsledky práce. Ostatné pomáhajúce profesie sú pre väčšinu obyvateľov o niečo menej viditeľné, keďže pracujú s klientmi (prevažne Rómami) najmä v teréne, v KC, v škôlke či na obecnom úrade.

Samostatnou problematikou, ktorej sa intervencie PO5 a PO6 venovali pomerne málo, je práca s mládežou. Podľa zistení z navštívených lokalít sú KC navštevované skôr mladšími žiakmi; pre teenagerov v súčasnej podobe nie sú dostatočne atraktívne. Zároveň však rodičia detí z MRK spravidla nemajú financie na bežné mimoškolské aktivity v ZUŠ alebo CVČ, takže žiaci druhého stupňa ZŠ a stredoškóľáci nemajú príležitosti zapojiť sa do organizovaných športových či umeleckých činností. Jedným z mála príkladov dobrej praxe je občianske združenie Čajori Romani v Krásnohorskom Podhradí, ktoré koordinujú pracovníci TSP. Prostredníctvom hudby sa im darí stmelovať rómske a majoritné tradície a zapájať aj mládež. Celkovo však bol potenciál práce s mládežou – v oblasti vzdelávania, ale aj v oblasti využitia voľného času a súvisiacich efektov na zlepšovanie vzťahov v komunite – využitý nedostatočne.

³⁶ Súčasťou scitlivovania je aj systematické vzdelávanie na zvýšenie odbornosti a kvalifikácie pracovníkov pomáhajúcich profesií. Napríklad v rámci NP TSP a NP KC boli TSP/TP a pracovníci KC preškolení v rámci akreditovaného vzdelávania zameraného na rozširovanie vedomostí a odborných zručností ako psychológia v sociálnej práci, sociálno-patologické javy, sociálne politiky a legislatíva, komunitná práca. Uvedené okruhy boli ďalej doplnené o školenia zamerané na sociokultúrne špecifiká MRK, domáce násilie, boj s diskrimináciou, v oblasti finančnej gramotnosti a osobného bankrotu a v neposlednom rade prebiehali v pravidelných intervaloch sociálno-psychologické výcviky. Zároveň je pre nich popri vzdelávaní realizovaná individuálna a skupinová supervízia, ktorej cieľom je zabezpečiť kontinuálne zvyšovanie profesionálnych kompetencií osôb pracujúcich s ľuďmi, ale tiež ich psychohygienu.

3.4.2 Kapacity na prípravu a realizáciu projektov PO5 a PO6

S prípravou a realizáciou projektov PO5 a PO6 sú spojené pomerne vysoké nároky na personálne, odborné a finančné kapacity na strane žiadateľov a prijímateľov/užívateľov. V programovom období 2014 – 2020 bola využívaná kombinácia NP a DOP, pričom výber formy podpory mal významný vplyv na rozsah kapacít, ktoré museli obce a MNO na prípravu a realizáciu projektu vynaložiť. Výber formy podpory mal pravdepodobne vplyv aj na záujem zo strany potenciálnych žiadateľov. Ako je vysvetlené nižšie, z pohľadu obcí a MNO sú z administratívneho a finančného hľadiska jednoznačne výhodnejšie a preferovanejšie NP než DOP.

Prvé rozdiely sú markantné už vo **fáze prípravy žiadosti**. Žiadosti o zapojenie sa do NP implementovaných ÚSVRK sú jednoduchšie než žiadosti o NFP pre DOP, takže ich obce a MNO spravidla dokážu podať bez externej konzultačnej pomoci. Pre 150 obcí balíka take-away bolo zapojenie sa do NP po splnení podmienok automatické a nevyžadovalo žiadne spolufinancovanie. V prípade splnenia všetkých podmienok sa medzi ÚSVRK a daným poskytovateľom sociálnej služby podpísala zmluva o spolupráci, ktorá stanovila počet zamestnancov pre jednotlivé pozície, ako aj všetky ostatné podmienky spolupráce. Iný model predstavuje NP Zdravé komunity implementovaný prostredníctvom APZ, ktorí sú zamestnancami organizácie Zdravé regióny, štátnej príspevkovej organizácie Ministerstva zdravotníctva SR. Tento projekt teda prebieha na území vybraných obcí bez zmluvného vzťahu medzi prijímateľom NP (Zdravé regióny) a danými obcami.

Žiadosti o NFP pre DOP sú z hľadiska prípravy náročnejšie, nakoľko vyžadujú spracovanie projektu nielen z hľadiska splnenia formálnych kritérií oprávnenosti, ale aj naratívnych častí vysvetľujúcich ciele a prínosy projektu a preukazujúcich správnosť intervenčnej logiky. Pri stavebných projektoch PO6 je dôležitou súčasťou žiadosti aj stavebná dokumentácia a stavebné povolenie, ktorým predchádza celý proces prípravy, počnúc vysporiadaním pozemkov a končiac spracovaním podrobného rozpočtu v podobe výkazu výmer.

Vzhľadom k tomu, že DOP sú vo svojej podstate určené na súťaž konkurenčných projektov, mali by byť používané najmä pri intervenciách, ktoré vyžadujú vyššiu mieru inovatívnosti zo strany žiadateľov, a teda nie sú štandardizovateľné. Okrem administratívnej náročnosti DOP vyžadujú aj spolufinancovanie prijímateľa vo výške 5 %, čo najmä pre menšie obce a MNO predstavuje významnú finančnú záťaž. Spolufinancovanie tiež automaticky vyžaduje súhlas obecného, resp. mestského zastupiteľstva. Zároveň sú DOP menej efektívne, keďže časť žiadostí aj po splnení podmienok oprávnenosti nemusí byť podporená z dôvodu nedostatočnej výšky alokovaných zdrojov.

Príkladom výzvy, ktorá nie je v súlade s logikou DOP, sú MOPS. Podobne, ako napríklad pri TSP, ide najmä o mzdové výdavky štandardizovaných pracovných pozícií, pričom žiadateľ si podľa svojich potrieb nastavuje najmä počet týchto zamestnancov. Podľa názoru hodnotiteľov by bolo vhodnejšie implementovať MOPS formou NP, ktorý by obciam ušetril nielen náklady na administratívu a 5 % spolufinancovanie, ale dokázal by aj lepšie zabezpečiť kontinuitu fungovania MOPS medzi prvou a druhou fázou financovania. Zároveň by aj pri MOPS bolo vhodné uvažovať o systéme regionálnych a metodických koordinátorov, ktorí by posilnili ich koordináciu. Naopak výhodou DOP pre MOPS bol paušálny príspevok na zamestnancov, ktorý predstavoval až 40 % oprávnených výdavkov na mzdy.

Z rozhovorov s obcami vyplynulo, že väčšina z nich do istej miery pri príprave ŽoNFP pre DOP (najmä v PO6) využíva aj externé firmy. Zatiaľ čo menšie obce využívajú služby dodávateľov na prípravu celej ŽoNFP a jej príloh, väčšie obce a mestá, ktoré majú svoje vlastné odborné kapacity v oblasti projektového riadenia a sociálnej práce, využívajú externé firmy najmä na spracovanie stavebnej dokumentácie.

Využitie externých subjektov spôsobuje žiadateľovi dodatočné finančné náklady, pričom zodpovednosť za žiadosť a za následnú realizáciu projektu nesie on sám. Asi najväčším problémom takéhoto prístupu je, že sa tým stráca dôležitý aspekt systematickej práce a plánovania činností súvisiacich s rozvojom obce (viac v EO2). V praxi potom proces podávania ŽoNFP nevychádza z objektívnej dôležitosti

problémov komunity, ale skôr kopíruje poradie konkrétnych vyhlásených výziev. V niektorých prípadoch dochádza až k určitej závislosti obce od iniciatívy externých poradcov, ktorí ju o aktuálnych výzvach informujú.

Vo fáze **realizácie projektu** sa mnohé obce pri DOP spoliehajú na dodávateľov služieb v oblasti VO a externého projektového a finančného riadenia. Nižšia implementačná efektívnosť DOP sa prejavuje aj v podobe vyššej chybovosti na strane realizátorov projektov, nakoľko nemajú k dispozícii podporné administratívne štruktúry ako NP. Príkladom administratívnej chyby je DOP pre MOPS v obci Hranovnica, ktorá po vládnom audite musela vrátiť sumu 60 000 EUR kvôli nedostatočnému vykazovaniu dennej práce zamestnancov MOPS.

Z hľadiska finančných kapacít prijímateľov boli okrem spomínaného spolufinancovania vo výške 5 % problémom aj meškajúce platby v NP PRIM. Najmä menším obciam (napr. Vaľkovňa) spôsobili omeškania v trvaní jedného až dvoch mesiacov zásadné problémy s cash flow. Rovnako aj finančná záťaž spojená so zvýšením minimálnej mzdy bola prenesená na prijímateľov, predovšetkým v prvej výzve MOPS, kde sa nepočítalo so zvýšením miezd v dôsledku rastu minimálnej mzdy.

V rámci NP PO5 je v súvislosti s kapacitami obcí dôležitou otázkou aj **dostatok kvalifikovaných pracovníkov**, ktorí vyhovujú kvalifikačným požiadavkám na rôzne pozície pomáhajúcich profesií. Na skupinových diskusiách boli opakovane prízvukované ťažkosti s obsadením pozície odborného garanta KC, ktorá mala podľa názoru diskutujúcich príliš vysoké kvalifikačné požiadavky (konkrétne zadanú minimálnu dĺžku praxe v danom obore). Celkovo je však hľadanie vhodných kandidátov na prácu pomáhajúcich profesií problematické najmä v západnej polovici územia SR, kde je mimo projektov viac pracovných príležitostí a vyššie mzdové ohodnotenie. Zároveň sú na západe Slovenska mnohé náročné lokality, ktoré odrádzajú aj skúsených sociálnych pracovníkov. Samosprávy tiež majú ťažkosti nájsť dostatok uchádzačov o prácu aj v rámci komunity. Napríklad – podľa vyjadrenia zástupcov samosprávy – v Leviciach nežiadali o projekt MOPS kvôli nedostatku vhodných kandidátov na prácu MOPS. Ďalším pomerne častým javom je vysoká fluktuácia pomáhajúcich profesií, ku ktorej podľa respondentov skupinových diskusií dochádza v krátkom čase po nástupe do pozície. Podľa nich je dôvodom neporozumenie pracovnej náplne a aj jej vysoká náročnosť z hľadiska osobnej odolnosti a motivácie. Na druhej strane, nezaručená nadväznosť intervencií často spôsobuje aj nútenú prestávku vo vykonávaní danej pozície, čo je z pohľadu charakteru ich práce mimoriadne problematické. Podľa vyjadrení niektorých pomáhajúcich profesií (hlavne TSP/TP) trvá minimálne 12 až 18 mesiacov, kým im klient začne plne dôverovať a oni môžu vykonávať svoju prácu efektívne. Nejde pritom o konkrétnu krátkodobú pomoc, ako napríklad vypísanie úradných tlačív, ale predovšetkým o schopnosť pozitívne vplývať na klientov z pohľadu dlhodobých zmien a výsledkov, napríklad vo význame udržania si brigády či návštevy pravidelných preventívnych prehliadok s dieťaťom.

Kľúčovou témou pre pracovníkov pomáhajúcich profesií, ako aj pre efektívnosť celého systému, je však **každodenná administratíva spojená s výkonom práce**. Vo vzťahu ku klientovi spočíva administratíva v zbere mikrodajov na individuálnej úrovni prostredníctvom **karty účastníka**, ktorá sa eviduje v systéme ITMS2014+. Keďže obsahuje osobné údaje účastníka, vrátane rodného čísla, každý účastník musí podpísať súhlas so správou, spracovaním a uchovávaním osobných údajov.

Implementácia PO4 a PO5 OP LZ však celkovo ukázala, že pre intervencie zamerané na znevýhodnené a ohrozené osoby je súčasné nastavenie zberu dát o účastníkoch nevhodné a do určitej miery aj kontraproduktívne. Nízkoprahový charakter sociálnych služieb krízovej intervencie, medzi ktoré patria TSP, KC, NDC a NSSDR, musí zo svojej podstaty zabezpečovať anonymitu klienta,³⁷ takže je možné

³⁷ § 24 (3) zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov: „Za sociálnu službu, ktorá má nízkoprahový charakter, sa na účely tohto zákona považuje sociálna služba, ktorá je pre fyzickú osobu ľahko

konštatovať, že systém zberu údajov prostredníctvom karty účastníka je v rozpore s legislatívou, aj so štandardmi kvality práce, ktoré boli pre TSP a KC/NDC/NSSDR v rámci NP vypracované. Akékoľvek formy zberu osobných údajov pôsobia na (potenciálnych) klientov takýchto služieb represívne a znižujú ich dôveru voči poskytovateľovi sociálnej služby, čo je v priamom rozpore s princípmi a metódami sociálnej práce. Podľa § 95 ods. 2 zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov „*Poskytovateľ sociálnej služby, ktorý poskytuje sociálnu službu pre fyzickú osobu, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb, fyzickú osobu, ktorá je ohrozená sociálnym vylúčením, alebo má obmedzenú schopnosť sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy pre svoje životné návyky, pre spôsob života alebo pre závislosť od návykových látok alebo návykových škodlivých činností, alebo pre zotrúvanie v priestorovo separovanej alebo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby, alebo pre fyzickú osobu, ktorá je ohrozená správaním iných fyzických osôb, prípadne sa stala obeťou správania iných fyzických osôb, nie je povinný viesť evidenciu prijímateľov sociálnych služieb, ktorej obsahom sú osobné údaje podľa § 94c ods. 3.*“

V prostredí MRK je karta účastníka obzvlášť citlivým nástrojom zberu dát, ktorého zmyslupnosť prijímateľa projektov dlhodobu kritizujú. Podľa hĺbkovej analýzy,³⁸ ktorá bola vypracovaná v rámci projektu Zdravé komunity, sú v MRK hlavnými príčinami neochoty poskytnúť osobné údaje (i) zlé skúsenosti cieľovej skupiny s inými inštitúciami, (ii) obava klientov zo zneužitia osobných údajov, (iii) strach z vytvárania zoznamu Rómov, teda pripísania etnicity, a (iv) nepochopenie, na čo dané súhlasy, resp. nesúhlasy slúžia a následné odmietanie podpísať prakticky čokoľvek. V niektorých komunitách vedie snaha o získanie osobných údajov účastníkov projektov až k verbálnym atakom na TP a k odmietaniu účasti na projekte. Práve narušenie vybudovaných spolupracujúcich väzieb predstavuje najväčšie riziko v súvislosti s plnením MU a so samotnou realizáciou projektov ESF. Komplikácia spočíva aj v skutočnosti, že prácu APZ a TSP/TP často vykonávajú osoby z rovnakej komunity, takže medzi cieľovými skupinami vzniká o to väčšia obava zo zneužitia osobných údajov. Rôzne nežiadúce javy v komunite (napr. odobratie detí, exekúcia, prepoistenie zdravotného poistenia bez vedomia klienta) sa následne dávajú za vinu pracovníkom projektov, pretože majú k dispozícii osobné údaje klientov žijúcich v prostredí MRK. Prípadné podozrenia a nedorozumenia takéhoto typu sa odzrkadľujú aj na osobnom živote daných zamestnancov projektov.

Najcitlivejším údajom v karte účastníka je bezpochyby rodné číslo. V slovenských podmienkach bolo zavedené ako povinný údaj v karte účastníka na základe požiadavky usmernenia EK „some sort of unique personal identifier“.³⁹ Prijímateľa NP opakovane navrhujú zrušiť povinné vyžadovanie rodného čísla v intervenciách PO4 a PO5 a nahradiť ho iným jednoznačným identifikátorom. Hodnotitelia sa na základe získaných poznatkov prikláňajú na stranu argumentácie prijímateľov projektov, keďže rozhodnutie používať na monitorovanie účastníkov projektov práve rodné číslo bolo očividne prijaté na Slovensku; nie je to explicitná požiadavka EK. Napríklad v ČR, ktorá historicky používa na identifikáciu svojich občanov rodné číslo rovnako ako Slovensko, sa na identifikáciu účastníkov projektu používa kombinácia mena, priezviska, bydliska a dátumu narodenia.⁴⁰ Nakoľko rodné číslo

dostupná najmä vzhľadom na miesto, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava, a na výšku úhrady za sociálnu službu. Sociálna služba sa poskytuje anonymne, bez preukazovania identity tejto fyzickej osoby dokladom totožnosti a bez ohľadu na prejavy požitia návykovej látky. Cieľom sociálnej služby s nízkoprahovým charakterom je uľahčiť fyzickej osobe kontakt so sociálnym prostredím, prístup k sociálnym službám alebo k podpore a pomoci poskytovanej podľa osobitných predpisov, a tým podporiť jej začlenenie do spoločnosti.“

³⁸ KUBO, M. 2020. *Hĺbková analýza. Príčiny rozdielu celkového počtu účastníkov NP ZK 2A a počtu účastníkov vykázaných s kartou účastníka obdobie 2014 – 2020.*

³⁹ ESF. 2016. *Guidance document – Programming Period 2014 – 2020 – Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy – European Social Fund, Annex D – Practical guidance on data collection and validation.*

⁴⁰ EÚ. 2019. *Pokyny pro evidenci podpory poskytnuté účastníkům projektů (verze 11).*

v mnohých členských krajinách EÚ ani neexistuje, je bezpochyby možné analyzovať aj ďalšie spôsoby evidencie účastníkov projektov používané v zahraničí.

Tieto komplikácie v rôznych podobách spôsobujú dlhodobú nespokojnosť prijímateľov projektov a dokonca môžu odrádzať potenciálnych účastníkov od zapojenia do projektových aktivít. Mnohí prijímatelia citlivo vnímajú nesúlad medzi obsahom a formou ESF projektov, pričom formu v negatívnom zmysle slova najviac zosobňuje práve karta účastníka. Na druhej strane však existuje medzi koordinátormi a zamestnancami projektov PO5 vysoká miera pochopenia, že evidencia cieľových skupín v nejakej forme musí byť vedená, len je potrebné nájsť prijateľnejší formát ako je súčasná podoba karty účastníka.

Okrem karty účastníka je každodennou súčasťou administratívnych povinností pomáhajúcich profesií **vedenie internej dokumentácie** podľa pravidiel každého NP. Najmä pracovníci KC a TSP považujú byrokraciu za neprimerane vysokú; dokonca naznačujú, že pri súčasnom nastavení NP majú administratívne povinnosti prednosť pred prácou s klientom. Medzi ich hlavné povinnosti patrí vedenie spisu klienta, vypracovanie plánu práce s klientom, vedenie terénneho denníka, ako aj mesačné správy o činnosti. Medzi často spomínané ťažkosti patrí aj duplicitné zaznamenávanie tej istej informácie/údaju do viacerých výkazov, často sa meniace formuláre a formálna stránka výkazov, ktoré je pri každej zmene nutné prepisovať aj so spätnou platnosťou a v neposlednom rade rôzne chápanie výkazov a dokumentácie jednotlivými PM či regionálnymi koordinátormi, čo spôsobuje problémy pri ich vysokej personálnej fluktuácii. Viacerí respondenti skupinových diskusií vyjadrili názor, že z pohľadu monitorovania je rozhodujúca kvantitatívna stránka ich práce (teda počet klientov, ktorým sa poskytne pomoc), pričom nemajú pocit, že sa kvalitatívne rozlišuje medzi jednotlivými druhmi intervencie a ich časovou či odbornou náročnosťou. Niektorí z respondentov dokonca nepoznajú zadané hodnoty merateľných ukazovateľov (konkrétne počet klientov) a často sú nútení naplniť cieľové hodnoty na poslednú chvíľu.

Na otázku, koľko času im administratíva zaberá, odpovedali účastníci skupinových diskusií v intervale 30 – 50 % pracovného času, čo naznačuje príliš vysokú administratívnu záťaž. Hľadanie ďalších možností zefektívnenia a zjednodušenia práce pomáhajúcich profesií, najmä prostredníctvom elektronizácie evidencie, zostáva výzvou aj do ďalšieho obdobia.

Dôležitou témou, ktorá súvisí s kapacitami obcí, ale aj s efektívnosťou výkonu práce pomáhajúcich profesií, je **otázka realizátora NP na miestnej úrovni**: teda či je vhodné, aby bola zamestnávateľom pomáhajúcich profesií samospráva (ako je v súčasnosti v NP implementovaných ÚSVRK), alebo je lepší model, keď je zamestnávateľom štát (podľa aktuálneho fungovania NP Zdravé komunity).

Obe riešenia majú svoje výhody aj nevýhody. Medzi hlavné výhody zamestnávania pomáhajúcich profesií obcami patrí:

- Ako zamestnanci obecného úradu majú pomáhajúce profesie v obci vyššiu autoritu.
- Obec nesie zodpovednosť za prácu pomáhajúcich profesií, prispieva k formovaniu kultúry a kvality sociálnych služieb na jej území a prezentuje výsledky práce pomáhajúcich profesií ako svoje výsledky (ownership).
- Obec poskytuje priestory pre prácu pomáhajúcich profesií.
- Ako zamestnanci obecného úradu majú pomáhajúce profesie (najmä TSP) prístup k evidencii obyvateľstva a príslušným databázam (napr. informačný systém Urbis).
- Obec zapája pomáhajúce profesie aj do rozvojových činností, napr. tvorba KPSS.

Model centralizovaného zamestnávania štátnou organizáciou má nasledovné výhody:

- Pomáhajúce profesie môžu byť kritickejšie voči samospráve a v prípade rozdielných záujmov obce a MRK môžu razantnejšie hájiť záujmy klientov.
- Pomáhajúce profesie podliehajú jednotnému riadeniu prostredníctvom regionálnych koordinátorov, t. j. neexistuje duplicitné riadenie zo strany obce a projektových štruktúr.

- Pomáhajúce profesie nemajú zamestnanecký vzťah s obcou, preto nemusia na základe pokynov starostu vykonávať práce mimo ich odbornej pracovnej náplne („*Ked' treba sadiť kvety, pomáhajú všetci.*“).
- Klienti si nestotožňujú pomáhajúce profesie s fungovaním obce, nevzťahujú na nich svoje nedoriešené záležitosti s obecným úradom a neočakávajú od nich riešenia mimo ich kompetencií.
- Obec nemusí znášať finančné a administratívne bremeno spojené s refundáciou miezd pomáhajúcich profesií.
- Odmeňovanie pomáhajúcich profesií sa neviaže na mzdovú politiku obce a nevyvoláva napätie kvôli prípadným rozdielom.
- Do výberu zamestnancov na pozície pomáhajúcich profesií nevstupujú osobné vzťahy a väzby s vedúcimi zamestnancami samosprávy.

Pohľady samosprávy na vhodnosť jednej alebo druhej alternatívy sa líšia. Celkovo však menšie obce z kapacitných dôvodov inklinujú skôr k implementácii cez štátne štruktúry, čím by sa zbavili najmä finančných a administratívnych rizík. Výhody spojené so zamestnávaním pomáhajúcich profesií pre nich majú relatívne menšiu váhu než riziká. Na druhej strane väčšie obce a mestá, pre ktoré nedostatok kapacít nepredstavuje až taký problém, uprednostňujú súčasný model, pri ktorom majú výkon a koordináciu pomáhajúcich profesií do veľkej miery vo svojich rukách. Teoreticky si však takmer všetci účastníci skupinových diskusií dokázali predstaviť, že pracovníci TSP a KC by boli zamestnancami štátu, ktorí by plnili úlohy v oblasti rozvoja miestnej komunity. Žiadna obec však neprejavila hypotetický záujem o koordináciu APZ. Hoci sa téme zdravia do určitej miery venujú prostredníctvom TSP, vnímajú obce túto agendu ako prácu nad rámec svojich kompetencií.

Zaujímavý námet sa objavil aj vo vzťahu k MOPS. Vzhľadom na hlavnú náplň ich práce (riešenie porušení akýchkoľvek zákonov a miestnych nariadení) by stálo za zváženie výraznejšie zapojenie policajných štruktúr do ich riadenia – napríklad prostredníctvom policajných špecialistov na prácu s rómskymi komunitami.

3.4.3 Externé vplyvy na realizáciu projektov a dosahovanie cieľov PO5 a PO6

V posledných rokoch je viditeľných niekoľko významných externých vplyvov, ktoré posilnili realizáciu projektov a dosahovanie cieľov PO5 a PO6. V prvom rade to je ekonomický rast (aj napriek pandémie COVID-19), ktorý udržiava pozitívnu situáciu na trhu práce. V kombinácii s pokračujúcim príchodom zahraničných investorov a dostupnou podporou projektov AOTP sa na trhu práce objavili doposiaľ nevidané príležitosti aj pre nízko kvalifikované osoby z MRK (viac podrobností je uvedených v EO1).

V roku 2021 tiež nadobudla účinnosť zásadná legislatívna zmena povinného predprimárneho vzdelávania všetkých 5-ročných detí. Táto novela školského zákona do MŠ priviedla aj deti z MRK, ktoré by ich na báze dobrovoľnosti nenavštevovali. Očakávania od zvýšenej zaškolenosti detí z MRK sú veľké, ale ich praktické naplnenie bude možné posúdiť až s odstupom niekoľkých rokov. Zároveň táto novela zrušila nulté a prípravné ročníky ZŠ, čím presunula výhradnú zodpovednosť za predškolskú prípravu na MŠ.

V neposlednom rade je pozitívnym externým faktorom aj fungujúci systém osobného oddlžovania, ktorý už využili stovky osôb z MRK, čím si uľahčili prístup k legálnemu zamestnaniu.

Podobne ako pri pozitívnych vplyvoch, aj negatívny vplyv na realizáciu a výsledky projektov PO5 a PO6 má predovšetkým legislatíva, resp. jej (nedostatočná) vymožitelnosť v praxi.

Z pohľadu **obcí ako realizátorov** projektov je tradične najväčšou prekážkou VO, ktoré pri väčších stavebných prácach môže trvať aj viac ako rok. Závažným rizikom je aj stupeň právnej neistoty zo strany kontrolných a auditných orgánov, ktoré aj napriek viacstupňovej kontrole VO spätne nachádzajú nedostatky a uplatňujú korekcie.

Na absorpčnú kapacitu PO6 a čiastočne aj PO5 má vplyv aj územnoplánovacia a stavebná legislatíva. Dlhé stavebné konanie, zložité odstraňovanie čiernych stavieb, nemožnosť vysporiadania pozemkov v správe Slovenského pozemkového fondu v reálnom čase, ale aj nedostatočný tlak na vysporiadanie nelegálnych stavieb – to všetko má väčší alebo menší vplyv na zapojenie obcí do stavebných akcií v rámci PO6 a napríklad aj do NP Pozemky a výzvy na DOP pre jednoduché pozemkové úpravy.

Z hľadiska legislatívy spôsobuje určitú mieru neistoty udržateľnosť KC, keďže nie je jednoznačne zadefinované financovanie KC zo štátneho rozpočtu alebo iných verejných zdrojov. Podľa súčasnej právnej úpravy KC môže financovať obec alebo samosprávny kraj, avšak nikto nemá takúto povinnosť stanovenú zákonom. Nejednoznačné je aj ukotvenie TSP v aktuálnej legislatíve. Napriek tomu, že forma terénneho výkonu sociálnej práce je v zákone č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách uvedená, chýba v ňom explicitné pomenovanie programu terénnej sociálnej práce. A hoci sa TSP vo svojej podstate zhoduje so zameraním terénnej sociálnej služby krízovej intervencie podľa § 24a, nie všetci aktéri ju takto vnímajú. Dôsledkom takejto právnej neistoty je, že len malý počet obcí zapojených do NP TSP má terénnu sociálnu službu krízovej intervencie zapísanú v registri poskytovateľov sociálnych služieb.

V lokalitách, kde MRK predstavujú výraznú menšinu, teda najmä v mestách, predstavuje bariéru pre plnohodnotnú realizáciu projektov aj tlak majority, ktorá nerozumie potrebe cielených intervencií pre MRK. Hoci na nepopularitu „rómskych“ projektov reagujú skôr poslanci obecného/mestského zastupiteľstva než starostovia/primátori, v konečnom dôsledku sa tento tlak prenáša do každodennej činnosti samosprávy. V lepšom prípade je jeho výsledkom snaha podporovať MRK bez zbytočného záujmu verejnosti, v horšom prípade sa obec/mesto do niektorej výzvy nezapojí.

Každodennú prácu **pomáhajúcich profesií** s MRK komplikujú systémové nedostatky, ktoré sa v praxi vyskytujú. Medzi hlavné problémy patrí skryté záškoláctvo, keď rodičia opakovane ospravedlňujú deti zo školy na tri alebo päť dní, „kupovanie“ ospravedlneník u obvodných lekárov a benevolentnosť niektorých učiteľov pri hlásení vymeškaných hodín. Historický vzdelávací dlh spoločnosti voči MRK sa prejavuje aj v podobe nízkej gramotnosti časti dospeléj populácie, teda rodičov dnešných školákov, ktorí svojím správaním a rozhodnutiami de facto bránia lepšiemu vzdelaniu svojich detí.

V niektorých lokalitách nefunguje obojsmerná spolupráca medzi pomáhajúcimi profesiami a ÚPSVR. Zatiaľ čo pomáhajúce profesie poskytujú sociálnej kuratele súčinnosť pri vyhľadávaní osôb alebo písaní posudkov, spätná väzba opačným smerom nie je dostatočná. Keď pomáhajúce profesie nahlásia zistené sociálno-patologické javy ako týranie a zneužívanie detí, užívanie návykových látok, nútené vydaje či násilie na ženách, o ďalšom postupe zo strany štátu spravidla nie sú informovaní; v niektorých prípadoch dokonca hovoria o ich nedostatočnom prístupe či nečinnosti.

Samostatnou témou je nastavenie systému štátnych sociálnych dávok, ktoré nie sú podľa názoru väčšiny účastníkov skupinových diskusií nastavené motivačne, ale skôr odrádzajú MRK od hľadania zamestnania a preberania zodpovednosti za živobytie svojej rodiny.

V zásade je možné konštatovať, že na dosahovanie cieľov PO5 a PO6 má negatívny vplyv aj samotné nastavenie intervencií vo forme projektového financovania. Pre pomáhajúce profesie z toho vyplýva dlhodobá pracovná neistota v podobe opakovaných zmlúv na dobu určitú, výpadky poskytovania niektorých sociálnych služieb medzi nadväzujúcimi fázami projektov, ale aj kolísajúci záujem samospráv o zapojenie sa do určitého typu výziev.

Úplne nový a nepredvídateľný faktor pri realizácii projektov PO5 a PO6 predstavuje **pandémia COVID-19**. Hoci ešte neskončila, už teraz je možné konštatovať, že (i) zdôraznila relevantnosť intervencií PO5 a PO6, (ii) potvrdila vysokú efektívnosť a flexibilitu samosprávy, všetkých pomáhajúcich profesií, MNO, riadiacich štruktúr NP, RO aj SO, (iii) posilnila mediálnu viditeľnosť projektov PO5 a PO6 a (iv) prispela k vyššiemu oceneniu práce pomáhajúcich profesií aj medzi ostatnými obyvateľmi miest a obcí. Celkovo teda pomáhajúce profesie aj infraštruktúra KC prispeli v navštívených lokalitách k pomerne hladkému zvládnutiu pandémie a bezpochyby aj k záchrane mnohých životov.

Na druhej strane je však potrebné zdôrazniť, že samospráva, MNO aj pracovníci projektov zaplatili počas pandémie vysokú cenu v podobe prakticky nepretržitého pracovného nasadenia. Najmä počas prvej vlny na jar 2020, keď sa nečakane zmenili z komunitných pracovníkov na humanitárnych, sa museli naučiť intenzívne a pružne spolupracovať. Zo dňa na deň museli začať riešiť chýbajúce ochranné a hygienické prostriedky, donášku potravín a liekov, online výučbu detí, online komunikáciu s úradmi a pod. Neskôr zohrávali významnú úlohu pri zabezpečení testovania a očkovania. Pracovníci MOPS, ktorí žijú priamo v komunite, tiež obecný úrad informovali, kto sa vrátil zo zahraničia, a pomáhali dohliadať na dodržanie karantény. NP ZK tiež zaviedol v marci 2020 systematický zber informácií zameraný na ochorenie COVID-19 v MRK a tento systém dodnes predstavuje hlavnú databázu údajov o výskyte ochorenia a očkovaní medzi obyvateľmi MRK.

Zároveň však pandémia zanechala vážne následky na celej spoločnosti, vrátane MRK. Prehĺbili sa sociálno-patologické javy ako domáce násilie, deti si odvykli od socializácie so spolužiakmi v škole a škôlke, vzrástla nervozita a agresivita, zhoršil sa zdravotný stav obyvateľov v dôsledku iných ochorení. Kvôli obmedzenému osobnému kontaktu sa postupne vytrácala aj dlho budovaná dôvera medzi pomáhajúcimi profesiami a MRK. Čiastočne teda pandémia vrátila pozitívny vývoj sociálnej situácie o niekoľko rokov dozadu; to sa však netýka len PO5 a PO6, ale všetkých oblastí sociálnej práce.

Zhrnutie evaluačnej otázky 4

Na základe skupinových diskusií v navštívených obciach je možné konštatovať, že intervenciami PO5 a PO6 sa dosiahol určitý pokrok pri integrácii a zvyšovaní kvality života príslušníkov MRK. Najvýraznejšie zmeny sa prejavili v oblasti vzdelávania, kde inkluzívne tímy NP PRIM a pomáhajúce profesie ostatných NP a DOP viditeľne napomáhajú lepšej pripravenosti detí z MRK na vstup do PŠD. Uľahčujú tiež proces adaptácie a socializácie v kolektíve MŠ, pracujú s rodinami priamo v teréne, pomáhajú s osvetou a odstraňovaním obáv rodičov. Predovšetkým aktivity zamerané na deti z MŠ a žiakov 1. stupňa ZŠ vytvárajú synergie medzi jednotlivými novovytvorenými pozíciami (RA, TSP, KC, MOPS).

Na priamu podporu zlepšenia foriem bývania sú adresované dopytovo-orientované výzvy z PO6; k legalizácii bývania prispieva NP Pozemky v PO5. Praktickú pomoc pri najrôznejších problémoch týkajúcich sa bývania poskytujú hlavne pracovníci TSP a viditeľné pozitívne dopady ich činnosti boli pozorované vo viacerých navštívených lokalitách.

Hoci inštitút DVO je uplatňovaný iba v NP PRIM, pozície pomáhajúcich profesií sú do veľkej miery obsadzované Rómami, čo má pozitívny vplyv na ich zamestnanosť. Na druhej strane, vytvorené pozície NP a DOP PO5 poskytujú príslušníkom MRK rozsiahlu praktickú aj preventívnu pomoc na zvýšenie ich zamestnateľnosti a zamestnanosti. K napĺňaniu cieľov v tejto oblasti napomáhajú aj sociálne podniky zriadené vo viacerých navštívených obciach. Naopak, vo finančnej gramotnosti nastal minimálny pokrok a väčšina obyvateľov MRK stále nedokáže primerane hospodáriť s financiami, napriek vynaloženému úsiliu TSP.

Podľa respondentov skupinových diskusií je možné badať pokrok aj v oblasti zdravia vďaka pracovníkom APZ (a čiastočne aj TSP), ktorí pokrývajú celú škálu asistencií od praktickej pomoci pri dávkovaní liekov pre deti, doprovod na ošetrovanie kľekárovi či komunikáciu so zdravotnými poisťovňami. Opodstatnenie ich činnosti sa naplno prejavilo počas pandémie COVID-19 – nielen vďaka organizácii testovania a očkovania, ale hlavne prostredníctvom osvetu a odbúravaním rôznych dezinformácií.

Takmer vo všetkých navštívených obciach bolo možné pozorovať osobnú angažovanosť a odhodlanie pomáhajúcich profesií, ktoré často vykonávajú svoju prácu nad rámec svojich bežných povinností. Rovnako predstavitelia samosprávy a samotní príslušníci MRK oceňujú ich prácu a flexibilitu pri riešení najrôznejších problémov. Pracovníci pomáhajúcich profesií častokrát pociťujú pozitívne dopady svojho

nasadenia, no zároveň priznávajú, že obyvatelia MRK si príliš zvykli spoliehať sa na nich. K želanému zmocňovaniu MRK teda zatiaľ dochádza iba v malej miere.

Vo všeobecnosti sú najväčšími prekážkami pri realizácii projektov administratívne úkony, ktoré môžu byť až kontraproduktívne vo vzťahu k samotnej práci pomáhajúcich profesií. Z pohľadu obcí je typickou prekážkou VO, ktoré často trvá neúmerne dlho. Najvýraznejším externým faktorom pri implementácii NP a DOP PO5 bola pandémia COVID-19. Na jednej strane síce priniesla zviditeľnenie týchto intervencií, na strane druhej znamenala ešte väčšiu izoláciu už aj tak segregovaných lokalít MRK a zvýšené napätie vzťahov s majoritou.

3.5 EO5: Ako vnímajú komplexný prístup k riešeniu potrieb MRK a jeho prínosy v programovom období 2014 – 2020 zástupcovia miestnych samospráv?

Hľadanie optimálneho spôsobu financovania intervencií na podporu MRK je kontinuálny proces, ktorý začal už pred viac ako dvomi dekadami v rámci predvstupovej pomoci EÚ. V programovom období 2007 – 2013 sa do praxe zaviedla idea nahradiť dovtedy fragmentovanú a nedostatočne koordinovanú pomoc pre zlepšenie kvality života MRK územne ciele podpora na vybrané lokality s prítomnosťou MRK. Konkrétne išlo o financovanie založené na lokálnych stratégiách komplexného prístupu (LSKxP), ktoré však nebolo úspešné, nakoľko neboli vhodne nastavené podmienky pre jeho efektívnu realizáciu. Zároveň bolo v programovom období 2007 – 2013 odskúšané v prostredí MRK aj financovanie formou NP, a to Podpora terénnej sociálnej práce v MRK (2012 – 2015) a Zdravé komunity (2014 – 2015).

Positívne skúsenosti s financovaním formou NP boli spolu s ponaučením z LSKxP využité pri plánovaní podpory v programovom období 2014 – 2020. OP LZ zaviedol v rámci PO5 tzv. take-away balík, ktorý je založený na financovaní formou komplementárnych NP implementovaných paralelne na vybraných územiach s prítomnosťou MRK. Hlavné parametre take-away balíka, ktoré podľa programového dokumentu OP LZ vychádzajú zo zlyhaní LSKxP, je možné zosumarizovať nasledovným spôsobom:

- Oprávneným územím je 150 obcí, ktoré boli v rámci Atlasu rómskych komunít 2013 identifikované ako obce s najvyššou mierou segregácie, resp. zaostalosti, a to na základe odsúhlasenej metodológie zjednodušeného indexu podrozvinutosti.
- Súčasťou balíka sú štyri NP, pričom zapojenie do troch z nich je pre obce povinné (NP PRIM, NP TSP a NP Pozemky) a do jedného z nich dobrovoľné (NP KC).
- Prijímateľom všetkých štyroch NP je ÚSVRK. Oprávneným poskytovateľom služby, resp. užívateľom, sú obce a v prípade NP KC aj iné typy verejných a neverejných poskytovateľov.
- Oprávnené obce majú automatický prístup k financovaniu, teda v prípade záujmu dostanú NFP bez súťaže.
- NP sú počas sedemročného obdobia implementované dvojfázovo s tým, že je zabezpečená ich časová kontinuita. Dvojfázovosť je výhodná najmä kvôli významnejším úpravám podmienok implementácie, ktoré nie je možné vykonať dodatkom k zmluve.
- NP sú centrálné riadené ÚSVRK ako prijímateľom, pričom majú vybudovanú sieť regionálnych koordinátorov, ktorí na určitom území metodicky a organizačne riadia implementáciu projektu. Realizácia prebieha podľa jednotnej metodológie. Regionálni koordinátori NP PRIM, NP KC a NP TSP využívajú spoločné kancelárie, vďaka čomu spolu komunikujú a koordinujú svoju činnosť v regióne.

Nad rámec take-away balíka je v rámci PO5 realizovaný aj viacfázový NP Zdravé komunity, ktorého prijímateľom je štátna príspevková organizácia Ministerstva zdravotníctva SR Zdravé regióny. Jej poslaním je realizácia a rozvoj dočasných vyrovnávacích opatrení v oblasti zdravia. NP Zdravé komunity pokrývajú 150 obcí take-away, ako aj ďalšie obce. Takisto nad rámec take-away balíka sa realizuje NP MaH, ktorý má ako jediný NP sedemročnú dobu realizácie. Jeho prijímateľom je ÚSVRK.

DOP sa v rámci PO5 využívajú na financovanie (i) MOPS v obciach s prítomnosťou MRK a (ii) poskytovania mentorskej a tútorskej podpory pre žiakov z MRK s dôrazom na úspešné ukončenie ZŠ a plynulý prechod na SŠ. V auguste 2020 bola vyhlásená DOP aj pre jednoduché pozemkové úpravy, ktoré sú pokračovaním NP Pozemky pre tie obce, ktoré boli v analýze v rámci NP Pozemky identifikované ako obce s komplikovanou vlastníckou štruktúrou k pozemkom v osídleniach.

Mäkké projekty PO5 sú priamo podporované investičnými DOP v rámci PO6 zameranými na výstavbu alebo rekonštrukciu MŠ a KC. Tým pádom sa v súlade s princípmi komplementárnosti a synergie mohli obce podľa svojich potrieb uchádzať nielen o preplatenie nákladov na personál MŠ a KC, ale aj

o vybudovanie, resp. rekonštrukciu samotného zariadenia. Okrem toho boli v PO6 postupne vyhlásené aj ďalšie výzvy zamerané na investície do zlepšenia prístupu k pitnej vode, nakladanie s komunálnym odpadom a odstránenie nelegálnych skládok, prestupného bývania a technickej infraštruktúry (cesty a chodníky). V novembri 2020 bola vyhlásená výzva na dobudovanie inžinierskych sietí.

Zatiaľ čo podmienky oprávnenosti boli v rámci PO5 pomerne ľahko splniteľné, pri výzvach PO6 predstavovali pre žiadateľov vážnejšie prekážky:

- 1) Prvým a nie nevyhnutne jednoduchým krokom musí byť dodržanie všeobecných podmienok daných legislatívou – napr. existencia územného plánu, platné stavebné povolenie, vysporiadanie vlastníctva k nehnuteľnostiam alebo potrebné technické podklady. Zatiaľ čo vydanie stavebného povolenia môže trvať pol roka, vysporiadanie pozemkov aj celé roky, pričom do týchto konaní môžu vstupovať aj osobné animozity jednotlivcov, ktorí dokážu tieto procesy výrazne spomaliť (napr. vysporiadanie pozemkov pre výstavbu bytových jednotiek v Jarovniciach). Je preto veľmi dôležité, aby mali samosprávy s veľkým časovým predstihom informácie o plánovaných výzvach a najdôležitejších podmienkach oprávnenosti výdavkov, ktoré musia byť zakomponované do stavebného projektu.
- 2) Finančné limity a benchmarky – pre výzvy sú zo strany SO nastavené oprávnené výdavky, benchmarky a finančné limity, ktoré tvoria prílohu k výzve a je nutné ich dodržať. Sú nastavené v závislosti od oprávneného výdavku a oblasti, pre ktorú je vyhlásená výzva (prístup k pitnej vode – metre; odpad – m²/tony; bývanie – m²; technická infraštruktúra – m/m²; KC – m²; MŠ – dieťa [kapacita]). Napríklad nízke nastavenie benchmarkov bolo jedným z dôvodov, pre ktorý sa obce v nízkej miere zapájali do výzvy na výstavbu MŠ vyhlásenej v roku 2016.
- 3) 3D princíp (desegregácia, degetoizácia a destigmatizácia) – je spoločnou podmienkou stanovenou vo všetkých výzvach PO5 a PO6, ktorú metodicky zastrešuje ÚSVRK. 3D princíp, najmä princíp desegregácie, má významný vplyv na výber lokality pre umiestnenie stavby. V kombinácii s často zmieňovaným problémom nedostatku vhodných pozemkov na výstavbu a/alebo kapacitným benchmarkom (napr. pre MŠ stanovený minimálny počet detí z MRK) predstavoval pre niektorých potenciálnych žiadateľov významnú bariéru pre podanie žiadosti v rámci PO6. Ide však o dôležitý predpoklad toho, aby projekt prispel k dosiahnutiu cieľov PO v oblasti inklúzie.
- 4) Niektoré výzvy PO6 boli určené iba pre prvých 150 obcí s najvyššou mierou segregácie (výzva OPLZ-PO6-SC612-2016-1a na výstavbu/rekonštrukciu MŠ a výzva OPLZ-PO6-SC613-2016-2 na výstavbu/rekonštrukciu KC, ktorá dokonca obmedzila okruh oprávnených žiadateľov len na 125 obcí z dôvodu, že v obci už bola realizovaná obdobná aktivita z programového obdobia 2007 – 2013 a vzhľadom na nízky počet osôb MRK v obci nie je predpoklad, že by bolo nutné stavať ďalšie KC), ostatné aj pre širší okruh obcí z Atlasu rómskych komunit, vrátane výziev pre MŠ a KC.
- 5) Zabezpečenie udržateľnosti projektov minimálne počas doby 5 rokov od ukončenia ich realizácie – môže byť problematické napr. v prípadoch vandalizmu alebo tzv. „vybývania“ bytových jednotiek.⁴¹ Po odstránení nelegálnych skládok zase hrozí opätovné hromadenie komunálneho odpadu na pôvodnom mieste. S udržateľnosťou súvisia, samozrejme, aj výdavky na prevádzku novopostavených/renovovaných objektov, ktoré oprávnený žiadateľ musí znášať. Prijímatelia projektov proti vandalizmu či vytváraniu nelegálnych skládok preventívne

⁴¹ Hľadanie riešení proti vandalizmu bolo odporúčané v prípade projektov na pitnú vodu, pričom toto riešenie bolo možné použiť ako dôvod navýšenia ceny a prekročenia benchmarku. V prípade bývania bolo vo výzve odporúčané zabezpečiť výber rodín, ktoré prešli procesom sociálnej práce pre zamedzenie ničenia majetku počas jeho užívania.

využívajú hliadky MOPS, ale v niektorých lokalitách sú používané aj razantnejšie postupy (napr. vysunuté pracovisko Mestskej polície v budove KC v Ladislavovom Dvore v Leviciach či dokonca uzamknutie výdajného stojanu pitnej vody v Lipanoch).

Celkovo je možné konštatovať, že OP ĽZ do veľkej miery využil pozitívne aj negatívne skúsenosti z programového obdobia 2007 – 2013. Fungovanie prístupu take-away je výrazne efektívnejšie než LSKxP a programové obdobie 2014 – 2020 je možné považovať za úspešný vývojový stupeň na ceste k vytvoreniu optimálneho komplexného prístupu k lokalitám s prítomnosťou MRK. Zároveň je však potrebné zdôrazniť, že aj keď ide o významné zlepšenie oproti programovému obdobiu 2007 – 2013, súčasné nastavenie má stále nedostatky, ktoré je do budúcnosti potrebné riešiť.

V prvom rade je **územná oprávnenosť podpory stále pomerne komplikovaná a selektívna**. Z celkového počtu 403 059 rómskych obyvateľov, ktorí žijú mimo územia Bratislavského kraja, žilo v roku 2019 v 150 obciach take-away spolu 183 958 rómskych obyvateľov.⁴² Z toho vyplýva, že take-away balík pokrýva približne 45,6 % Rómov žijúcich mimo Bratislavského kraja a o ich zapojení do štyroch NP rozhoduje obec. Zvyšných 54,4 % Rómov žijúcich v obciach mimo Bratislavského kraja, teda nadpolovičná väčšina, nemá v súčasnosti prístup k intervenciám v oblasti predprimárneho vzdelávania⁴³ a jednoduchých pozemkových úprav, ktoré sú dostupné iba pre take-away obce. O realizácii NP ZK rozhoduje podľa aktuálnej situácie v obci prijímateľ NP, takže obec nemá priamy vplyv na rozhodnutie, či na jej území pracujú APZ, alebo nie.

Podpora terénnej sociálnej práce a sociálnych služieb krízovej intervencie je rozdelená medzi dva rezorty: MV SR prostredníctvom ÚSVRK (PO5) a MPSVR SR prostredníctvom IA MPSVR SR (PO4). Z pohľadu hodnotiteľov ide o roztrieštenosť, ktorá vyžaduje zbytočnú metodickú a organizačnú koordináciu medzi rezortmi. Zároveň sú medzi PO4 a PO5 určité rozdiely v implementácii intervencií, ktoré spôsobujú nespokojnosť medzi prijímateľmi (napr. spôsob používania karty účastníka⁴⁴, mzdové ohodnotenie, počet pozícií v jednej obci, kvalifikačné predpoklady pre jednotlivé pozície). Niektoré rozdiely vyplývajú aj z legislatívy, keďže ÚSVRK je organizácia štátnej správy, zatiaľ čo IA MPSVR SR je organizácia verejnej správy. V neposlednom rade je dôležitým rozdielom skutočnosť, že v rámci PO4 sa oprávnené obce zapájajú do NP formou súťaže, zatiaľ čo v PO5 má 150 obcí automatický nárok na zapojenie.

Take-away balík sa v priebehu implementácie rozšíril aj mimo územia 150 obcí, čo opäť znepriehľadnilo územnú oprávnenosť podpory. Konkrétne ide o druhú fázu NP TSP, v rámci ktorej bude predbežne zapojených aj 44 ďalších obcí,⁴⁵ a druhú fázu NP KC, kde bolo umožnené aj zapojenie indikatívne 30 nových poskytovateľov služieb⁴⁶ nachádzajúcich sa na území obcí nad rámec 150 obcí take-away (tým pádom sa však do druhej fázy NP KC mohli zapojiť aj KC postavené s podporou DOP PO6 mimo 150 obcí, čo posilnilo synergie medzi PO5 a PO6).

Medzi ďalšie slabé stránky súčasného nastavenia foriem podpory patrí:

- Unifikované nastavenie NP a DOP PO5 nezohľadnilo v dostatočnej miere rozdielne kapacity a potreby malých a veľkých obcí a rozdiely medzi východnou a západnou polovicou SR. Súčasnú nastavenie PO5 je optimalizované pre stredné a väčšie obce (v intervale približne

⁴² Vlastný výpočet podľa údajov Atlasu rómskych komunit 2019.

⁴³ Podobné intervencie na inklúziu detí z MRK sa realizovali v PO1 OP ĽZ v období od 1. 2. 2016 do 30. 11. 2019 v rámci NP Škola otvorená všetkým. Prijímateľom projektu bolo Metodicko-pedagogické centrum. Celkovo bolo do projektu zapojených 50 MŠ mimo Bratislavského kraja. MŠ boli zapojené aj do NP Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov, konkrétne 78 MŠ zo všetkých krajov do prvej etapy a 32 MŠ zo všetkých krajov do druhej etapy. Prijímateľom projektu bolo takisto Metodicko-pedagogické centrum.

⁴⁴ Pozri evaluačnú otázku č. 6.

⁴⁵ Ide o obce s maximálne 250 rómskymi obyvateľmi. Tento počet predstavuje deliacu líniu s podporou TSP poskytovanou IA MPSVR SR v rámci PO4.

⁴⁶ Podmienkou je, že im v súčasnosti nie je a ani od roku 2016 nebola poskytovaná podpora v rámci PO4.

1 000 – 5 000 obyvateľov) v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji, ktoré sú vo vzorke 150 obcí najviac zastúpené. Pre menšie obce predstavuje problém spolufinancovanie 5 %, meškajúce refundácie platieb v rámci NP a skôr by uprednostnili zamestnávanie pomáhajúcich profesií prostredníctvom štátnej organizácie. Väčším obciam (napr. Jarovnice) nevyhovujú relatívne nízke limity na počet pracovníkov pomáhajúcich profesií v jednej obci. V lokalitách v západnej polovici SR je problematické obsadzovanie pozícií pomáhajúcich profesií aj kvôli pomerne nízkym mzdovým limitom. Zároveň sú MRK na západe SR viac uzavreté a majú menej skúseností s pomáhajúcimi profesiami; mnohí žijú v umelo vytvorených segregovaných lokalitách na periférii miest a keďže vo väčšine lokalít predstavujú výraznú minoritu, viac sú vystavení protirómskemu rasizmu. Celkovo je teda do budúcnosti potrebná väčšia diverzifikácia rozsahu aj obsahu zapojenia pomáhajúcich profesií do práce s MRK.

- Ako bolo uvedené v EO4, MOPS sa v súčasnosti financujú vo forme DOP, hoci spĺňajú základné atribúty na podporu vo forme NP – pracovníci MOPS sú v zamestnaneckom pomere s obcou, pochádzajú prevažne z prostredia miestnej komunity, riešia špecifické lokálne problémy, aktívne spolupracujú s políciou a inými záchrannými zložkami. Pri súčasnom nastavení vznikajú obciam ako žiadateľom, resp. prijímateľom DOP zbytočné administratívne náklady, ako aj náklady na spolufinancovanie projektu vo výške 5 % (medzi pozitíva patria vyššie spomínané paušálne výdavky do výšky 40 %).
- Pokrok v implementácii NP PRIM a NP KC/NP KS sčasti závisí od pokroku v realizácii PO6, v rámci ktorej sú vyhlasované výzvy na výstavbu a rekonštrukciu MŠ a KC. Napriek pôvodnému zámeru časovo zosúladenej implementácie projektov PO5 a PO6 sa v praxi ukázalo, že investičné projekty PO6 vyžadujú viac času. Do prvých výziev na zapojenie sa do NP PRIM a NP KC preto hlásili najmä obce, ktoré už mali k dispozícii primerané priestory.
- Prvé výzvy pre MŠ boli vyhlásené v roku 2015 (OPLZ-PO6-SC612-2015-1a a OPLZ-PO6-SC612-2015-1b), boli však zrušené, takže reálnu možnosť uchádzať sa o DOP na výstavbu a rekonštrukciu MŠ a KC mali obce až v roku 2016. Prvé projekty pre MŠ v rámci výzvy OPLZ-PO6-SC612-2016-1a boli schválené v prvom a druhom hodnotiacom kole ešte v roku 2016; vo februári 2017 bolo zazmluvnených 32 DOP. Prvé škôlky boli po stavebnej stránke dokončené v druhom polroku 2018 (napríklad Jastrabie nad Topľou). Prvá výzva v prípade KC (OPLZ-PO6-SC613-2016-2) bola vyhlásená v júli 2016, prvé DOP boli zazmluvnené vo februári 2017. Verejné obstarávanie a výstavba si však aj pri KC vyžiadali svoj čas. Aj keď prvá výzva na zapojenie sa do NP KC bola zverejnená už v marci 2017, prvé KC boli po stavebnej stránke dokončené až v roku 2019.
- V rámci prístupu take-away nie je v súčasnosti vyriešená vymožitelnosť povinnej účasti obce v troch NP. Zmluvy o spolupráci medzi ÚSVRK (MV SR) a obcami neobsahujú sankčný mechanizmus, takže nie všetky obce túto podmienku dodržiavajú.
- Názov take-away je podľa názoru hodnotiteľov nevhodne zvolený, nakoľko ide o nepresné použitie cudzojazyčnej frázy, ktorá v kontexte OP LZ neevokuje spôsob čerpania pomoci pre 150 obcí s najvyššou mierou segregácie na základe zjednodušeného indexu podrozvinutosti.
- Chýbajúca koordinácia na miestnej úrovni je podrobne rozobraná v nasledujúcej podkapitole „Spolupráca na miestnej úrovni“.

Spolupráca na miestnej úrovni

Spolupráca pomáhajúcich profesií podporených v rámci NP a DOP PO5 funguje vo všetkých navštívených lokalitách dobre. Konkrétna podoba tejto spolupráce závisí od konštelácie projektov

v danej obci.⁴⁷ Zatiaľ čo TSP pôsobí vo všetkých 18 vybraných lokalitách, NP PRIM v 16, NP KS v 14, Zdravé komunity 2B v 14 a prvá fáza DOP MOPS bola realizovaná v 16 navštívených obciach.⁴⁸ Všetky obce tiež boli zapojené do NP Pozemky.

Tak ako vo všetkých oblastiach života, aj o kvalite výkonu sociálnych služieb rozhoduje v prvom rade odbornosť a motivácia ľudí, ktorí ju vykonávajú. Hodnotitelia sa počas skupinových diskusií v obciach rozprávali so 143 zástupcami pomáhajúcich profesií (príloha 2) a aj na základe týchto krátkych stretnutí a pozorovania interakcií medzi účastníkmi skupinových diskusií môžu konštatovať, že prakticky všetci pôsobili veľmi angažovaným dojmom. Očividne pracujú v prospech svojich klientov najlepšie ako dokážu.

Medzi zástupcami samosprávy panuje jednoznačná zhoda v tom, že prvá a najdôležitejšia pomáhajúca profesia je TSP. Starostovia, ktorí v úrade zažili obdobie ešte pred začatím fungovania TSP, spomínajú na dlhé rady obyvateľov MRK pred obecným úradom, ktorí potrebovali pomoc s elementárnymi administratívnymi úkonmi. Vďaka činnosti TSP, ktorí vyriešia väčšinu požiadaviek MRK, ale aj iných menej administratívne zručných obyvateľov (najmä seniorov), sa v súčasnosti na stôl vedenia obce dostanú naozaj len tie záležitosti, ktoré vyžadujú ich rozhodnutie. Najmä starostovia menších obcí oceňujú, že vďaka práci TSP sa môžu naplno venovať svojmu poslaniu, teda riadeniu a rozvoju obce.

NP TSP nadviazal na takmer dve dekády pôsobenia TSP v obciach s prítomnosťou najviac vylúčených komunit, najmä MRK, financovaných prostredníctvom rôznych projektov a programov. TSP bola prvou terénnou sociálnou službou a v priebehu rokov sa postupne vyprofilovala do dnešnej podoby. Vo viacerých lokalitách TSP pomohli s uvedením ďalších pomáhajúcich profesií do komunity (napr. APZ v Parchovanoch, PA v Hranovnici). Vďaka svojmu nastaveniu je TSP najuniverzálnejšia sociálna služba – administratívne záležitosti vybavuje v kancelárskych priestoroch poskytnutých obcou, ostatné úlohy priamo v teréne, a v istom zmysle stmeluje celý balík poskytovaných sociálnych služieb. Táto univerzálnosť umožňuje TSP do istej miery suplovať aj iné chýbajúce profesie. Napríklad v lokalitách, kde nie sú k dispozícii APZ alebo nestíhajú riešiť všetky záležitosti súvisiace so zdravím, čiastočne preberajú túto agendu TSP. Alebo v čase, keď pracovníci KC vykonávajú aktivity s deťmi, pomáhajú s poskytovaním sociálneho poradenstva dospelým, ktorí prídu do KC.

Hodnotitelia v teréne počuli a videli veľa konkrétnych príkladov spolupráce medzi pomáhajúcimi profesiami. Za zmienku stoja napríklad nasledujúce:

- V Širkovciach pomáhajúce profesie spoločne organizujú obecné senzibilizačné podujatia pre všetkých obyvateľov obce. NP PRIM s deťmi nacvičí program, KC požičia pomôcky, pracovník TSP v kostýme Mikuláša rozdáva drobné darčeky zakúpené obcou.
- V Parchovanoch pracuje na pozícii APZ muž, preto intímne zdravotné záležitosti rieši APZ s mužmi a TSP so ženami.
- Vo Veľkej Lomnici MOPS pomáha doručovať poštu jednotlivým obyvateľom, ktorá sa do osídlenia doručuje len hromadne do blízkosti priestorov KC.
- V mnohých lokalitách MOPS, APZ, TSP aj KC pomáhajú NP PRIM s vodením detí do škôlky. V auguste 2021 sa v súvislosti so zavedením povinnej predškolskej dochádzky všetky pomáhajúce profesie podieľali na zápise 5-ročných detí do MŠ. V mnohých lokalitách je TSP predĺženou rukou škôlky pri riešení akýchkoľvek záležitostí s rodičmi.
- V rôznych lokalitách, napríklad aj v Hranovnici, MOPS informujú TSP o problémoch v rodinách, ktoré vidia počas večerných a nočných hliadok.

⁴⁷ Pre účely posúdenia interakcie NP a DOP PO5 a PO6 boli cielene vybrané obce, kde paralelne prebieha implementácia čo najväčšieho počtu projektov.

⁴⁸ Podrobný prehľad informácií o každej navštívenej obci je v prílohe č. 5.

Zastupiteľnosť práce TSP a KC v oblasti sociálneho poradenstva, ako aj TSP a APZ v oblasti prevencie a zdravotného poradenstva, je v prípade potreby veľmi užitočná, na druhej strane však hrozí riziko duplicitnej činnosti. Klienti žijúci v prostredí MRK medzi pôsobnosťami rôznych pomáhajúcich profesií nerozlišujú, takže si skôr vyberajú sociálneho pracovníka podľa dostupnosti alebo predchádzajúcich skúseností. Napríklad v Jastrabí nad Topľou, kde sú kancelárie TSP v rovnakej budove ako KC, oslovia so svojím problémom každého, koho stretnú na chodbe. Pracovníci KC a TSP potom musia spoločne dbať na to, aby duplicitne nerozpracovali rovnakú záležitosť. Na tomto mieste však treba poznamenať, že v zmysle zákona o sociálnych službách má klient možnosť voľby poskytovateľa sociálnej služby krízovej intervencie, nakoľko sociálne poradenstvo poskytuje KC aj TSP.⁴⁹ Vo všeobecnosti sa však KC snažia zameriavať viac na skupinové aktivity s dôrazom na deti a mládež, zatiaľ čo TSP pracuje najmä na individuálnej úrovni a predovšetkým s dospelými klientmi.

Pri nejasne určených prioritách a kompetenciách najväčšie riziko duplicitných činností v praxi existuje pri komunikácii s lekármi a nemocnicami medzi TSP a APZ, nakoľko vzájomná komunikácia medzi nimi nebýva všade nastavená systematicky. APZ pracujú v teréne a z domu, a keďže väčšina APZ žije priamo v komunite, s TSP sa v niektorých lokalitách stretávajú iba náhodne pri vlastných návštevách klientov v teréne. Aj takto dochádza k situáciám, že klient sa v rovnakej veci obráti na APZ aj na TSP, a navzájom ich o tom neinformuje, takže obaja pracujú na rovnakej veci, čo môže viesť k rôznym nedorozumeniam. Naopak veľmi dobre funguje spolupráca TSP a KC s APZ napríklad v Parchovanych, kde obec iniciatívne poskytla APZ kancelárske priestory a spolu s ostatnými pomáhajúcimi profesiami môže používať osobný automobil vo vlastníctve obce.

Ako bolo uvedené v EO4, NP ZK predstavuje z hľadiska organizačnej štruktúry odlišný model, nakoľko APZ nie sú zamestnancami obce, ale štátnej príspevkovej organizácie MZ SR Zdravé regióny. Výhody tohto modelu spočívajúce na rozdiel od ostatných NP v úplnej organizačnej aj finančnej nezávislosti od obce a v jednotnom systéme riadenia prostredníctvom regionálnych koordinátorov sú podrobnejšie uvedené v EO4. V niektorých lokalitách (napr. Parchovany, Hranovnica, Lipany, Doľany-Roškovce) sú APZ zo strany obce mimoriadne vysoko hodnotení a patria medzi kľúčové osobnosti sociálnej práce v obci. Zároveň je však potrebné dodať, že v niektorých navštívených lokalitách má nezávislosť NP ZK od obce až podobu neznámosti; časť samospráv o práci APZ vo svojej lokalite nemá dostatočný prehľad (napr. Zemplínska Teplica, Jarovnice, Levice) či dokonca starosta konkrétneho APZ ani nepozná (napr. Jastrabie nad Topľou⁵⁰). Niektorí zástupcovia samosprávy uviedli, že o práci APZ sa dozvedeli až s príchodom pandémie COVID-19.

V každom prípade tento stav predstavuje aj potenciálne riziko pre efektívnosť spolupráce medzi APZ a ostatnými pomáhajúcimi profesiami. Zo strany Zdravých regiónov ide podľa názoru hodnotiteľov o koordinačný nedostatok na úrovni príslušných regionálnych koordinátorov. Malo by byť samozrejmosťou, že pri akejkoľvek zmene na poste APZ (alebo regionálneho koordinátora) by mal regionálny koordinátor iniciovať stretnutie s vedením mesta/obce a ostatnými pomáhajúcimi profesiami, predstaviť nového APZ a jeho/jej náplň práce a dohodnúť koordinačné mechanizmy s obcou, resp. ostatnými pomáhajúcimi profesiami. Bohužiaľ, nie vždy sa to zo strany regionálneho koordinátora udialo. Na druhej strane je aj v záujme samosprávy mať prehľad o činnosti všetkých pomáhajúcich profesií na jej území. Ako jednoduché riešenie sa ponúkajú pravidelné koordinačné stretnutia pomáhajúcich profesií (napr. jedenkrát mesačne) s účasťou APZ a ďalších zainteresovaných subjektov ako ZŠ. Toto sa však takisto v žiadnej z navštívených lokalít nedeje.

Súčasný systém riadenia NP PO5 prostredníctvom regionálnych koordinátorov je efektívny z hľadiska vnútorného riadenia každého jedného NP; nie je však optimálny z hľadiska spolupráce pomáhajúcich

⁴⁹ § 24 zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

⁵⁰ Daný APZ však pokrýva dve obce – Jastrabie nad Topľou a Soľ, takže v Jastrabí nad Topľou trávi len menšiu časť svojho pracovného fondu.

profesií na lokálnej úrovni. Je prirodzené, že jednotlivé NP si v prvom rade plnia svoje vlastné projektové ciele, takže spolupráca funguje v prvom rade vertikálne, teda od miestneho zamestnanca cez regionálneho koordinátora smerom k centrále NP. Týmto spôsobom je nastavené aj financovanie a reportovanie, takže ani systémy riadenia nie sú medzi jednotlivými NP úplne kompatibilné (napr. pri použití paušálneho mesačného príspevku musí KC refundovať výdavky cez obec, zatiaľ čo škôlky majú príspevok k dispozícii priamo; v NP PRIM sú v odôvodnených prípadoch oprávneným výdavkom aj odmeny zamestnancov prijímateľa).

V konečnom dôsledku podliehajú pracovníci KC, TSP a MŠ dvojitému systému riadenia – pracovnoprávny vzťah majú s obcou, zatiaľ čo metodicky a obsahovo sú riadení regionálnymi koordinátormi. V praxi tým niekedy vznikajú trecie plochy pri ich koordinácii, najmä ak nie je dostatočne efektívne vytvorená komunikácia medzi regionálnym koordinátorom a obcou. Okrem samotnej náplne práce býva zložitou témou aj preobsadenie pozície pracovníka KC, TSP alebo MŠ v prípade, ak regionálny koordinátor nie je spokojný s kvalitou jeho/jej práce. Keďže zamestnávateľom je obec (resp. MNO), musí nové výberové konanie a všetky súvisiace pracovnoprávne záležitosti riešiť zamestnávateľ, čo sa nie vždy stretáva s pochopením – niekedy aj z dôvodu osobných väzieb medzi daným zamestnancom a obcou/MNO.

V rozdielnej miere funguje aj spolupráca medzi regionálnymi koordinátormi jednotlivých NP. Zatiaľ čo v niektorých lokalitách sa stretávajú denne v spoločných kancelárskych priestoroch, v niektorých regiónoch iba sporadicky. Keďže sa regióny v rámci jednotlivých NP úplne neprekrývajú, každý regionálny koordinátor musí spravidla komunikovať s viacerými regionálnymi koordinátormi z ostatných NP, čo systém vzťahov ešte viac komplikuje.

Pre pracovníkov KC, TSP a MŠ je preto vzájomná (horizontálna) spolupráca a spolupráca s APZ a MOPS až prioritou číslo tri, ktorej sa môžu venovať po splnení požiadaviek svojich nadriadených na obecnej úrovni a regionálneho koordinátora príslušného NP. Dobré fungovanie spolupráce pomáhajúcich profesií v jednotlivých lokalitách je teda skôr výsledkom ich profesionality, motivácie a vzájomných sympatií než nastavenia systému NP. Mnohí účastníci skupinových diskusií v tomto duchu vnímajú aj chýbajúce jednotné riadenie pomáhajúcich profesií na miestnej úrovni ako nedostatok súčasného komplexného prístupu.

Zhrnutie evaluačnej otázky 5

OP IZ 2014 – 2020 do veľkej miery využil skúsenosti z programového obdobia 2007 – 2013 a fungovanie prístupu take-away je možné považovať za úspešný vývojový stupeň na ceste k vytvoreniu optimálneho komplexného prístupu k lokalitám s prítomnosťou MRK. Napriek tomu existuje v niektorých oblastiach priestor na zlepšenie. Napríklad súčasná územná oprávnenosť podpory je pomerne komplikovaná a selektívna. Podľa nej nadpolovičná väčšina Rómov nemá prístup k intervenciám v oblasti predprimárneho vzdelávania (s výnimkou intervencií PO1 OP IZ, ktoré podporili inkluzívne vzdelávanie v 160 MŠ) a jednoduchých pozemkových úprav (tie sú momentálne dostupné len pre take-away obce). Malé a veľké obce majú zároveň rozdielne potreby aj kapacity ohľadom tematiky MRK, čo nie je dostatočne zohľadnené súčasným nastavením NP a DOP PO5.

Spolupráca pomáhajúcich profesií podporených v rámci NP a DOP PO5 na miestnej úrovni je hodnotená ako dobrá, hoci pri nedostatočne koordinovaných nastaveniach aktivít a vzájomnej komunikácie v niektorých prípadoch môže dochádzať k duplicite poskytovaných asistencií, napríklad v činnosti APZ a TSP. Systém riadenia NP prostredníctvom regionálnych koordinátorov je efektívny najmä z hľadiska vnútorného riadenia jednotlivých NP; nejaví sa však ako optimálny na nastavenie vzájomnej spolupráce pomáhajúcich profesií na lokálnej úrovni, kde výsledný efekt závisí vo veľkej miere od ich profesionality, motivácie a vzájomných vzťahov.

3.6 EO6: Aké úpravy je potrebné vykonať s cieľom adresnejšej podpory poskytovania služieb cieľovým skupinám a komunitného rozvoja v programovom období 2021 – 2027?

Zo zistení uvedených v hodnotiacich otázkach 1 – 5 vyplývajú nasledujúce odporúčania pre programové obdobie 2021 – 2027:

- 1) **Financovanie formou NP by malo byť v programovom období 2021 – 2027 zachované.** V porovnaní so súčasnosťou by malo v ideálnom prípade (i) pokrývať celé územie SR, vrátane Bratislavského kraja, (ii) zahŕňať súvisiace investičné aj neinvestičné intervencie, (iii) ponúkať podporu bez súťaže všetkým obciam, ktoré splnia podmienky oprávnenosti a (iv) mať primeraný názov evokujúci komplexný prístup k rozvoju obce v slovenskom jazyku.
- 2) Je potrebné zabezpečiť, aby **všetky obce s významnou prítomnosťou MRK mali prístup k intervenciám v oblasti terénnej sociálnej práce, sociálnych služieb krízovej intervencie, vzdelávania, zdravia a MOPS za rovnakých podmienok** a podľa jednotnej metodológie – teda aby riadenie rovnakých intervencií nebolo rozdelené medzi rôzne rezorty na základe zaradenia obce do zoznamu vybraných 150 obcí Atlasu rómskych komunít, resp. mimo neho.
- 3) Na úrovni ÚSVRK a zodpovedných rezortov by mala prebehnúť **odborná diskusia ohľadom prioritných intervencií v obciach s prítomnosťou MRK**, na základe ktorej by mohla byť určená najvyššia priorita pre obdobie 2021 – 2027. Odborníci v teréne za najvyššiu prioritu pokladajú vzdelávanie a okrem predprimárneho a základného aj dokončenie kvalitného a zmysluplného stredoškolského vzdelania. Ak by sa podarilo vytvoriť konsenzus na národnej úrovni, malo by mu byť podriadené aj rozdelenie alokácie na ďalšie programové obdobie.
- 4) V rámci NP by bolo vhodné **rozšíriť okruh intervencií, v ktorých môžu byť oprávnenými užívateľmi aj MNO**. V niektorých lokalitách môžu byť vzhľadom na svoje skúsenosti a kapacity vhodnejším oprávneným užívateľom než obec.
- 5) V budúcnosti je potrebné **umožniť väčšiu diverzifikáciu podporovaných aktivít** podľa typu lokality, najmä podľa veľkosti obce, podľa podielu MRK na celkovom počte obyvateľov, podľa typu subkultúry MRK. Dôležitým faktorom pre určenie rozsahu intervencie by mal byť aj záujem a miera spolupráce zo strany samosprávy.
- 6) Principiálnou otázkou efektívnosti komplexného prístupu na miestnej úrovni zostáva **koordinácia všetkých pomáhajúcich profesií na úrovni obce**. Keďže sa súčasný model koordinácie samosprávou a zároveň niekoľkými regionálnymi koordinátormi ukázal byť nevhodným pre spoluprácu na miestnej úrovni, je potrebné uvažovať o **vytvorení pozície lokálneho koordinátora všetkých profesií pracujúcich s osobami žijúcimi v prostredí MRK**, prípadne zo sociálne znevýhodneného prostredia. S tým súvisí aj spôsob zamestnávania pracovníkov pomáhajúcich profesií. Na základe zistení z navštívených lokalít by mal byť zväžený posun smerom k väčšiemu zapojeniu štátu ako strešného zamestnávateľa pomáhajúcich profesií – prinajmenšom v malých obciach a v obciach, ktoré o to prejavia záujem.
- 7) Pre získanie a **udržanie kvalitných pracovníkov na pozíciách pomáhajúcich profesií** je potrebné (i) realizovať pravidelné vzdelávanie a supervízie, vrátane vzdelávania v oblasti kultúrnych a iných špecifik MRK, ako aj stretnutia pomáhajúcich profesií z rôznych regiónov, (ii) vytvoriť pravidlá pre valorizáciu ich miezd, (iii) v odôvodnených prípadoch umožniť oprávnenosť odmien a osobných príplatkov, (iv) garantovať dlhodobé pracovnoprávne vzťahy formou zmlúv na dobu neurčitú, a (v) rozšíriť okruh oprávnených výdavkov o potrebné kancelárske vybavenie, oblečenie a výstroj, dopravné prostriedky.

- 8) Súčasnú nastavenie administratívnych povinností pomáhajúcich profesií je neúnosné a kontraproduktívne vo vzťahu k cieľom a zmyslu ich práce. V budúcnosti je preto potrebné **minimalizovať ich administratívne úkony** a v čo najväčšej miere využívať elektronické nástroje na spracovanie a úschovu dát. Na národnej úrovni je potrebné prehodnotiť aj formulár karty účastníka v rámci projektov zameraných na sociálnu inklúziu znevýhodnených osôb. Je vhodné zvážiť čo najpragmatickejší prístup, ktorý by umožnil zber dát bez toho, aby v účastníkoch evokoval dojem „ohrozenosti“ v prístupe k ich osobným údajom, ktoré môžu byť vnímané ako citlivé.
- 9) Z pohľadu **legislatívy** zostávajú do budúcnosti otvorené najmä otázky (i) zákonného ukotvenia TSP a (ii) finančnej udržateľnosti KC. Okrem toho sa prakticky všetci účastníci skupinových diskusií zhodujú aj na potrebe ďalšieho rozšírenia PŠD, v ideálnom prípade od 3 rokov do 18 rokov, čo by vyžadovalo novelizáciu školského zákona. Niektoré obce dlhodobo žiadajú o umožnenie predčasného odpredaja sociálnych bytov do osobného vlastníctva, čo však tiež vyžaduje zmenu legislatívy. Tento krok by podľa ich názoru prispel k lepšej starostlivosti o bytové domy zo strany obyvateľov a pre obce by vytvoril finančné zdroje na ďalšie investície do bývania.

3.7 EO7: Ktoré aktivity/nástroje by pomohli miestnej samospráve pri zlepšovaní situácie MRK?

Medzi finančne nenáročnými opatreniami, ktoré by mohli byť zavedené okamžite, patria:

- 1) Zavedenie **pravidelných koordinačných stretnutí všetkých pomáhajúcich profesií pôsobiacich na území obce**. Koordinačné stretnutia by mali byť organizované vedením obce a mali by sa konať aspoň raz mesačne aj za účasti zástupcov NP Zdravé komunity a spádových ZŠ a SŠ. V ideálnom prípade by sa ich mali zúčastňovať aj regionálni koordinátori.
- 2) Doposiaľ sa mládež do KC darí prilákať len v obmedzenej miere. Je preto vhodné v spolupráci s odborníkmi na voľnočasové aktivity pre mládež vytvoriť spoločný manuál pre KC, a následne **realizovať atraktívne aktivity zamerané na deti a mládež** na druhom stupni ZŠ a na SŠ. Zároveň by mala byť posilnená spolupráca medzi KC a ZŠ v oblasti doučovania. Za zváženie stojí aj preskúmanie a prípadné doplnenie aktivít CVČ, školských klubov detí či ZUŠ, rovnako ako hľadanie synergií s aktivitami MNO, ktoré sa venujú mládeži.
- 3) ÚSVRK a Zdravé regióny by mohli zvážiť **vytvorenie spoločnej platformy spolupráce medzi zapojenými obcami/MNO a VŠ zameranými na sociálne služby a zdravotníctvo**. Cieľom takéhoto postupu je posilniť kapacity pomáhajúcich profesií na miestnej úrovni prostredníctvom zapojenia študentov VŠ v rámci dobrovoľníckej činnosti alebo praxe.
- 4) **Posilnenie kapacít ÚSVRK** pri riadení NP tak, aby nedochádzalo k omeškaniu pri refundácii miezd obciam a MNO zapojeným do NP.
- 5) **Zjednotenie postupov použitia paušálneho mesačného príspevku** v rámci NP PRIM, NP KS a NP TSP tak, aby o jeho použití rozhodovali vedúci pracovníci/odborní garanti bez zapojenia obce.

Miestnej samospráve by do budúcnosti mohli pomôcť nasledovné opatrenia:

- 6) Vytvorenie **finančnej rezervy** v rozpočte NP TSP na riešenie krízových udalostí v rodine alebo v celej komunite. Každá zapojená obec by v prípade núdze mohla použiť zdroje z tejto rezervy v prospech svojich obyvateľov.
- 7) **Lepšie využitie priestorov KC prostredníctvom dlhšej prevádzky**. V súčasnosti sa KC zatvárajú medzi 15 a 16 hod., čím sa stráca ich potenciál pre komunitné aktivity s mládežou a dospelými v popoludňajších a večerných hodinách. Rozšírením aktivít na neskoršie hodiny by KC mohlo osloviť aj osoby mimo MRK, a zároveň by tu mohol vzniknúť priestor aj na vzdelávanie/osvetové aktivity pre dospelých.

V programovom období 2021 – 2027 by súčasťou komplexného prístupu mohli byť aj nasledovné aktivity, ktoré doposiaľ neboli podporované:

- 8) **Podpora žiakov na vyšších stupňoch vzdelania** s cieľom dokončiť stredoškolské alebo vysokoškolské vzdelanie, a to napríklad finančne prostredníctvom štipendia, materiálnou pomocou podľa individuálnych potrieb žiaka alebo prostredníctvom mentoringu.
- 9) Podpora vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve pre **deti z MRK vo veku 0 až 3 roky**, teda pred nástupom do MŠ.
- 10) **Podpora organizácie športových, (multi)kultúrnych a iných podujatí**, ako aj pravidelnej súťažnej a voľnočasovej činnosti pre všetky vekové kategórie obyvateľov. Primárnym cieľom by malo byť zmysluplné trávenie voľného času a stretávanie Rómov a Nerómov v obci.
- 11) **Cielená podpora zamestnávania jednotlivcov z MRK na rôznych pomocných pozíciách vo verejných inštitúciách** (v školách, škôlkach, na obecnej úrade a pod.) – údržbári, stavbári,

šoféri, správcovia/domovníci, kuchári, upratovači, záhradníci atď. Cieľom takejto podpory by bolo posilňovanie dôvery medzi verejnými inštitúciami a MRK a zároveň aj posilňovanie vzťahov s komunitou prostredníctvom zapojených jednotlivcov.

- 12) **Cielená výchova a vzdelávanie komunitných lídrov** v oblasti ľudských práv, fungovania samosprávy, občianskej spoločnosti, a pod.
- 13) Doplňenie **nových typov investičných aktivít**, ktoré by boli podporované v rámci komplexného prístupu: výstavba/rekonštrukcia kultúrnych priestorov (ako súčasť KC, alebo samostatne), výstavba/rekonštrukcia ihrísk a športovísk; výstavba/rekonštrukcia jedálenských priestorov pre MŠ a ZŠ.

4. Odporúčania

V tejto kapitole sú uvedené rovnaké odporúčania ako v hodnotiacich otázkach č. 6 a 7. Sú však roztriedené podľa ich predpokladaného obdobia účinnosti na odporúčania pre OP LZ 2014 – 2020 a na odporúčania pre pripravované programové obdobie 2021 – 2027.

Hoci z disponibilných finančných zdrojov EŠIF nie je reálne pokryť všetky z nich, ide o zozbierané podnety z terénu, ktoré by mali byť zohľadnené v súčasnom programovom období aj pri príprave budúcich intervencií na roky 2021 – 2027. Zároveň je však potrebné zdôrazniť, že identifikované potreby obcí uvedených v Atlase RK a ich obyvateľov by mali byť v čoraz väčšej miere pokrývané aj z národných zdrojov mimo EŠIF.

4.1 Operatívne (pre programové obdobie 2014 – 2020)

Hoci väčšina času na realizáciu OP LZ už uplynula, stále existuje priestor na prijatie čiastkových krokov, ktoré by mohli zvýšiť mieru dosahovania cieľov PO5 a PO6. Podľa názoru hodnotiteľov by mali RO, SO a prijímatelia projektov zvážiť nasledovné finančne nenáročné opatrenia, ktoré by mohli byť zavedené okamžite:

- 1) Zavedenie **pravidelných koordinačných stretnutí všetkých pomáhajúcich profesií pôsobiacich na území obce**. Koordinačné stretnutia by mali byť organizované vedením obce a mali by sa konať aspoň raz mesačne aj za účasti zástupcov NP ZK a spádových ZŠ a SŠ. V ideálnom prípade by sa ich mali zúčastňovať aj regionálni koordinátori.
- 2) Doposiaľ sa mládež do KC darí prilákať len v obmedzenej miere. Je preto vhodné v spolupráci s odborníkmi na voľnočasové aktivity pre mládež vytvoriť spoločný manuál pre KC, a následne **realizovať atraktívne aktivity zamerané na deti a mládež** na druhom stupni ZŠ a na SŠ. Zároveň by mala byť posilnená spolupráca medzi KC a ZŠ v oblasti doučovania. Za zváženie stojí aj preskúmanie a prípadné doplnenie aktivít CVČ, školských klubov detí či ZUŠ; rovnako ako hľadanie synergií s aktivitami MNO, ktoré sa venujú mládeži.
- 3) ÚSVRK a Zdravé regióny by mohli zvážiť **vytvorenie spoločnej platformy spolupráce medzi zapojenými obcami/MNO a VŠ zameranými na sociálne služby a zdravotníctvo**. Cieľom takéhoto postupu je posilniť kapacity pomáhajúcich profesií na miestnej úrovni prostredníctvom zapojenia študentov VŠ v rámci dobrovoľníckej činnosti alebo praxe.
- 4) **Posilnenie kapacít a zjednodušenie procesov spracovania dokumentácie na ÚSVRK** pri riadení NP tak, aby nedochádzalo k omeškaniu pri refundácii miezd obciam a MNO zapojeným do NP, rovnako tak bezchybné a včasné predkladanie dokumentácie obcou.
- 5) **Zjednotenie postupov použitia paušálneho mesačného príspevku** v rámci NP PRIM, NP KS a NP TSP tak, aby o jeho použití rozhodovali vedúci pracovníci/odborní garanti bez zapojenia obce.
- 6) **Lepšie využitie priestorov KC prostredníctvom dlhšej prevádzky**. V súčasnosti sa KC zatvárajú medzi 15 a 16 hod., čím sa stráca ich potenciál pre komunitné aktivity s mládežou a dospelými v popoludňajších a večerných hodinách. Rozšírením aktivít na neskoršie hodiny by KC mohlo osloviť aj osoby mimo MRK, a zároveň by tu mohol vzniknúť priestor aj na vzdelávanie/osvetové aktivity pre dospelých.
- 7) Vytvorenie **finančnej rezervy** v rozpočte NP TSP na riešenie krízových udalostí v rodine alebo v celej komunite. Každá zapojená obec by v prípade núdze mohla použiť zdroje z tejto rezervy v prospech svojich obyvateľov.

4.2 Strategické (pre programové obdobie 2021 – 2027)

Pri príprave nadväzujúcich intervencií by mali byť vzaté do úvahy nasledovné odporúčania hodnotiteľského tímu:

- 1) **Financovanie formou NP by malo byť v programovom období 2021 – 2027 zachované.** V porovnaní so súčasnosťou by malo v ideálnom prípade (i) pokrývať celé územie SR, vrátane Bratislavského kraja, (ii) zahŕňať súvisiace investičné aj neinvestičné intervencie, (iii) ponúkať podporu bez súťaže všetkým obciam, ktoré splnia podmienky oprávnenosti a (iv) mať primeraný názov evokujúci komplexný prístup k rozvoju obce v slovenskom jazyku.
- 2) Je potrebné zabezpečiť, aby **všetky obce s významnou prítomnosťou MRK mali prístup k intervenciám v oblasti terénnej sociálnej práce, sociálnych služieb krízovej intervencie, vzdelávania, zdravia a MOPS za rovnakých podmienok** a podľa jednotnej metodológie – teda aby riadenie rovnakých intervencií nebolo rozdelené medzi rôzne rezorty na základe zaradenia obce do zoznamu vybraných 150 obcí Atlasu rómskych komunit, resp. mimo neho.
- 3) Na úrovni ÚSVRK a zodpovedných rezortov by mala prebehnúť **odborná diskusia ohľadom prioritných intervencií v obciach s prítomnosťou MRK**, na základe ktorej by mohla byť určená najvyššia priorita pre obdobie 2021 – 2027. Odborníci v teréne za najvyššiu prioritu pokladajú vzdelávanie a okrem predprimárneho a základného aj dokončenie kvalitného a zmysluplného stredoškolského vzdelania. Ak by sa podarilo vytvoriť konsenzus na národnej úrovni, malo by mu byť podriadené aj rozdelenie alokácie na ďalšie programové obdobie.
- 4) V rámci NP by bolo vhodné **rozšíriť okruh intervencií, v ktorých môžu byť oprávnenými užívateľmi aj MNO**. V niektorých lokalitách môžu byť vzhľadom na svoje skúsenosti a kapacity vhodnejším oprávneným užívateľom než obec.
- 5) V budúcnosti je potrebné **umožniť väčšiu diverzifikáciu podporovaných aktivít** podľa typu lokality, najmä podľa veľkosti obce, podľa podielu MRK na celkovom počte obyvateľov, podľa typu subkultúry MRK. Dôležitým faktorom pre určenie rozsahu intervencie by mal byť aj záujem a miera spolupráce zo strany samosprávy.
- 6) Princiálnou otázkou efektívnosti komplexného prístupu na miestnej úrovni zostáva **koordinácia všetkých pomáhajúcich profesií na úrovni obce**. Keďže sa súčasný model koordinácie samosprávou a zároveň niekoľkými regionálnymi koordinátormi ukázal byť nevhodným pre spoluprácu na miestnej úrovni, je potrebné uvažovať o **vytvorení pozície lokálneho koordinátora všetkých profesií pracujúcich s osobami z MRK**, prípadne zo sociálne znevýhodneného prostredia. S tým súvisí aj spôsob zamestnávania pracovníkov pomáhajúcich profesií. Na základe zistení z navštívených lokalít by mal byť zvážený posun smerom k väčšiemu zapojeniu štátu ako strešného zamestnávateľa pomáhajúcich profesií – prinajmenšom v malých obciach a v obciach, ktoré o to prejavia záujem.
- 7) Pre získanie a **udržanie kvalitných pracovníkov na pozíciách pomáhajúcich profesií** je potrebné (i) realizovať pravidelné vzdelávanie a supervízie, vrátane vzdelávania v oblasti kultúrnych a iných špecifik MRK, ako aj stretnutia pomáhajúcich profesií z rôznych regiónov, (ii) vytvoriť pravidlá pre valorizáciu ich miezd, (iii) v odôvodnených prípadoch umožniť oprávnenosť odmien a osobných príplatkov, (iv) garantovať dlhodobé pracovnoprávne vzťahy formou zmlúv na dobu neurčitú, a (v) rozšíriť okruh oprávnených výdavkov o potrebné kancelárske vybavenie, oblečenie a výstroj, dopravné prostriedky.
- 8) Súčasné nastavenie administratívnych povinností pomáhajúcich profesií je neúnosné a kontraproduktívne vo vzťahu k cieľom a zmyslu ich práce. V budúcnosti je preto potrebné **minimalizovať ich administratívne úkony** a v čo najväčšej miere využívať elektronické nástroje na spracovanie a úschovu dát. Na národnej úrovni je potrebné prehodnotiť aj formulár karty účastníka v rámci projektov zameraných na sociálnu inklúziu znevýhodnených osôb. Je vhodné

zvážiť čo najpragmatickejší prístup, ktorý by umožnil zber dát bez toho, aby v účastníkoch evokoval dojem „ohrozenosti“ v prístupe k ich osobným údajom, ktoré môžu byť vnímané ako citlivé.

- 9) Z pohľadu **legislatívy** zostávajú do budúcnosti otvorené najmä otázky (i) zákonného ukotvenia TSP a (ii) finančnej udržateľnosti KC. Okrem toho sa prakticky všetci účastníci skupinových diskusií zhodujú aj na potrebe ďalšieho rozšírenia PŠD, v ideálnom prípade od 3 rokov do 18 rokov, čo by vyžadovalo novelizáciu školského zákona. Niektoré obce tiež dlhodobo žiadajú o umožnenie predčasného odpredaja sociálnych bytov do osobného vlastníctva, čo by podľa ich názoru prispelo k lepšej starostlivosti o bytové domy zo strany obyvateľov a pre obce by vytvorilo finančné zdroje na ďalšie investície do bývania. Tento krok by však takisto vyžadoval legislatívnu úpravu obdobia udržateľnosti.
- 10) V programovom období 2021 – 2027 by súčasťou komplexného prístupu mohli byť aj nasledovné aktivity, ktoré doposiaľ neboli podporované:
- **Podpora žiakov na vyšších stupňoch vzdelania** s cieľom dokončiť stredoškolské alebo vysokoškolské vzdelanie, a to napríklad finančne prostredníctvom štipendia, materiálnou pomocou podľa individuálnych potrieb žiaka alebo prostredníctvom mentoringu.
 - Podpora vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve pre **deti z MRK vo veku 0 až 3 roky**, teda pred nástupom do MŠ.
 - **Podpora organizácie športových, (multi)kultúrnych a iných podujatí**, ako aj pravidelnej súťažnej a voľnočasovej činnosti pre všetky vekové kategórie obyvateľov. Primárnym cieľom by malo byť zmysluplné trávenie voľného času a stretávanie Rómov a Nerómov v obci.
 - **Cielená podpora zamestnávania jednotlivcov z MRK na rôznych pomocných pozíciách vo verejných inštitúciách** (v školách, škôlkach, na obecnom úrade a pod.) – údržbári, stavbári, šoféri, správcovia/domovníci, kuchári, upratovači, záhradníci atď. Cieľom takejto podpory by bolo posilňovanie dôvery medzi verejnými inštitúciami a MRK a zároveň aj posilňovanie vzťahov s komunitou prostredníctvom zapojených jednotlivcov.
 - **Cielená výchova a vzdelávanie komunitných lídrov** v oblasti ľudských práv, fungovania samosprávy, občianskej spoločnosti, a pod.
 - Doplňenie **nových typov investičných aktivít**, ktoré by boli podporované v rámci komplexného prístupu: výstavba/rekonštrukcia kultúrnych priestorov (ako súčasť KC, alebo samostatne), výstavba/rekonštrukcia ihrísk a športovísk; výstavba/rekonštrukcia jedálenských priestorov pre MŠ a ZŠ.

5. Prílohy

5.1 Príloha 1 – Evaluačná matica

Hodnotiace otázky	Podotázky	Ukazovatele	Zdroje dát	Zvolená metodika zberu a analýzy
1. Aké sú kľúčové rozvojové potreby obcí s prítomnosťou MRK, ktoré využívajú podporné nástroje?	<p>1.1 Aké sú aktuálne rozvojové potreby vzorky 18 obcí s prítomnosťou MRK?</p> <p>1.2 Do akej miery existuje konsenzus samosprávy, pomáhajúcich profesií a MRK ohľadom týchto potrieb?</p> <p>1.3 Sú tieto potreby jasne pomenované a komunikované/zverejnené?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Identifikované potreby vzorky 18 obcí s prítomnosťou MRK pre programové obdobie 2021 – 2027 	<p>Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí</p> <p>Primárne údaje od pracovníkov pomáhajúcich profesií</p>	<p>Analýza dát a dokumentácie</p> <p>Mapa potrieb obcí s prítomnosťou MRK</p> <p>Rozhovory s regionálnymi koordinátormi NP</p> <p>Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)</p>

Hodnotiace otázky	Podotázky	Ukazovatele	Zdroje dát	Zvolená metodika zberu a analýzy
2. Existujú na úrovni obcí dlhodobé plány pre rozvoj MRK? Na ktoré aspekty kladú dôraz?	2.1 Sú lokálne plánovacie dokumenty (PHSR, komunitné plány sociálneho rozvoja, územné plány atď.) aktuálne a verejne prístupné? 2.2 Boli lokálne plánovacie dokumenty spracované participatívnym spôsobom? 2.3 Na aké aspekty a oblasti je v lokálnych plánoch kladený dôraz? 2.4 Do akej miery zohľadňujú lokálne plánovacie dokumenty potreby MRK? 2.5 Do akej miery sú intervencie PO5 a PO6 v súlade s prioritami lokálnych plánovacích dokumentov?	<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnosť, aktuálnosť a kvalita lokálnych plánovacích dokumentov • Priority lokálnych plánovacích dokumentov • Kompatibilita lokálnych plánovacích dokumentov s intervenciami PO5 a PO6 	Internetové stránky obcí Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí	Analýza dát a dokumentácie Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)
3. Do akej miery dokážu poskytované služby efektívne a dostatočne riešiť kľúčové potreby cieľových skupín?	3.1 Do akej miery pokrývajú dostupné intervencie PO5 a PO6 aktuálne potreby vzorky 18 obcí (identifikované v rámci hodnotiacej otázky č. 1)? 3.2 Ktoré potreby vzorky 18 obcí s prítomnosťou MRK neboli v rámci PO5 a PO6 pokryté?	<ul style="list-style-type: none"> • Pokrytie potrieb vzorky obcí s prítomnosťou MRK prostredníctvom PO5 a PO6 • Identifikované ďalšie potreby 	Údaje poskytnuté SO/RO a prijímateľmi NP Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí Primárne údaje od pracovníkov pomáhajúcich profesií	Analýza dát a dokumentácie Mapa potrieb obcí s prítomnosťou MRK Interview s RO, SO a prijímateľmi NP Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)

Hodnotiace otázky	Podotázky	Ukazovatele	Zdroje dát	Zvolená metodika zberu a analýzy
<p>4. Aké sú skúsenosti s realizáciou podporných nástrojov v obciach s MRK, ich dostupnosťou, vzájomnou spoluprácou a praktickým využívaním zo strany cieľových skupín v programovom období 2014 – 2020?</p>	<p>4.1 Aké kapacity majú obce k dispozícii na prípravu a realizáciu projektov PO5 a PO6?</p> <p>4.2 Do akej miery boli MRK zapojené do procesu realizácie projektov (napr. DVO, uplatňovanie sociálneho aspektu vo VO v PO6)?</p> <p>4.3 Aký bol vplyv externých faktorov na realizáciu projektov a dosahovanie cieľov PO5 a PO6?</p> <p>4.4 Do akej miery prispeli intervencie PO5 a PO6 vo vzorke 18 obcí k zmocňovaniu MRK a zvýšeniu ich dôvery k verejným inštitúciám?</p> <p>4.5 Do akej miery prispeli intervencie PO5 a PO6 vo vzorke 18 obcí k scitlivosti majority a zlepšeniu jej vzťahov s MRK?</p> <p>4.6 Do akej miery prispeli intervencie PO5 a PO6 vo vzorke 18 obcí k zníženiu chudoby a sociálneho vylúčenia MRK?</p> <p>4.7 Do akej miery prispeli intervencie PO5 a PO6 vo vzorke 18 obcí k zlepšeniu prístupu MRK k vzdelávaniu, zamestnaniu, zdravotnej starostlivosti, sociálnym službám a bývaniu?</p> <p>4.8 Aké boli hlavné bariéry pri implementácii komplexného prístupu v programovom období 2014 – 2020?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Administratívne kapacity obcí na realizáciu projektov • Miera zapojenia cieľovej skupiny do implementácie projektov • Vnímanie aktivity a participácie MRK z pohľadu lokálnych aktérov • Vnímanie vzťahov medzi majoritou a MRK z pohľadu lokálnych aktérov • Vnímanie miery sociálneho vylúčenia MRK z pohľadu lokálnych aktérov • Identifikované bariéry pri implementácii komplexného prístupu 	<p>Údaje poskytnuté SO/RO a prijímateľmi NP</p> <p>Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí</p> <p>Primárne údaje od pracovníkov pomáhajúcich profesií</p>	<p>Analýza dát a dokumentácie</p> <p>Mapa potrieb obcí s prítomnosťou MRK</p> <p>Interview s RO, SO a prijímateľmi NP</p> <p>Rozhovory s regionálnymi koordinátormi NP</p> <p>Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)</p>

Hodnotiace otázky	Podotázky	Ukazovatele	Zdroje dát	Zvolená metodika zberu a analýzy
5. Ako vnímajú komplexný prístup k riešeniu potrieb MRK a jeho prínosy v programovom období 2014 – 2020 zástupcovia miestnych samospráv?	5.1 Ako vnímajú zástupcovia miestnych samospráv jednotlivé aspekty komplexného prístupu v programovom období 2014 – 2020: <ul style="list-style-type: none"> • Vhodnosť a efektívnosť zvolenej formy podpory (balík take-away); • Časová nadväznosť realizovaných NP a výziev pre DOP v rámci PO5 a PO6; • Oprávnenosť žiadateľov a výdavkov v rámci PO5 a PO6; • Spoluprácu rôznych pomáhajúcich profesií v obci? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímanie komplexného prístupu v programovom období 2014 – 2020 z pohľadu zástupcov miestnych samospráv 	Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí Primárne údaje od pracovníkov pomáhajúcich profesií	Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)
6. Aké úpravy je potrebné vykonať s cieľom adresnejšej podpory poskytovania služieb cieľovým skupinám a komunitného rozvoja v programovom období 2021 – 2027?	6.1 Aké sú ponaučenia z programového obdobia 2014 – 2020 v nasledovných oblastiach: <ul style="list-style-type: none"> • Tematické nastavenie intervencií • Finančné alokácie • Oprávnenosť žiadateľov • Spôsob realizácie projektov • Koordinácia a prepojenie jednotlivých intervencií 	<ul style="list-style-type: none"> • Návrhy na úpravy intervencií pre programové obdobie 2014 – 2020 	Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí Primárne údaje od pracovníkov pomáhajúcich profesií	Interview s RO, SO a prijímateľmi NP Rozhovory s regionálnymi koordinátormi NP Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)

Hodnotiace otázky	Podotázky	Ukazovatele	Zdroje dát	Zvolená metodika zberu a analýzy
7. Ktoré aktivity/nástroje by pomohli miestnej samospráve pri zlepšovaní situácie MRK?	7.1 Aké ďalšie aktivity/nástroje so zameraním na aktívnu participáciu, zmocňovanie a odstraňovanie bariér medzi majoritným obyvateľstvom a MRK je možné v programovom období 2021 – 2027 využiť?	<ul style="list-style-type: none"> Identifikované aktivity/nástroje prispievajúce k naplneniu cieľov Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 	<p>Primárne údaje od zástupcov a obyvateľov vybraných obcí</p> <p>Primárne údaje od pracovníkov pomáhajúcich profesií</p>	<p>Interview s RO, SO a prijímateľmi NP</p> <p>Rozhovory s regionálnymi koordinátormi NP</p> <p>Individuálne a skupinové rozhovory so zástupcami 18 vybraných obcí (predstavitelia miestnej samosprávy, pracovníci pomáhajúcich profesií a zástupcovia MRK)</p>

5.2 Príloha 2 – Prehľad skupinových diskusií

Názov obce	Dátum	Počet zúčastnených respondentov			
		Pomáhajúce profesie	Starosta/ primátor	Samospráva	MRK
Doľany-Roškovce	3.8.2021	8	nie	3	15
Smižany	3.8.2021	10	nie	4	8
Vaľkovňa	4.8.2021	8	áno	1	5
Širkovce	5.8.2021	3	áno	1	0
Brezno	6.8.2021	12	nie	3	3
Krásnohorské Podhradie	9.8.2021	8	áno	3	5
Zemplínska Teplica	10.8.2021	6	nie	3	5
Nitra	10.8.2021	12	nie	7	8
Parchovany	11.8.2021	5	nie	1	6
Jastrabie nad Topľou	12.8.2021	13	áno	1	2
Toporec	18.8.2021	3	nie	1	3
Veľká Lomnica	18.8.2021	7	áno	2	4
Hranovnica	19.8.2021	9	áno	2	4
Spišská Teplica	19.8.2021	7	áno	2	5
Jarovnice	23.8.2021	8	áno	4	5
Lipany	24.8.2021	7	áno	4	6
Levice	31.8.2021	8	nie	4	4
Sučany	7.9.2021	9	áno	2	2
Spolu: 18 obcí		143	10	48	90

5.3 Príloha 3 – Otázky na skupinové diskusie

Pomáhajúce profesie
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aké sú z vášho pohľadu momentálne najdôležitejšie rozvojové potreby vašej obce (v súvislosti s MRK)? 2. Ako je v obci prijímaná podpora pomáhajúcich profesií zo strany MRK? 3. Ako v obci funguje vzájomná spolupráca medzi pomáhajúcimi profesiami? 4. Do akej miery podľa vás prispeli intervencie PO5 a PO6 k: <ul style="list-style-type: none"> • zlepšeniu prístupu MRK k vzdelávaniu, zamestnaniu, zdravotnej starostlivosti, sociálnym službám a bývaniu? • zmocňovaniu MRK a zvýšeniu ich dôvery k verejným inštitúciám? • scitlivému majority a zlepšeniu jej vzťahov s MRK? • zníženiu chudoby a sociálneho vylúčenia MRK? 5. Považujete za vhodné, že väčšina pomáhajúcich profesií sú zamestnancami obce? 6. Akú úlohu zohráva pri riešení problémov MRK v obci štát (napr. Úrad PSVR, Zdravé regióny, Polícia, ÚSVRK)? 7. Aké boli hlavné bariéry pri implementácii komplexného prístupu v programovom období 2014 – 2020? 8. Ktoré potreby vašej obce neboli v rámci PO5 a PO6 pokryté (v súvislosti s MRK)? 9. Aké ďalšie aktivity/nástroje so zameraním na aktívnu participáciu, zmocňovanie a odstraňovanie bariér medzi majoritným obyvateľstvom a MRK je možné v programovom období 2021 – 2027 využiť?

Samospráva
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aké sú momentálne najdôležitejšie rozvojové potreby vašej obce (v súvislosti s MRK)? 2. Ako vo vašej obci prebiehala príprava PHSR a iných plánovacích dokumentov? Zohľadňujú lokálne plánovacie dokumenty potreby MRK? Zaujímajú sa MRK o dianie v obci? 3. Aké sú vaše doterajšie skúsenosti s realizáciou projektov z EŠIF? <ul style="list-style-type: none"> • vhodnosť a efektívnosť zvolenej formy podpory (balík take-away); • časová nadväznosť realizovaných NP a výziev pre DOP v rámci PO5 a PO6; • oprávnenosť výdavkov v rámci PO5 a PO6. 4. Do akej miery ste zapojili MRK do realizácie projektov (napr. DVO, uplatňovanie sociálneho aspektu vo VO v PO6)? 5. Aké kapacity má vaša obec k dispozícii na prípravu a realizáciu projektov (PO5 a PO6)? 6. Aká je v obci spokojnosť s prácou pomáhajúcich profesií? 7. Považujete za vhodné, že väčšina pomáhajúcich profesií sú zamestnancami obce? 8. Akú úlohu zohráva pri riešení problémov MRK v obci štát (napr. Úrad PSVR, Zdravé regióny, Polícia, ÚSVRK)? 9. Aký bol vplyv externých faktorov na realizáciu projektov a dosahovanie cieľov PO5 a PO6? 10. Ktoré potreby vašej obce neboli v rámci PO5 a PO6 pokryté? 11. Aké ďalšie aktivity/nástroje so zameraním na aktívnu participáciu, zmocňovanie a odstraňovanie bariér medzi majoritným obyvateľstvom a MRK je možné v programovom období 2021 – 2027 využiť?

MRK

1. Čo sa podarilo v obci za posledné roky vďaka projektom zrealizovať?
2. Boli MRK zapojené do realizácie projektov?
3. Aké sú vaše skúsenosti s prácou pomáhajúcich profesií?
4. Ako vnímate vzťahy medzi obyvateľmi v obci?
5. Aké problémy najviac trápia MRK v obci?
6. Akým spôsobom najčastejšie komunikujete svoje potreby vedeniu obce? Pomáha ich obec riešiť?
7. Zaujímate sa aktívne o dianie v obci?
8. Čo treba urobiť, aby sa MRK aktívnejšie zapájali do riešenia problémov a diania v obci?

5.4 Príloha 4 – Použité zdroje informácií

2010. *V Širkovciach postavlia nájomné byty a vyasfaltujú cesty*. Dostupné na: <https://mynovohrad.sme.sk/c/5314977/v-sirkovciach-postavia-najomne-byty-a-vyasfaltuju-cesty.html>
2017. *Dobrovoľníci vysadili pri kaplnke niekoľko okrasných stromov*. Dostupné na: <https://www.teraz.sk/regiony/jastrabie-ntoplou-dobrovolnici-vysadili/280593-clanok.html>
- Agentúra Európskej únie pre základné práva. 2010. *Projekty bývania pre Rómov v malých komunitách, Slovensko: Prípadová štúdia*. Dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/604-roma_housing_case-final-sk.pdf
- Belák, A. 2020. *Úrovne podmienok pre zdravie a zdravotné potreby vo vylúčených rómskych osídleniach na Slovensku*. Dostupné na: https://www.zdraveregionny.eu/wp-content/uploads/2018/04/ZK_potreby_e-verzia.pdf
- CVTI. 2021. *Číselníky študijných a učebných odborov*. Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/registre/ciselniky/ciselniky-studijnych-a-ucebnych-odborov.html?page_id=9335
- ESF. 2016. *Guidance document – Programming Period 2014 – 2020 – Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy – European Social Fund, Annex D – Practical guidance on data collection and validation*. Dostupné na: https://ec.europa.eu/sfc/en/system/files/ged/Annex%20D%20-%20Practical%20guidance%20on%20data%20collection%20and%20validation_0.pdf
- EÚ. 2019. *Pokyny pro evidenci podpory poskytnuté účastníkům projektů (verze 11)*. Dostupné na: https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/document/id/798935?inheritRedirect=false
- ISTP. 2018. *Železiarne Podbrezová sa zapojili do projektu na zamestnávanie Rómov*. Dostupné na: <https://www.istp.sk/clanok/14159/zeleziarne-podbrezova-sa-zapojili-do-projektu-na-zamestnavanie-romov>
- KUBO, M. 2020. *Hĺbková analýza. Príčiny rozdielu celkového počtu účastníkov NP ZK 2A a počtu účastníkov vykázaných s kartou účastníka obdobie 2014 – 2020*.
- Lukáč, M. [bez dátumu]. *Rómska rodina ako kľúčový aktér formovania vzťahu k vzdelaniu*. Dostupné na: https://www.academia.edu/19378891/R%C3%B3mska_rodina_ako_k%C4%BE%C3%BA%C4%8Dov%C3%BD_akt%C3%A9r_formovania_vz%C5%A5ahu_k_vzdelaniu
- Mesto Brezno. 2016. *Komplexná stratégia riešenia rómskej problematiky 2016 – 2022*. Dostupné na: <https://www.brezno.sk/komplexna-strategia-riesenia-romskej-problematiky-2016-2022/>
- MV SR. 2019. *Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v marginalizovaných rómskych komunitách v Slovenskej republike*. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?zber-a-analyza-dat>
- MV SR. 2021. *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?strategia-pre-rovnost-inkluziu-a-participaciu-romov-do-roku-2030>

Obec Jarovnice. 2014. *Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Jarovnice a stratégia hospodárskeho a ekonomického rozvoja obce roky 2014 – 2030*. Dostupné na:
<https://www.jarovnice.sk/files/2020-01-28-151627-1580218607cd-phsr-jarovnice-2014-2030.pdf>

Obecné služby Spišská Teplica. 2021. *Výročná správa 2020*. Dostupné na:
https://www.obecspisskateplica.sk/e_download.php?file=data/multipage/editor/editor-36-73-sk_3.pdf&original=V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1%20spr%C3%A1va%202020.pdf

Obecný podnik Doľany. 2021. *Zmluva o dielo č. 02/2021*. Dostupné na <http://www.obecny-portal.sk/system/prilohas/379603/original/Zmluva%20o%20dielo%20%C4%8D.%20202021.pdf?1629288798>

Zákony SR

Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja

5.5 Príloha 5 - Prehľad vybranej vzorky obcí Doľany-Roškovce (okres Levoča)

Návšteva obce: 3. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Levoča
Región:	Spiš
Počet obyvateľov:	772
Rozloha:	367 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1314
Telefón:	+421 917 469 612
E-mail:	obec.dolany@levonetmail.sk
Webová stránka:	www.obecdolany.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	719
Podiel rómskych obyvateľov	76 %
Počet rómskych obyvateľov	546
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	546
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	546
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	5
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	111
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	60
Mladí UoZ	45

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone - MNO
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Vo výkone
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	V implementácii
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Nezapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Zapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Nezapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Smižany

Návšteva obce: 3. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Košický
Okres:	Spišská Nová Ves
Región:	Spiš
Počet obyvateľov:	9 023 (k 31.12.2020)
Rozloha:	4570, 43 ha (z roku 2014)
Prvá písomná zmienka:	v roku 1254
Telefón:	+421 53 44 314 83
E-mail:	smizany@smizany.sk
Webová stránka:	www.smizany.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	8940
Podiel rómskych obyvateľov	32 %
Počet rómskych obyvateľov	2898
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	2898
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	2898
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	13
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	469
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	238
Mladí UoZ	133

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Zapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Nezapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Val'kovňa

Návšteva obce: 4. augusta 2021

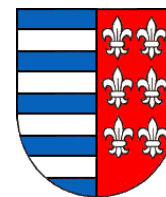
Samosprávny kraj:	Banskobystrický
Okres:	Brezno
Región:	Horehronie
Počet obyvateľov:	441 (k 31.12.2020)
Rozloha:	1 485 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1612
Telefón:	+421 48 61 96 937
E-mail:	obecvalkovna@valkovna.sk
Webová stránka:	www.valkovna.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	411
Podiel rómskych obyvateľov	68 %
Počet rómskych obyvateľov	279
Počet evidovaných koncentrácií	J+1
Počet obyvateľov koncentrácií	279
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	198
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	81
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	5
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	35
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	21
Mladí UoZ	6

TSP	Vo výkone
KC	Nezapojené
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Zapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Nezapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Nezapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Brezno

Návšteva obce: 6. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Banskobystrický
Okres:	Brezno
Región:	Horehronie
Počet obyvateľov:	20 107 (k 31.12.2020)
Rozloha:	12 946 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1265
Telefón:	+421 48 63 06 231
E-mail:	podatelna@brezno.sk
Webová stránka:	www.brezno.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	20338
Podiel rómskych obyvateľov	10 %
Počet rómskych obyvateľov	1930
Počet evidovaných koncentrácií	5
Počet obyvateľov koncentrácií	1930
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	143
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	1787
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	21
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	619
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	222
Mladí UoZ	97

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone - MNO
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS 1 OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Zapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Zapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Nezapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Nezapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Širkovce

Návšteva obce: 5. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Banskobystrický
Okres:	Rimavská Sobota
Región:	Gemer
Počet obyvateľov:	983 (k 31.12.2020)
Rozloha:	1 771 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1264
Telefón:	+421 47 56 98 331
E-mail:	info@sirkovce.sk
Webová stránka:	www.gemernet.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	976
Podiel rómskych obyvateľov	54 %
Počet rómskych obyvateľov	527
Počet evidovaných koncentrácií	J+2
Počet obyvateľov koncentrácií	527
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	37
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	142
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	348
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	7
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	119
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	79
Mladí UoZ	24

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone - MNO
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Nezapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Nezapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Krásnohorské Podhradie

Návšteva obce: 9. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Košický
Okres:	Rožňava
Región:	Gemer
Počet obyvateľov:	2 785 (k 31.12.2020)
Rozloha:	2 320 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1322
Telefón:	+421 58 73 25 431
E-mail:	obec@obeckrasnohorskepodhradie.sk
Webová stránka:	www.obeckrasnohorskepodhradie.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	2724
Podiel rómskych obyvateľov	53 %
Počet rómskych obyvateľov	1440
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	1100
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	1100
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	340
Počet poslancov	9
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	379
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	233
Mladí UoZ	103

TSP	Vo výkone
KC	Nezapojené
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS 1 OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Zemplínska Teplica

Návšteva obce: 10. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Košický
Okres:	Trebišov
Región:	Zemplín
Počet obyvateľov:	1 799 (k 31.12.2020)
Rozloha:	2 681 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1263
Telefón:	+421 56 67 96 222
E-mail:	info@zemplinskateplica.sk
Webová stránka:	www.zemplinskateplica.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	1711
Podiel rómskych obyvateľov	30 %
Počet rómskych obyvateľov	509
Počet evidovaných koncentrácií	3
Počet obyvateľov koncentrácií	379
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	231
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	148
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	130
Počet poslancov	9
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	110
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	65
Mladí UoZ	20

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Zapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Nitra

Návšteva obce: 10. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Nitriansky
Okres:	Nitra
Región:	Ponitrie
Počet obyvateľov:	76 028 (k 31.12.2020)
Rozloha:	10 048 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 826
Telefón:	+421 37 65 02 111
E-mail:	info@nitra.sk
Webová stránka:	www.nitra.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	79131
Podiel rómskych obyvateľov	3 %
Počet rómskych obyvateľov	2220
Počet evidovaných koncentrácií	5
Počet obyvateľov koncentrácií	1900
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	450
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	1450
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	320
Počet poslancov	31
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	1262
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	242
Mladí UoZ	227

TSP	Vo výkone
KC	Zapája sa
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS 1 OPLZ-PO5-2017-1	Nezapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Nezapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Parchovany

Návšteva obce: 11. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Košický
Okres:	Trebišov
Región:	Zemplín
Počet obyvateľov:	1 968 (k 31.12.2020)
Rozloha:	2 314 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1320
Telefón:	+421 56 67 97 101
E-mail:	ocu@parchovany.sk
Webová stránka:	www.parchovany.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	1940
Podiel rómskych obyvateľov	19 %
Počet rómskych obyvateľov	375
Počet evidovaných koncentrácií	2
Počet obyvateľov koncentrácií	375
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	295
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	80
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	9
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	112
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	60
Mladí UoZ	29

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Nezapojené
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Zapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Zapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Jastrabie nad Topľou

Návšteva obce: 12. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Vranov nad Topľou
Región:	Horný Zemplín
Počet obyvateľov:	493 (k 31.12.2020)
Rozloha:	678 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1363
Telefón:	+421 57 44 96 315
E-mail:	obec@jastrabie.sk
Webová stránka:	ww.jastrabie.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	472
Podiel rómskych obyvateľov	36 %
Počet rómskych obyvateľov	172
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	172
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	172
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	5
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	52
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	22
Mladí UoZ	12

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Zapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Toporec

Návšteva obce: 18. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Kežmarok
Región:	-
Počet obyvateľov:	2 007 (k 31.12.2020)
Rozloha:	2 812 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1297
Telefón:	+421 52 45 84 046
E-mail:	outoporec@slnet.sk
Webová stránka:	www.toporec.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	1965
Podiel rómskych obyvateľov	70 %
Počet rómskych obyvateľov	1376
Počet evidovaných koncentrácií	J+1
Počet obyvateľov koncentrácií	1376
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	660
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	716
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	9
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	126
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	69
Mladí UoZ	29

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Zapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Nezapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Zapojené

Veľká Lomnica

Návšteva obce: 18. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Kežmarok
Región:	Spiš
Počet obyvateľov:	5 099 (k 31.12.2020)
Rozloha:	1 912 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1257
Telefón:	+421 52 43 13 306
E-mail:	obec@velkalomnica.sk
Webová stránka:	www.velkalomnica.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	4893
Podiel rómskych obyvateľov	50 %
Počet rómskych obyvateľov	2448
Počet evidovaných koncentrácií	3
Počet obyvateľov koncentrácií	2378
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	2200
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	178
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	70
Počet poslancov	11
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	383
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	197
Mladí UoZ	111

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Zapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Nezapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Hranovnica

Návšteva obce: 19. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Poprad
Región:	Spiš
Počet obyvateľov:	3 204 (k 31.12.2020)
Rozloha:	3 266 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1294
Telefón:	+421 907 993 800
E-mail:	info@hranovnica.sk
Webová stránka:	www.hranovnica.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	3154
Podiel rómskych obyvateľov	55 %
Počet rómskych obyvateľov	1734
Počet evidovaných koncentrácií	3
Počet obyvateľov koncentrácií	1734
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	1734
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	9
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	272
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	150
Mladí UoZ	60

TSP	Vo výkone
KC	Nezapojené
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS 1 OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Zapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Zapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Zapojené

Spišská Teplica

Návšteva obce: 19. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Poprad
Región:	Spiš
Počet obyvateľov:	2 266 (k 31.12.2020)
Rozloha:	3 112 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1280
Telefón:	+421 52 77 38 400
E-mail:	podatelna@obecspisskateplica.sk
Webová stránka:	www.obecspisskateplica.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	2250
Podiel rómskych obyvateľov	23 %
Počet rómskych obyvateľov	520
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	520
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	520
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	9
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	80
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	28
Mladí UoZ	12

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Nezapojené
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Nezapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	V implementácii
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Zapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Zapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Jarovnice

Návšteva obce: 23. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Sabinov
Región:	Šariš
Počet obyvateľov:	7 247 (k 31.12.2020)
Rozloha:	2 017 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1260
Telefón:	+421 910 793 483
E-mail:	starosta@jarovnice.sk
Webová stránka:	www.jarovnice.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	6866
Podiel rómskych obyvateľov	88 %
Počet rómskych obyvateľov	6042
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	6022
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	6022
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	20
Počet poslancov	13
Rómski poslanci	Áno
UoZ v obci	1188
Dlhodobó nezamestnaní UoZ	826
Mladí UoZ	404

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Nezapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Zapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Zapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Zapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Zapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Lipany

Návšteva obce: 24. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Prešovský
Okres:	Sabinov
Región:	Šariš
Počet obyvateľov:	6 537 (k 31.12.2020)
Rozloha:	1 265 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1312
Telefón:	+421 51 48 81 150
E-mail:	sekretariat@lipany.sk
Webová stránka:	www.lipany.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	6507
Podiel rómskych obyvateľov	13 %
Počet rómskych obyvateľov	850
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	800
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	800
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	-
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	50
Počet poslancov	11
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	336
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	170
Mladí UoZ	91

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone - MNO
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	V implementácii
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Nezapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Zapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Zapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Zapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Zapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Levice

Návšteva obce: 31. augusta 2021

Samosprávny kraj:	Nitriansky
Okres:	Levice
Región:	Tekov
Počet obyvateľov:	32 470 (k 31.12.2020)
Rozloha:	6 100 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1156
Telefón:	+421 36 63 50 263
E-mail:	primator@levice.sk
Webová stránka:	www.levice.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunít r. 2019

Počet obyvateľov	32574
Podiel rómskych obyvateľov	1 %
Počet rómskych obyvateľov	519
Počet evidovaných koncentrácií	3
Počet obyvateľov koncentrácií	519
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	368
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	151
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	24
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	773
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	250
Mladí UoZ	156

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Zapojené
MOPS 1 OPLZ-PO5-2017-1	Nezapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Nezapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Zapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Nezapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené

Sučany

Návšteva obce: 7. septembra 2021

Samosprávny kraj:	Žilinský
Okres:	Martin
Región:	Turiec
Počet obyvateľov:	4 722 (k 31.12.2020)
Rozloha:	3 326 ha
Prvá písomná zmienka:	v roku 1258
Telefón:	+421 43 42 41 012
E-mail:	prednosta@sucany.sk
Webová stránka:	www.sucany.sk

Údaje z Atlasu rómskych komunit r. 2019

Počet obyvateľov	4750
Podiel rómskych obyvateľov	5 %
Počet rómskych obyvateľov	258
Počet evidovaných koncentrácií	1
Počet obyvateľov koncentrácií	258
Počet obyvateľov koncentrácií mimo obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií na okraji obce	-
Počet obyvateľov koncentrácií vo vnútri obce	258
Počet rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	-
Počet poslancov	11
Rómski poslanci	Nie
UoZ v obci	111
Dlhodobo nezamestnaní UoZ	26
Mladí UoZ	30

TSP	Vo výkone
KC	Vo výkone
PRIM	Vo výkone
NP Pozemky	Vo výkone
Zdravé komunity 2B	Nezapojené
MOPS I OPLZ-PO5-2017-1	Zapojené
MOPS II OPLZ-PO5-2018-1	Nezapojené
Materské školy IA OPLZ-PO6-SC612-2016-1a	Nezapojené
Materské školy II OPLZ-PO6-SC612-2018-1	Nezapojené
Materské školy III OPLZ-PO6-SC612-2019-2	Nezapojené
Pitná voda I OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Odpad OPLZ-PO6-SC611-2017-1	Nezapojené
Prestupné bývanie OPLZ-PO6-SC611-2018-2	Nezapojené
Základná technická infraštruktúra OPLZ-PO6-SC611-2019-1	Nezapojené
Rekonštrukcia KC OPLZ-PO6-SC613-2016-2	Zapojené
Pozemky OPLZ-PO5-2020-4	Nezapojené